

**T.C.
AKSARAY ÜNİVERSİTESİ
FEN BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

**MATEMATİK VE FEN BİLİMLERİ EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
FEN BİLGİSİ EĞİTİMİ BİLİM DALI**

**CUMHURİYET DÖNEMİ FEN ÖĞRETİM PROGRAMLARININ
SPRANGER DEĞER SINIFLANDIRMASINA GÖRE
İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Kübra GÜNDOĞDU

**DANIŞMAN
Prof. Dr. Tuncay TUNÇ**

AKSARAY, 2022

Aksaray Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü'nün 192308014 numaralı Yüksek Lisansöğrencisi Adı SOYADI tarafından hazırlanan “**(CUMHURİYET DÖNEMİ FEN ÖĞRETİM PROGRAMLARININ SPRANGER DEĞER SINIFLANDIRMASINA GÖRE İNCELENMESİ)**” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi (Fen Bilgisi Eğitimi Bilim Dalı) Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Tuncay TUNÇ

Aksaray Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Prof. Dr. Ali ALAŞ

Necmettin Erbakan Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Üye: Doç. Dr. Hasan ÖZCAN

Aksaray Üniversitesi

Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum

Tez Savunma Tarihi: 27/06/2022

Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

.....

Doç. Dr. Mehmet Ali HINIS

Fen Bilimleri Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı, akademik kurallara ve bilimsel etik, ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, çalışmamda kullandığım verilerin orijinallliğini ve her türlü intihalden uzak olduğunu beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Kübra GÜNDOĞDU

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitimim süresince her konuda yardımını ve manevi desteğini esirgemeyen, karşılaştığım her zorlukta beni cesaretlendiren ve motive eden, fikirleriyle daima yol gösteren danışman hocam Sayın Prof. Dr. Tuncay TUNÇ'a teşekkürü bir borç bilirim.

Eğitim hayatımın her döneminde yanımda olan ve beni maddi manevi destekleriyle ayakta tutan, her koşulda arkamda duran kıymetli aileme sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek lisans eğitimim sırasında hayatıma giren ve her anımda yanımda olan sevgili eşim Yılmaz GÜNDOĞDU'ya, bu süreçte bana desteklerini esirgemeyen eşimin biricik ailesine ve tez yazım sürecimde ailemize katılan minik kızım Mihra Sultan'a çok teşekkür ediyorum.

Kübra GÜNDOĞDU
AKSARAY, 2022

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR	i
İÇİNDEKİLER	ii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT	v
ŞEKİLLER DİZİNİ	vi
ÇİZELGELER DİZİNİ	vii
SİMGELER VE KISALTMALAR	ix
1. GİRİŞ	1
1.1 Problem Durumu	1
1.2 Problem Cümlesi	3
1.3 Çalışmanın Amacı	4
1.4 Araştırmanın Önemi	4
1.5 Sınırlılıklar	5
1.6 Kuramsal Çerçeve	6
1.6.1 Duyuşsal davranışlar	6
1.6.2 Değer kavramı	8
1.6.3 Değerlerin sınıflandırılması	11
1.6.3.1 Nelson'un değer sınıflandırılması	11
1.6.3.2 Spranger'e göre değer sınıflandırılması	12
1.6.3.3 Rokeach'a göre değer sınıflandırılması	13
1.6.3.4 Schwartz'ın değer sınıflandırması	14
1.6.3.5 Ülken'in değer sınıflandırması	18
1.6.3.6 Mengüşoğlu'nun değer sınıflandırması	18
1.6.3.7 Kavcar'ın değer sınıflandırması	19
1.6.4 Değerler eğitimi	21
1.6.5 Okullarda değerler eğitimi	27
1.6.6 Öğretim programlarında değerler eğitimi	30
1.7 Cumhuriyetten Günümüze Öğretim Programlarında Fen Bilimleri	32
1.7.1 1924 orta mektep müfredat programı	33
1.7.2 1931 orta mektep müfredat programı	33
1.7.3 1938 ortaokul programı	35
1.7.4 1949 ortaokul programı	35
1.7.5 1977 ortaokul programı	36
1.7.6 1992 ilköğretim okulu programı	37
1.7.7 2000 fen bilgisi dersi öğretim programı	37
1.7.8 2005 programı fen ve teknoloji dersi (6-8. sınıflar) öğretim programı	38
1.7.9 2013 fen bilimleri dersi öğretim programı	40
1.7.10 2018 fen bilimleri dersi öğretim programı	41
2. KAYNAK ÖZETLERİ	43
2.1 Yerli Kaynaklar	43
2.2 Yabancı Kaynaklar	46
3. YÖNTEM	49
3.1 Araştırmanın Modeli	49
3.2 Verilerin Toplanması	50
3.3 Verilerin Analizi	51
4. ARAŞTIRMA BULGULARI	52

4.1 1924 Orta Mektep Programı.....	52
4.2 1931 Orta Mektep Programı.....	53
4.3 1938 Ortaokul Programı.....	55
4.4 1949 Ortaokul Programı.....	56
4.5 1977 Ortaokul Programı.....	60
4.6 1992 İlköğretim Okulu Programı	62
4.7 2000 Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı	66
4.8 2005 Fen ve Teknoloji Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı.....	68
4.9 2013 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı	70
4.10 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı	71
5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR	74
5.1 1924 Orta Mektep Programı.....	75
5.2 1931 Orta Mektep Programı.....	75
5.3 1938 Ortaokul Programı.....	76
5.4 1949 Ortaokul Programı.....	76
5.5 1977 Ortaokul Programı.....	77
5.6 1992 İlköğretim Okulu Programı	78
5.7 2000 Fen Bilgisi Dersi Programı.....	78
5.8 2005 Fen ve Teknoloji Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı.....	79
5.9 2013 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı	80
5.10 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı	81
6. ÖNERİLER	86
KAYNAKLAR	87
ÖZGEÇMİŞ.....	93

YÜKSEK LİSANS TEZİ

CUMHURİYET DÖNEMİ FEN ÖĞRETİM PROGRAMLARININ SPRANGER DEĞER SINIFLANDIRMASINA GÖRE İNCELENMESİ

Kübra GÜNDOĞDU

**Aksaray Üniversitesi
Fen Bilimleri Enstitüsü
Matematik ve Fen Eğitimi Anabilim Dalı**

Danışman: Prof. Dr. Tuncay TUNÇ

ÖZET

Okulların öğrencilerin bilgi ve becerilerini geliştirme gibi bilişsel amaçlarının yanında onların yüksek karakterli, dürüst, adil, vatansever vb. yetiştirmeleri için duyuşsal amaçları da vardır. Bu kavramlar günümüz müfredatlarında sıklıkla değerler eğitimi konusu altında yer almaktadır. Okullar bu amaçları müfredatlarda (öğretim programları) planlı ve programlı şekilde ifade edilir. Bu çalışmada Cumhuriyetin ilanından günümüze kadar uygulanan ortaokul Fen Dersleri müfredatları Spranger'ın Değer Sınıflandırmasına göre incelenmiştir. Bu araştırma nitel araştırma tekniklerinden olan doküman analizi ile gerçekleştirilmiştir. Araştırmada analizi yapılan belgeler Talim ve Terbiye Kurulu (TTKB) tarafından hazırlanmış öğretim programlarıdır. Bu programlar satır satır okunarak elde edilen değer ifadeleri tablolar yardımıyla sunulmuş ve karşılaştırmalı olarak tartışılmıştır. Araştırmada Spranger'ın Değer Sınıflandırmasına uyan birçok ifadenin Cumhuriyetin ilanından sonra hazırlanan bütün Fen Dersleri müfredatlarında yer aldığı görülmüştür. Değerlerle ilgili ifadeleri açısından geçmişte uygulanmış müfredatlar içinde 2005 Fen ve Teknoloji Dersi Programının en kapsamlı hazırlanmış ve ayrıntılı hazırlandığı tespit edilmiştir. Programda 5 düzeyde Tutum ve Değer kazanımları belirlenmiş ve bu kazanımların ünite öğretimi esnasında ders kazanımları içine yedirilerek nasıl uygulanacağı ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Bu çalışma günümüzde önem kazanan değerler ile ilgili ifadelerin Cumhuriyetin ilanından itibaren nasıl yer aldığını ortaya koyması açısından önemlidir.

Anahtar Kelimeler: Fen Dersleri, Öğretim Programları, Değerler, Değerler Eğitimi, Spranger Değer Sınıflandırması.

Haziran, 2022; 93 sayfa

M.Sc. THESIS

INVESTIGATION OF REPUBLIC ERA SCIENCE LESSONS CURRICULA ACCORDING TO SPRANGER'S VALUE CLASSIFICATION

Kübra GÜNDOĞDU

**Aksaray University
Graduate School of Natural and Applied Sciences
Department of Primary Education**

Supervisor: Prof. Dr. Tuncay TUNÇ

ABSTRACT

The schools not only have the purpose of improving students' knowledge and skills, but also improving their affective skills such as honesty, patriotism, and so forth. These concepts refer to values education in today's science curricula. These aims of schools are expressed in a planned and programmed way in the curricula. In this study, the middle school Science Lessons curricula put into practice from the early Republic to the present are analyzed according to Spranger's Value Classification. Document analysis method is used for qualitative data collection in the research. The documents analyzed in the research are the curricula prepared by the Talim Terbiye Kurulu (TTKB) (Board of Education). The value expressions obtained by reading these curricula line by line are presented in tables and comparatively discussed. The research shows that many expressions in Spranger's Value Classification have been included in the science lessons curricula of all middle school curriculum in the history of the Republic. Among the programs that have been implemented since the declaration of the Republic, the 2005 curriculum stands out as the most comprehensive curriculum. The curriculum suggests 5 levels in order to acquire attitudes and values. Furthermore, the way to apply these gains during the teaching of the unit acquisitions is explained in detail in the curriculum. This study is significant because it reveals how the expressions about the values gained importance today have been included since the declaration of the Republic.

In the research, it has been seen that many expressions that comply with Spranger's Value Classification are included in all Science Lessons curricula prepared after the proclamation of the Republic.

Keywords: Science courses, Curriculum, Values education, Spranger's Value Classification.

June, 2022; 93 pages

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 2.1. Schwartz'ın değer döngüsü.....	17
---	----

ÇİZELGELER DİZİNİ

Çizelge 1.1. Nelson'un değer sınıflandırması	11
Çizelge 1.2. Spranger'in değer sınıflandırması.	12
Çizelge 1.3. Rokeach'ın değer sınıflandırması.....	13
Çizelge 1.4. Schwartz'ın değer sınıflandırması.....	15
Çizelge 1.5. Ülken'in değer sınıflandırması.	18
Çizelge 1.6. Mengüşoğlu'nun değer sınıflandırması.....	19
Çizelge 1.7. Kavcar'ın değer sınıflandırması.	19
Çizelge 1.8. 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programı tutum ve değerler.	39
Çizelge 1.9. 2013 öğretim fen bilimleri dersi programı öğrenme alanları.....	40
Çizelge 4.1. 1924 fen dersleri (Tabii ilimler, fizik, kimya) öğretim programında yer alan değer ifadeleri.	52
Çizelge 4.2. 1931 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	53
Çizelge 4.3. 1949 fizik dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.	56
Çizelge 4.4. 1949 kimya dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	57
Çizelge 4.5. 1949 Tabiğat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	59
Çizelge 4.6. 1977 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	60
Çizelge 4.7. 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında bulunan ünitelerin özel amaçlarında yer alan değer ifadeleri.	63
Çizelge 4.8. 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	64
Çizelge 4.9. 2000 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	66
Çizelge 4.10. 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	68
Çizelge 4.11. 2013 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.....	70
Çizelge 4.12. 2018 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri. 71	
Çizelge 5.1. 1924 fen dersleri öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları. 75	
Çizelge 5.2. 1931 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.	76
Çizelge 5.3. 1949 fizik dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları. ..	77
Çizelge 5.4. 1949 kimya dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları. 77	
Çizelge 5.5. 1949 tabiğat bilgisi dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.	77
Çizelge 5.6. 1977 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.	77
Çizelge 5.7. 1992 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.	78
Çizelge 5.8. 2000 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.	79
Çizelge 5.9. 2005 fen bilimleri dersi öğretim programı tutum ve değer kazanım örnekleri.	80
Çizelge 5.10. 2005 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları. ..	80
Çizelge 5.11. 2013 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları. ..	81
Çizelge 5.12. 2018 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları. ..	81
Çizelge 5.13. 1924 programı değer örnekleri.	82
Çizelge 5.14. 1931 programı değer örnekleri.	82
Çizelge 5.15. 1949 programı değer örnekleri.	83
Çizelge 5.16. 1977 programı değer ifadesi örnekleri.....	83
Çizelge 5.17. 1992 programı değer ifadesi örnekleri.....	84

Çizelge 5.18. 2000 programı değer ifadesi örnekleri.....	84
Çizelge 5.19. 2005 programı değer ifadesi örnekleri.....	84
Çizelge 5.20. 2013 programı değer örnekleri.	85
Çizelge 5.21. 2018 programı değer ifadesi örnekleri.....	85

SİMGELER VE KISALTMALAR

MEB	Milli Eğitim Bakanlığı
TD	Tutum ve Değerler
TDK	Türk Dil Kurumu
TTK	Talim ve Terbiye Kurulu
UNESCO	Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu

1. GİRİŞ

Bu bölümde verilen başlıklar; problem durumu, problem cümlesi, alt problemler, araştırmanın amacı ve sınırlılıklardır.

1.1 Problem Durumu

Gelişen teknoloji insanların yalnızca maddi hayat şartlarını etkilemekle kalmamış davranışlarını, kültürel hayatlarını ve sosyal yapılarını değişime uğratmıştır (Soykal, 1975). Bu değişimler yetişkinler kadar çocukları da etkisine almaktadır. Çocuklarımızın dâhil oldukları akran gurupları, sahip oldukları giyim tarzları, düşünce yapıları, karşılaştıkları insanların dünya görüşleri, sosyal medyadaki arkadaşlıkları, vb. özellikleri onları derinden etkilemektedir (Maden, 2017).

Medyanın ve sosyal ağların hızla değişen dünyada bireyler ve çocuklar üzerindeki etkisinden bahsederken, insanlar bugün her zamankinden daha fazla bilgiye sahip olmaktadır. Bu bilgi dünyanın her köşesinden gelip insanların zihninde yer etmekte; birey ile dış dünya arasındaki manevi ve ahlaki etkileşimi de arttırmaktadır. Bilginin bu denli hızlı yayılması kişisel ve sosyal ihtiyaçları da beraberinde getirmektedir. Özellikle gelişen teknoloji, insanlara insani değerleri hatırlatmayı gerekli kılmaktadır (Keskinpaltı, 2018).

Değerler bireye bulundukları toplumda nasıl yaşamaları gerektiğini, nelere önem verildiğini, sosyal hayatın nasıl işlediğini gösterir (Akbaş, 2008). Sosyo-ekonomik gelişmelerin beraberinde getirdiği sosyal düzendeki değişmelerin toplumsal yaşamı en az etkilemesi, bireylerin sahip oldukları değerlerle uyumlu bir yaşam tarzıyla mümkün kılınabilir (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Geçmiş dönemlerde toplumsal kültür ve insani değerlerin küçük yaşlardan itibaren bireye aktarımı aile ve yerel rol modellere bırakılmış durumdaydı, fakat hızla değişen ve gelişen dünya düzeni aile ve yerel rol modellerin bu fonksiyonlarını zamanla azaltmıştır. Geçmişte toplumdaki geleneksel kurumların sorumluluğu artık büyük ölçüde okullara bırakılmıştır (Kaymakcan ve Meydan, 2011).

28-29 Mayıs 2010'da İstanbul'da düzenlenen "Değerler Eğitimi Uluslararası Konferansı" eğitim sistemimizde değerler eğitiminin öneminin anlaşılmasında büyük

rol oynamıştır. Konferansta dönemin Milli Eğitim Bakanı Nimet Çubukçu toplumun geleceğe karşı tükenmekte olan umudundan söz etmiş, bu umudu yeşertmenin gerekliliğine vurgu yapmıştır. Yalnızca maddi gelişim değil manevi gelişimin de gerekliliğinden bahsederek değerlerin gelecek nesillere aktarılmasının tek yolunun eğitim olduğuna değinmiştir (İpekçi, 2018).

2010 yılında gerçekleştirilen 18. Bilim şurasının değindiği konulardan biri de 'Değerler Eğitimi'dir. Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) İlk Ders Genelgesi'nde verilen değerler; temizlik, dürüstlük, sevgi, sorumluluk, iyimserlik, saygı, yardımlaşma, aile birliğine önem verme bağımsız ve özgür düşünebilme, hoşgörü, duyarlılık, liderlik, özgüven, vatanseverlik, empati, adil olma, cesaret, nazik olmak, dostluk, dayanışma doğruluk, estetik duyguların geliştirilmesi, misafirperverlik, çalışkanlık, paylaşımcı olmak, şefkat, merhamet, selamlaşma, alçakgönüllülük, kültürel mirasa sahip çıkma, fedakârlıktır (Kalkan ve Tunç, 2020).

MEB, 2018 yılında yapılan öğretim programları hazırlama çalışmalarında bazı derslerin içeriğine değerler eğitimi eklemiştir. Fen Bilimleri dersi de bu derslerden biridir. 2018 fen bilimleri programında eğitim sistemimizin, her bir bireyin ahlaki kararlar alabilme ve bu kararları uygulayabilme yetisi kazandırmayı amaçladığı vurgulanmaktadır. Bu nedenle değerlerin ayrı bir program ya da ders olarak okutulmak yerine, eğitim sistemimizin temel amacı olarak öğretim programının her biriminde yer alması uygun görülmüştür.

Şu anda uygulamada olan 2018 programlarında sorumluluk, yardımseverlik, adalet, vatanseverlik, sabır, dürüstlük, saygı, dostluk, öz denetim, sevgi, kök değerlerinden bahsedilmektedir. 2018 programı bu değerlerin hem kendi başlarına hem kök değerlerle birlikte hem de ilişkili olduğu alt değerlerle birlikte ele alınarak uygulanması gerektiğini vurgulamaktadır (MEB, 2018). Ülkeler öğretim programları aracılığıyla vatandaşlarını hangi değerlerle yetiştireceklerini belirlenmektedir. Günümüzde olduğu gibi geçmişte değerler kavramı eğitim sistemlerinin temel arayışdır (Kart ve Şimşek, 2020). Geçmiş öğretim programlarında yer alan değerler ile ilgili kavramların incelenmesi eski programların değer ve ahlak eğitimine bakışı hakkında bilgi edinilmesini sağlayabilir. Bu da bize geçmiş dönemlerin sosyo-kültürel yapısı hakkında bilgi vererek günümüzün eğitim sistemini daha doğru yorumlamamızı sağlar. Ayrıca geleceğin eğitim sistemini tasarlayanlara örnek oluşturarak yol

gösterebilir. Çünkü “değer” gibi kavramların tarihsel süreçte öğretim programlarındaki varlığı ve değişimi eğitim sisteminin daha verimli şekilde değerlendirilmesinde önem arz eder.

Alan yazın çalışmaları incelendiğinde Değerler Eğitimi başlığının Fen Bilimleri dersi bağlamında çalışıldığı pek fazla kaynağa rastlanmamaktadır. Cumhuriyetten günümüze kadar olan Fen Dersleri Öğretim Programları açısından yapılacak olan bu inceleme alan yazına katkısı olacaktır. Bu çalışmanın sonucunda ulaşılan verilerin değer eğitimi ile uğraşan araştırmacılar ve lisansüstü eğitim alan öğrencilere faydalı olacağı umulmaktadır.

1.2 Problem Cümlesi

Bu araştırmada Cumhuriyet Dönemi’nin 1924 öğretim programından (ilk ortaokul programı) günümüze kadar uygulanmış olan Fen Dersleri Öğretim Programlarında değerler eğitime ne ölçüde yer verildiğinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Araştırmanın problem cümlesi “1924-2018 yılları arasında uygulanmış olan ortaokul Fen Dersleri Öğretim Programlarında değerler ile ilgili ifadeler nelerdir? Bu ifadeler Spranger Değer Sınıflandırmasında bulunan gruplara yerleştirilebilir mi?” şeklindedir. Çalışmanın amacı dikkate alınarak aşağıdaki alt problemlere cevap aranmıştır:

- 1924-Orta Mektep Müfredat Programı Fen Dersleri Öğretim Programında değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 1931-Orta Mektep Müfredat Programı Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 1938-Ortaokul Programı Fen Dersleri Öğretim Programında değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 1949-Ortaokul Programı Fen Dersleri Öğretim Programında değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 1977-Ortaokul Programı Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?

- 1992-İlköğretim Programı Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programında değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 2000-Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı'nda değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 2005-Fen ve Teknoloji Dersi Öğretim Programı'nda değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 2013-Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nda değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?
- 2018-Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı'nda değerler konusu nasıl ele alınmıştır? Hangi değer gruplarına öncelik verilmiştir?

1.3 Çalışmanın Amacı

Bu çalışmada Türkiye Cumhuriyetinin ilk müfredat programı olan 1924 programından günümüze kadar uygulanmış olan 1931, 1938, 1949, 1977, 1992, 2000, 2005, 2013 ve 2018 yıllarına ait Fen Dersleri Öğretim Programları Spranger'ın Değer Sınıflandırmasına göre incelenmiştir.

1.4 Araştırmanın Önemi

Değerler, çok eski yıllardan beri hayatımızda olan, yaşanan topluma ve toplumun kültürüne göre şekillenen bir olgudur. Her insan belli bir kültürün içine doğar. Bu kültür insanın kişiliğini, davranışlarını, tepkilerin, vs. şekillendirir.

Teknolojinin gelişmesiyle birlikte insanlar başka toplumların kültürlerine, değerlerine, yaşam tarzlarına (beslenme, giyinme, eğitim, din vb.) maruz kalmaktadır. Bu durum başlarda olumlu gibi görünse de zamanla olumsuzlukları ortaya çıkmış ve bu olumsuzlukların önüne geçebilmek için çalışmalar başlatılmıştır.

Öncelikle ailede başlayan eğitim süreci zamanla dışarıya kayarak okul, akran grubu ve çağımızın getirdiği durumlardan biri olan sosyal medyaya ulaşmıştır. Ailenin temellerini attığı değerler ve kültür aktarımı çocukların sosyal medyada maruz kaldıkları olumsuzluklardan etkilenmektedir. Aileden sonra kişilik gelişiminde etkisi olan rollerden birisi de okullardır. Okullardaki değer aktarımı öğrencilerin ikinci şansıdır denilebilir.

Okullarda verilen değerler örtük olarak verilmektedir ve bu değerler öğretmenin inisiyatifine bırakılmıştır. Sonrasında değerlerin kazanılıp kazanılmadığını ölçmekte de problemler yaşandığından dolayı değerler eğitimi genel olarak askıda kalmakta ve istenilen ölçüde olmamaktadır.

Okul sadece bilgi aktarılan ve sınavlarla dolu bir yer değil aynı zamanda duyuşsal ve psikomotor alanların da yoğun olduğu bir eğitim kurumudur. Değerlerin aktarımı Cumhuriyetten günümüze kadar olan müfredatlarda üzerinde fazlasıyla durulan bir konudur. Cumhuriyetin ilk yıllarında yeni kurulan bir devletin eğitime ve eğitimle birlikte değerlerin eğitimine de zaruri ihtiyacı doğmuştur. Bu değerlere milliyetçilik, vatan sevgisi, toprak sevgisi, Atatürk İlke ve İnkılaplarına bağlılık gibi değerler örnek verilebilir. Zamanla bu değerlere ek olarak saygı, hoşgörü, insan sevgisi, doğa sevgisi gibi değerler de eklenmiştir.

Cumhuriyetten günümüze kadar kullanılan öğretim programlarında kök değerler “saygı, sevgi, hoşgörü, doğa sevgisi, yardımseverlik vb.” bulunmamaktadır. Spranger değer sınıflandırmasında ise değerleri 6 değer grubuna ayırmıştır. Bunlar bilimsel değer, ekonomik değer, sosyal değer, estetik değer, politik değer ve dini değerdir. Bu değerleri baz aldığımızda fen dersleri öğretim programları Spranger’ın değer sınıflandırmasına göre incelenmiştir. Araştırmanın önemi Değerler hakkında yapılan çalışmalarda Fen dersleri öğretim programlarının değer gruplarına ayrılmasına dair çalışmalar katkı sağlayacak bir çalışma olmuştur. Bu çalışma araştırma yapacak kişi ve ilgili kuruluşlara örnek teşkil etmesi açısından önemlidir.

1.5 Sınırlılıklar

Bu çalışmada MEB tarafından onaylanmış ve yalnızca şehir ilkokullarında uygulanan fen dersleri öğretim programları kullanılmıştır.

Programlarda yalnızca fen dersleri programları incelenmiştir ve bu hedefler yalnızca Spranger Değer sınıflandırmasına göre değerlendirilmiştir.

1.6 Kuramsal Çerçeve

1.6.1 Duyuşsal davranışlar

İnsanın gelişiminin üç yönü hakkında görüş birliği bulunmaktadır. Bunlar bilişsel alan duyuşsal alan ve psikomotor alanlardır. Duyuşsal alan davranışları genel olarak insanın duygularıyla ilişkilidir. İstek ve arzular, ahlaki kurallar, seçimler, yönelimler, duygular, dürtüler, değerler vb. duyuşsal davranış olarak nitelendirilebilir (Bacanlı, 1999). Duyuşsal alan davranışları bireyde iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlış ayırt edebilecek bir algı yaratır ve bireysel değerler oluşturarak, bireyin toplum içindeki davranışlarına yön verir

Duyuşsal eğitim ve duyuşsal öğrenme kavramlarına bakıldığında farklı kavramlar olduğu görülür. Duyuşsal eğitim denilince genel olarak ahlaki eğitim, karakter eğitimi, barış eğitimi, değer eğitimi, insan ilişkileri eğitimi, sosyal beceri eğitimi, demokrasi eğitimi, cinsel eğitim vb. kastedilir (Bacanlı, 1999). Duyuşsal öğrenmeler ise duygusal yönü ağır basan öğrenmelerdir. Duyuşsal öğrenmeye örnek olarak; millî değerleri paylaşma, tarihî eserlere değer verme, derslere ve okula yönelik olumlu tutum geliştirme, kültürün ortak değerlerini benimseme gibi duygusal yönü ağır basan öğrenmeler olarak tanımlanmaktadır (Erden ve Akman, 1998).

İnsanların bilişsel, duyuşsal ve psiko-motor davranışlarını olumlu yönde geliştirmek okulların amaçlarından biridir. Okullar, öğrencilerin öğretmene veya okula karşı duygularını, sonraki yaşam faaliyetlerini ve ahlaki durumlarını etkileyen öğrenmeleri gerçekleştirmektedir. Bu durum, okullarda insanların duyuşsal öğrenmelerinin çoğunluğunun gerçekleştiğini göstermektedir (Akbaş, 2004). Buna karşın okulu duyuşsal alan öğrenmelerinin tek sorumlusu olarak nitelendiremeyiz. Duyuşsal eğitim ve duyuşsal öğrenmeden bireyin kendisi, ailesi ve devam ettiği eğitim kurumu sorumlu tutulmaktadır. Eğitim kurumları, duyuşsal öğrenme hedeflerini daha çok gizli programın sorumluluğuna bırakmışlardır (Gömleksiz ve Kan, 2012).

İnsanın gelişiminin önemli bir parçası olan duyuşsal alan davranışları, bilişsel ve psiko-motor alanlar kadar okullarda üzerinde durulmaya çalışılan bir alandır fakat bilişsel ve psiko-motor alanın gerisinde kalmaktadır (Akbaş, 2004). Duyuşsal davranışlar genel olarak okullarda sınırlı bir biçimde kazandırılır. Eğitim programlarının özel hedefleri incelendiğinde duyuşsal hedeflerin yerini bilişsel

hedeflerin aldığını görebiliriz. Bunun nedeni, duyuşsal davranış hedeflerinin belirlenmesinin ve ölçülmesinin diğer alanlara oranla zor olmasıdır. Duyuşsal davranışların değerlendirilmesi ve kazanım durumunu belirlemek oldukça güçtür aynı zamanda da uzun zaman alıcıdır çünkü duyuşsal davranışlar genel olarak doğrudan gözlenemeyen boyutları içerirler (Çaya, 1997). Bununla birlikte uzun yıllardır öğrencilerin lise ve üniversite giriş sınavlarına hazırlanması bilişsel hedeflerin daha ön plana çıkmasına neden olmuştur ve bu durum da duyuşsal davranışların kazandırılmasını sınırlandırmıştır.

Turgut (1997) duyuşsal davranışların ölçümünün yetersiz kaldığını belirtmiştir. Öğretim programlarındaki duyuşsal alan davranışlarının, düzensiz bir şekilde yerleşmesini bu durumun sebebi olarak göstermiştir. Sınıf başarısının ya da öğretim programının etkinliğinin belirlenmesinin ve duyuşsal alan davranışlarının gözlenmesine de bu durumun neden olduğunu belirtmiştir.

Eğitimin genel amaçlarına bakıldığında duyuşsal hedeflere oldukça fazla yer verilmiştir. Fakat özel amaçlarına inildikçe duyuşsal hedefler adeta yerini bilişsel hedeflere bırakmış ve duyuşsal hedeflere çok az değinilmiştir, genel olarak ihmal edilmiştir (Akbaş, 2004).

Eğitimde duyuşsal davranışların ihmal edilmesinin nedenleri şöyle sıralanabilir:

- Öğrencilere kazandırılmak istenen duyuşsal davranış hedefleri konusunda ulaşılması zordur.
- Hedeflere somut bir şekilde ulaşılması zordur.
- Hedefleri kazanma süreci daha uzundur.
- Duyuşsal hedeflerin kazandırılmasının geleneksel eğitim yöntemleriyle sağlanması daha zordur.
- Duyuşsal hedeflerin değerlendirme kısmı zordur.
- Duyuşsal hedefleri değerlendirmek bilişsel hedeflere göre daha esnektir.
- Duyuşsal eğitim değerlendirmesi sonucu oluşan ‘başarı’ kavramı alışlagelmişin dışındadır (Bacanlı, 1999).

Öğrenme üzerinde bireylerin duygusal ve bedensel durumları gibi eğitimin belirlenen hedeflerinin de etkili olduğu bilinmektedir. Bloom ve arkadaşları tarafından ortaya

çıkarılan taksonomi bilişsel hedeflerin yanında duyuşsal hedefleri de içermektedir. Duyuşsal hedefler de en az bilişsel hedefler kadar önemlidir. Bu hedefler alma ile başlar; tepkide bulunma, değer verme, örgütleme ve değerlerin davranışlara aktarılması yani karakterize etme ile son bulur (Hall, 2005; akt. Yurdabakan, 2011).

Değerler bilişsel boyut, duyuşsal boyut ve psiko-motor boyut olarak üç boyuttan oluşmaktadır. Duyuşsal boyut, olumlu veya olumsuz, iyi veya kötü gibi yargı ve duygusal tepkileri kapsamaktadır. Bilişsel boyut, değer in farkında olmayı ve nerede kullanılacağını kavramayı kapsarken, psiko-motor boyut ise bilişsel ve duyuşsal öğrenme yoluyla davranışı şekillendirmeyi içerir. Değerlerin psikomotor boyuta ulaşabilmesi için öncesinde bilişsel ve duyuşsal boyutun tamamlanması gerekmektedir (Akbaş, 2004).

Duyuşsal öğrenmeye ilişkin araştırmalar incelendiğinde gerek duyuşsal öğrenmenin gerekse duyuşsal eğitimin bireylerin gelecekleri açısından önemli olduğu görülmüştür. Duyuşsal eğitim ve duyuşsal öğrenme yalnızca bilgileri öğrenme değil aynı zamanda bu bilgileri içselleştirerek daha kalıcı olmasıyla ilgili kavramlardır. İçinde bulunduğumuz çağda bireyler kendilerini daha iyi ifade edebilmekte, yalnızca bilişsel yönden değil duygusal olarak da gelişebilmekte ve duygularını akıllıca kullanabilmektedir. Böylelikle bireyler öğrenmelerinin sorumluluğunu alacak ve kendilerini daha rahat hissederek toplum içerisinde daha çabuk kabul göreceklendir. Bireyler duyuşsal yönden ne kadar zengin bir eğitim alırsa duygularını o kadar iyi yönetecek ve duygularını doğru yönde kullanabileceklerdir.

1.6.2 Değer kavramı

Değer kavramının tanımı yüzyıllardır üzerinde fazlasıyla durulan ve tartışılan konulardan biri olmasına rağmen uzlaşılır bir tanım bulunamamıştır. Çünkü değer kavramı, matematikten ekonomiye, ilahiyattan psikolojiye, sosyolojiden felsefeye birçok disipline konu olmakta ve soyut kalmaktadır (Akbaş, 2004). Bu nedenle değer kavramının tanımı netlik kazanamamış, değer kavramı birçok farklı anlamda kullanılmıştır (Kuçuradi, 2013).

Türk Dil Kurumu (TDK) (2018), değer kavramını farklı kültürdeki milletlerin sahip olduğu ekonomik, bilimsel, kültürel ve sosyal değerleri içeren maddi ve manevi tüm

öğeler olarak tanımlamıştır. Kuçuradi (2013)' ye göre değer ve değerler birbirinden farklı kavramlardır. Değer bir şeyin kendi türü içerisindeki yerinden dolayı insan için taşıdığı özel anlamıdır. Değerler ise kişilerin eserler veya insanların davranışları ve yaşamı aracılığıyla gerçekleştirdikleri insan olgularıdır.

Güngör (2000) değerleri, bir olgunun arzu ve istek boyutunda var olabilirliğine olan inanç olarak tanımlamıştır. Bolay (2004) değerleri, istenilen veya ihtiyaç duyulan şeye karşı koyulan hedefler şeklinde tanımlamıştır. Çelikkaya (1995) ise değeri, yaşanan toplum içerisinde kabul görmüş inanç, öğreti veya insanlar tarafından benimsenen, insana özgü ya da ilahi kaynaklı farklı türde hassasiyet, davranış, kural ve kıymetler olarak tanımlamıştır. Rokeach (1968 Akt. Güngör, 2000) değer tanımını, ölçüt, inanç, ya da seçim olarak ifade etmiştir. Cafo ve Somuncuoğlu (2000) ise değerleri terim olarak, bir faaliyete başlamadan önce uygulanabilecek yöntemler arasından seçim yapmak için belirlenen ortak sembolik sistem ya da ölçüt olarak tanımlamıştır.

Aydın (2010)'a göre değer bir faaliyete, bir varlığa veya nesneye, toplumsal açıdan ya da bireysel olarak verilen önem veya üstünlük anlamı taşımaktadır. Değer; var olan bir durum ve davranışın kabul standardı, kıymetli olma ve önem derecesi olarak tanımlanabilir (Varol, 2020). Ulusoy ve Dilmaç (2014) değeri bir durum veya davranışın önem sıralamasını oluştururken kullanılan soyut ölçü, kıymet derecesi, yararlı özellikler olarak ifade etmektedir. Değerler insan yaşamının her alanında kendini hissettirmesi bakımından güç ve anlam olarak yüksek bir kavramdır. Kaşkaya ve Duran (2017) değerler yaşamımızda var olan ayrıntılı olarak üzerinde durulan kurallar ve normların tamamı demiştir.

Fraenkel (1977) değeri bireyin yaşamında önem arz eden kavramlar ya da fikirler olarak tanımlar. Birey bu kavramlar ışığında davranışlarını sergileyebilir. Kluchohn (1951) ise değeri genel olarak; arzu edileni veya arzu edilmeyeni, doğayı, insan ilişkilerini, insanın doğayla olan bağını belirleyip davranışa dönüştürmeyi hedefleyen ve insanın insanla ve çevreyle ilişkilerini düzenleyen unsur olarak tanımlanmıştır. Daha geniş kapsamlı olarak yapılan bu tanımda değer kavramının bireyler açısından öneminin ne kadar büyük olduğu görülmektedir.

Bireylerin hayatları boyunca çevre ilişkileri ve her türlü insan iletişiminde değerler belirleyici role sahiptir. Hitlin ve Piliavin (2004) değerlerin insan yaşamına olan etkisine

işaret ederek değerleri, insanların yaşamlarına ilişkin duyuşsal ve bilişsel öğrenmeleri oluşturdıkları inançlardır.

Literatürde değerler için en sık karşımıza çıkan tanım; “Değerler, bireyin istediği, yaşamına rehberlik eden, önemi bireysel olarak farklılık gösteren koşul ötesi amaçlardır” şeklindedir (Güngör, 1993). Dilmaç, (1999) değer için bireylerin içinde yaşadığı toplumdaki diğer bireyleri ve onlara ait özellikleri, arzu ve niyetlerini değerlendirirken dikkate aldığı ölçüt ya da kriter olarak tanımlamıştır.

Görüldüğü üzere değeri tanımlamada birçok görüş bulunmaktadır. Buna rağmen ortak bir karar alınamamış ve net bir tanımda karar kılınamamıştır. Değerler, bireylerin eylemlerini yönlendiren ve şekillendiren bir özelliği içerir. Bu özelliği için değerler, çeşitli şekillerde tanımlanan farklı araştırmalar için bir çerçeve sağlamıştır. Çeşitli tanımların açıklaması, değerlerin birkaç farklı bilim dalındaki araştırma alanıyla bağlantılı olmasıdır. Yapılan tanımlar toplumun kültürüne ve ihtiyaçlarına göre değişse de bu tanımların ortak noktası değerlerin insan davranışlarını etkileme yönüdür. Birey bir olguyla, bireyle veya durumla karşılaştığında olaylara nasıl yaklaşması gerektiğine bu özelliklere göre karar verir. Kısacası bireyin düşünceleri ve davranışları değerlerine göre şekillenir (Bozdaş, 2013). Bunun yanında değerler insanın davranışlarının açıklanmasında sahip olduğu önemden dolayı birçok sosyal bilimci tarafından incelenmiştir. Ayrıca değerler, gelişen ve değişen dünyada değişime açık ve uyumlu olmalı ve bu sayede toplumsal düzenin işleyişinin sağlıklı bir şekilde olmasını sağlamalıdır (Kuşdil ve Kağıtçıbaşı, 2000).

Değerler, insanın deneyimleyebileceği ve öğrenebileceği en değerli armağanlardan biridir. Deneyimlerden davranışa yönelik bazı genel kılavuzlar gelebilir. Bu kılavuzlar hayata yön verme eğilimindedir ve değerler olarak adlandırılabilir. Değerlerimiz, hayatımız ve enerjimizle ne yapmaya meyilli olduğumuzu gösterir. Bir değer yalnızca kişinin kendi davranışı tarafından üretilir ve kişinin kendi fikirleriyle çok ilgisi vardır (Aspin ve Chapman, 2007).

Değerler, insan yaşamı için önemli görülen ilkelere. İçsel (sevgi, iyilik, merhamet, merhamet, sempati, empati, vb.) ve uygulama (dakikalık, disiplin, itaat, davranış, davranış, karakter) sonucu ortaya çıkabilir ve insanın varlık temeli olarak nitelendirilebilir (Radha, 2016). Bir toplum değerleri olmadan ayakta kalamaz.

Değerler insana iyiyi ve kötüyü ayırt etmesini, yapması ve kaçınması gerekenleri söyler. Hayatımıza kalite ve anlam katar. Kişiliğinin ve karakterinin oluşmasını sağlayan değerler insana kılavuzluk ederek yaşantısında ona yön gösterir.

1.6.3 Değerlerin sınıflandırılması

Değerler üzerinde yapılan çalışmaların etkililiği için birçok sınıflandırma yapılmıştır. Değerlerde görülen kültür etkisi değerleri sınıflandırırken de görülmektedir. Kültürel özelliklere ve toplumun ihtiyaçlarına göre değer sınıflandırmaları da farklılık ve çeşitlilik göstermektedir. Değerler bireylerin yaşadıkları toplumun özelliklerine ve şartlarına göre şekillenir fakat bazı değerler evrenseldir. Değer sınıflandırmaları da sınıflandırma yapan araştırmacıların kültürlerinden etkilense de sınıflandırmalarda ortak olan bölümler de bulunmaktadır. Ülken, Kavcar, Mengüşoğlu ve Akbaş'ın değer sınıflandırmalarında benzer değer sınıflandırmaları görülmektedir. Nelson'a göre değerler; bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üç gruba ayrılır (Yazıcı, 2006). Spranger (1928) yaptığı sınıflandırmada değerleri 6 grupta toplamıştır. Rokeach (1973) değerleri amaç değerler ve araç değerler olmak üzere iki ana gruba ayırmıştır. Schwart ise değerleri on farklı gruba ayırmıştır (Akbaş, 2004).

1.6.3.1 Nelson'un değer sınıflandırması

Nelson değerleri bireysel değerler, grup değerleri ve sosyal değerler olarak üç başlıkta incelemiştir.

Nelson'un değerler tablosu incelendiğinde bireyden yola çıkarak sosyal yani toplumsal değere doğru bir sınıflama esastır. Bireysel, grup ve sosyal değerler olarak yapılmıştır.

Nelson'un değer sınıflandırması Çizelge 1.1'de verilmiştir;

Çizelge 1.1. Nelson'un değer sınıflandırması.

Değer Grubu	Açıklama
Bireysel Değerler	• Seçimlerimiz, • Satın aldığımız ürünler, • Hobilerimiz, • Kişisel tercihlerimiz (Michaelis, 1988: 361).

Çizelge 1.1. (devamı) Nelson'un değer sınıflandırması.

Grup Değerleri	• Dini, politik, aile veya kulüp üyeleri tarafından paylaşılan değerlerdir (Naylor ve Diem, 1987: 350).
Sosyal Değerler	• Bireysellik, • Adalet, • Saygı, • Farklılık, • Eşitlik, • Sosyalleşme, • Sosyal bilinç, • Norm, • Grup ruhu (Michaelis, 1988, akt. Akbaş, 2004: 19).

1.6.3.2 Spranger'ın değer sınıflandırması

Spranger'a göre değerler altı grupta toplanmıştır. Bunlar: bilimsel değerler, ekonomik değerler, estetik değerler, sosyal değerler, politik değerler ve dini değerlerdir (Spranger 1973).

Spranger'ın değer sınıflandırması Çizelge 1.2'de verilmiştir;

Çizelge 1.2. Spranger'in değer sınıflandırması.

Değer Grubu	Açıklama
1. Bilimsel Değer	• Bilimsel değere sahip insanlar bilgiye, muhakemeye, eleştirci düşünceye ve gerçek olana önem verir. Deneysel, eleştirci, akılcı ve entelektüeldir.
2. Ekonomik Değer	• Ekonomik değerler genel olarak yararlı olan, pratik olan, ekonomik olan, maddi manevi değerlere önem verir.
3. Estetik Değer	• Estetik değere sahip bireyler genel olarak doğadaki uyumu, simetriyi önemser. Sanata önem ve değer verir.

Çizelge 1.1. (devamı) Spranger'in değer sınıflandırması.

4. Sosyal Değer	Sosyal değere sahip bireylerin en çok değer verdikleri olgu insandır. İnsan için olan her şey önemlidir. Toplumsal düzen ve insan sevgisi esastır. Bu değere sahip insanlar nazik hoşgörülü, kibar ve anlayışlıdır, bencillikten uzaktır.
5. Politik Değer	Kişisel güç, etki ve şöhret her şeyin üstündedir. Mesleki kariyer, kudret ve söz sahibi olmak bu değere sahip insanlar için önemlidir.
6. Dini Değer	Evren bir bütündür ve birey kendisini bu bütünlüğe bağlar. Dini değere sahip bireyler hayatlarını dini kurallara göre şekillendirir.

1.6.3.3 Rokeach'ın değer sınıflandırması

Rokeach, değerleri ikiye ayırır; amaç ve araç değerlerdir. Amaç değerler, insan hayatına yön verir ve hayatın temel amaçlarını içerir. Araç değerlerde ise insanın amaç değerlere ulaşabilmesi için benimsediği davranış biçimini içerir veya amaç değerlere ulaşmak için gereken bir basamaktır denilebilir. Bu iki değer tipini şöyle ayırt edilir; amaç değerleri dürüstlük cesaretlilik entelektüellik gibi sıfatlarla, araç değerleri ise dürüst, cesur, entelektüel gibi isimlerle ifade edilir (Bilgin, 2003). Amaç değerler 18 değere ayrılmıştır. Rokeach değerlerin öznel bir yapıya sahip olduğunu, her insanın değerlere farklı ölçülerde sahip olabileceğini belirtir ve değerlerin bir sistem içinde bulunduğunu ve organize olduğunu ifade eder. Değerlere kültür etkisiyle oluşan bir olgu olarak bakmış ve kendi değer sınıflandırmasını 1973 yılında yapmıştır (Güngör, 1993).

Rokeach'ın değer sınıflandırması Çizelge 1.3'de verilmiştir;

Çizelge 1.3. Rokeach'ın değer sınıflandırması.

Amaç Değerler	Araç Değerler
----------------------	----------------------

Çizelge 1.4. (devamı) Rokeach'ın değer sınıflandırması.

• Bilgelik	• Yardımsever
• Eşitlik ve Barış	• Cesaretli
• Mutluluk	• Yaratıcı olma
• Aile Güvenliği	• Dürüst
• Dini Olgunluk	• Geniş Görüşlü
• İç Huzur	• Kendine Hakim
• Gerçekler Dünyası	• Hırslı
• Güzellikler Dünyası	• İtaatkâr
• Gerçek Dostluk	• Kendini Kontrol Edebilen
• Heyecan Verici Bir Hayat	• Affedici
• İçinde Bir Dünya	• Entelektüel
• Rahat Bir Hayat	• Mantıklı
• Kendine Saygı	• Neşeli
• Özgürlük	• Sevecen
• Başarılı Olma	• Sorumluluk Bilinci Olan
• Sosyal Kabul	• Temiz
• Ulusal Güvenlik	• Bağımsız Olma
• Zevk	• Nazik

1.6.3.4 Schwartz'ın değer sınıflandırması

Schwartz 1970'li yıllardan itibaren kültürler arası araştırmalar yaparak emel 'İnsani Değerler Kuramını' geliştirmiş ve "Değerler Ölçeği"nin geliştirilmesini sağlamıştır.

Schwartz'ın değer sınıflandırması çizelge 1.4'de verilmiştir;

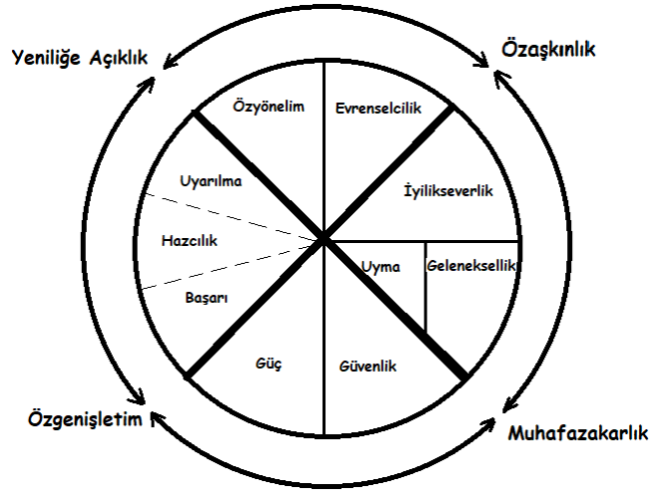
Çizelge 1.5. Schwartz'ın değer sınıflandırması.

Değer Grubu	Alt Değerler
Güç	- Sosyal güç sahibi olmak, - Otorite sahibi olmak, - Zengin olmak, - Toplumdaki görüntüyü korumak, - İnsanlar tarafından benimsenmek
Başarı	- Başarılı olmak, - Yetkin olmak, - Hırslı olmak,
Uyarılım	- Cesur olmak, - Değişken bir hayat yaşamak, - Heyecanlı bir yaşantı sahibi olmak
Özyönelim	- Yaratıcı olmak, - Merak duyabilmek, - Özgür olmak, - Kendi amaçlarını seçebilmek, - Bağımsız olmak, - Kendine saygısı olmak
Evrenselcilik	- Açık fikirli olmak, - Erdemli olmak, - Toplumsal adalet, - Eşitlik, - Dünyada barış istemek, - Güzelliklerle dolu bir dünya, - Doğayla bütünlük içinde olma, - Çevreyi koruma.
Geleneksellik	- Alçakgönüllü olmak, - Dindar olmak, - Hayatın kendine verdiklerini kabullenmek, - Geleneklere saygılı olmak, - Ilımlı olmak

Çizelge 1.2. (devamı) Schwartz'ın değer sınıflandırması.

• Uyma	• Kibarlık, • İtaatkâr olmak, • Anne-babaya ve yaşlılara değer vermek, • Kendini denetleyebilmek.
• Güvenlik	• Ulusal güvenlik, • Toplumsal düzenin sürmesini istemek, • Temiz olmak, • Aile güvenliği, • İyiliğe karşılık vermek, • Bağlılık duygusu, • Sağlıklı olmak.
• Hazcılık	• Zevk, • Hayattan tat almak.
• İyilikseverlik	• Yardımseverlik, • Dürüstlük, • Affedici olma, • Sadık olmak, • Sorumluluk sahibi olma, • Gerçek arkadaşlık, • Olgun sevgi, • Manevi ve anlamlı bir hayat, • Alçakgönüllülük.

Schwartz değerleri biyolojik ihtiyaçlar, grup ve sosyal ihtiyaçlar olmak üzere 3 ana ihtiyacın etrafında değerleri toplamıştır. Bu ihtiyaçlar doğrultusunda Schwartz 56 değer belirlemiş ve bu değerleri 10 değer grubunda toplamıştır.

Şekil 1. 1. Schwartz'ın değer döngüsü

Şekilden de anlaşılacağı üzere tutarlı ve uyumlu değerler birbirine yakın konumlarda, uyumsuz değerler ise zıt yönlerde yer almaktadır. Gelenek ve adaptasyon (uyma) birbirine çok yakın olduğu için tek dilimde gösterilmiştir. Schwartz'ın değer yapısının evrensel olduğunu ve tüm insani değerlerin bu değer döngüsünde yer aldığı ileri sürülmektedir.

- Kendini geliştirme; bireyin kendi hedefleri üzerine odaklanır.
- Kendini aşma; toplumun yararını gözetmeye odaklanır.
- Muhafazakârlık; kendini denetleme ve değişime direnç gösterebilme.
- Yeniliğe açıklık; yeni deneyimlere açıklık, bağımsız hareket edebilme, düşünebilme, hissetme (Schwartz, 2006, s. 965'den akt., Doğan, 2018).

Schwartz değerleri bireysel ve toplumsal olmak üzere iki kategoriye ayırmaktadır:

- 1- Bireysel değerler şunlardan oluşur; güç, özyönelim, hazcılık, başarı ve uyarılma. Bireysel değerler bu beş özelliğe yaptıkları vurgu ile kesişmektedir.
- 2- Toplumsal değerler ise şunlardan oluşur; iyilikseverlik, uyma, evrensellik, geleneksellik ve güvenlik. Toplumsal değerler birey ve toplum arasındaki etkileşimde kesişmektedir.

1.6.3.5 Ülken'in değer sınıflandırması

Ülken (2001) değerleri üç gruba ayırmıştır. Bunlar içkin, aşkın ve normatif değerlerdir. İçkin değerler bireyin kendisi dışındaki dünyasıyla arasında doğan değerlerdir. Aşkın değerler bireyin diğer insanlarla olan ilişkilerinden doğan değerlerdir. Normatif değerleri ise bu iki değer tipinin karşılaştırmasıdır.

Ülken'in değer sınıflandırması Çizelge 1.5'da verilmiştir;

Çizelge 1.6. Ülken'in değer sınıflandırması.

Değer Grupları	Açıklama
• İçkin Değerler	Birey ve bireyin dışında kalan dünya vardır. Bireyler dıştaki dünyaya farklı anlamlar yüklemektedir. Kavram, duygu ve eşya ile olan ilişkiden doğan değerlerdir. Bilinçli olmak ve inanmaktan ziyade bilmeye odaklanır. İçkin değerlerde duygu, düşünce sanat ve bilme esastır (Poyraz, 2004: 85).
• Aşkın Değerler	Kişiler arası ilişkilerden meydana gelir. Bireyin sosyal çevresiyle olan etkileşimi aşkın değerlerin doğmasına neden olur. Aşkın değerler inanma temeline kuruludur ve ahlak ve din odaklıdır. Aşkın değerler temel olarak bilme ve anlama üzerine kurulmuştur (Poyraz, 2004: 85).
• Normatif Değerler	Bireyler sözler ve eylemlere değer yüklemektedirler. Burada eylemler karşılıklı olursa ölçü hukuktur, söz ile söz karşılaşırsa ölçü dil olur eşyalar karşılıklı değiştirilirse ise ölçü iktisat olur. Buna normatif değerler denir (Poyraz, 2004: 85)

1.6.3.6 Mengüşoğlu'nun değer sınıflandırması

Mengüşoğlu 'İnsan Felsefesi' adlı eserinin 'Antropoloji Bakımından Değerlerin Sınıflandırılması' başlığı altındaki Yüksek Değerler ve Araç Değerlere ek olarak 'Davranış Değerleri' kategorisini ekler. Davranış değerlerinin içinde görgü kuralları ve ulusların milli geleneklerinde bulunan değerler bu grupta yer alır.

Mengüşoğlu'nun değer sınıflandırması Çizelge 1.6'da verilmiştir;

Çizelge 1.7. Mengüşoğlu'nun değer sınıflandırması.

Değer Grupları	Açıklama
• Yüksek Değerler	• İdealler, • İnançlar, • Dürüstlük, • Dostluk, • Sözünde durma, • Sevgi, • Nefret, • Saygı gibi değer yapıları bu gruba girer.
• Araç Değerler	• Yarar, • İlgi, • Çıkar, • Çekememezlik, • Maddesel değerler (para, mülkiyet vb.) • Tutkular, • Güç ve iktidar faktörleri, • Ün ve şan hırsı vb. bu gruba girer.
• Davranış Değerleri	• İçinde görgü kuralları ve ulusların geleneklerinde bulunan yani kültür unsurları olan değerler vardır.

1.6.3.7 Kavcar'ın değer sınıflandırması

Cahit Kavcar, değerleri edebiyat açısından yorumlamıştır. Ona göre değer, bireye ve topluma edebiyat yoluyla verilmek istenen davranış ve düşünceleri telkin ederek bireyleri eğitmek için kullanılan bir öğedir. Kavcar (1999) insanları değerler üzerinden eğitmek edebiyatın bir görevi olarak kabul eder.

Kavcar'ın değer sınıflandırması Çizelge 1.7'de verilmiştir;

Çizelge 1.8. Kavcar'ın değer sınıflandırması.

	• Yaşama Sevgisi
I. Fertlerde	• İyi Bir İnsan Olmanın Şartları
Gerçekleşmesi İstenen	• Doğruluk ve Dürüstlük
Davranışlar	• Çalışkanlık

Çizelge 1.3. (devamı) Kavcar'ın değer sınıflandırması.

	• Dayanıklılık (Azim, Sabır, Cesaret)
	• Yardımseverlik (Sevgi ve Merhamet)
	• Fedakârlık
	• Namus ve Şeref
	• Aşırı İsteklerden Uzak Durma
	• Aşırı Kıskançlıktan Kaçınma
	• Hürriyet ve Adalet Sevgisi
	• İnsan Sevgisi
	• Aile Sevgisi
	• Medeniyet Sevgisi
	• Bilgisizlikle Savaş
II. Sosyal Hayatla	• Taassup ve Batıl İnançlarla Mücadele
İlgili Telkinler	• Yanlış Batılılaşma İle Savaş
	• Ahlak ve İdeal
	• Evlilik Hayatı
	• Görücü Usulü İle Evlenme
	• Evlilikte Yaş Farkı
	• Birden Fazla Kadınla Evlenme
III. Yurt Millet ve Din	• Yurt ve Millet Sevgisi
Duyguları	• Din ve Tanrı Duygusu

Bu sınıflandırma “Edebiyat ve Eğitim” adlı kitaptaki değer sınıflandırması kullanılarak tespit edilmiştir (Kavcar, 1999).

Kavcar (1999), değerleri iki kategoriye ayırır; bireylerde gerçekleşmesi istenen davranışlar ve sosyal hayatla ilgili telkinler. Bunların yanında vatan ve millet sevgisi ile din duygusunun da bu kategoriye eklenebileceğini belirtir.

1.6.4 Değerler eğitimi

“Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir” (Ertürk, 1975). Bu tanım literatürde sıklıkla karşımıza çıkan eğitim tanımıdır. Bunun yanında başka eğitim tanımları da mevcuttur.

- Eğitim, bireyin veya toplumun sahip olduğu değerleri, bilgiyi, beceriyi, sanatı ve inancı kendinden sonra gelen nesillere aktarma sürecidir (Çankırılı, 2015).
- Eğitim, bireyin yaşadıkları toplumun standartlarını, toplumun genel olarak benimsedikleri inanç ve yaşam koşullarını öğrenmesinde etkili olan bir süreçtir.
- Eğitim, bireyin içerisinde bulunduğu toplum için değerli olan tutum, yetenek ve davranışları geliştirme süreci olarak adlandırılır.
- Eğitim, seçilmiş ve kontrollü bir çevrenin en çok da okulun etkisiyle beraber bireyin sosyal açıdan yeterliliği ve en uygun düzeyde bireysel gelişimi sağlayan sosyal bir süreçtir.
- Eğitim, insan davranışlarında önceden belirlenmiş olan belli başlı gelişim ve değişimleri sağlamaya yarayan planlı bir etki dizisidir (Fidan,1986; akt. Arslan, vd., 2009).
- Eğitim, bireyin fiziksel, entelektüel, duygusal, sosyal, ahlaki ve ruhsal olarak çok yönlü bir gelişim sürecidir (Kaur ve Nagpal, 2013).

Yapılan tanımların ortak noktalarına bakıldığında eğitimin davranış değiştirme süreci olduğu vurgulanmaktadır. Davranışları istenilen yönde değiştirmek ve kalıcı hale getirmek hedeflenmektedir. Fakat bu hedefler her zaman istendik yönde gerçekleşmemektedir.

Eğitim ailede başlayan ve arkadaş çevresi, okul ve diğer eğitim öğretim kurumları aracılığıyla hayat boyu devam eden bir süreçtir. Bilgiye ulaşmanın bu denli kolaylaştığı günümüz teknolojisi eğitim hedeflerini şaşırtarak farklı yönlerde ilerlemesine neden olabilmektedir. Bu durum en çok değerlerimizi etkilemektedir.

Eğitimin son zamanlarda yalnızca sınavları geçmek ve derece almak amacıyla bilişsel öğrenme alanlarında bilgi edinme haline gelmesi dengesiz kişiliklerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. İnsanları daha çok bireyselliğe yöneltmekte ve insanla yaşamayı unutturmaktadır (Toker, 2021). Bu nedenle değerler eğitimi verilen önem artmalı, gereken önlemler alınarak değerlerinden yoksun bir nesil oluşmasının önüne geçilmelidir. Okullarda sadece öğretime ağırlık verilerek eğitimin geri plana atılması doğru bir uygulama değildir. Yani eğitimin en önemli amacı, bireylere bilgi ve becerinin yanında belirli değerleri de aktarmaktır (Aladağ, 2009).

Eğitimciler tarafından en çok tartışılan konulardan biri eğitimin amacının ne olduğudur. Sonuç olarak üç ortak amaçta görüş birliğine varılmıştır. Bunlar;

- İnsan zihni ve düşünme becerilerini geliştirmek,
- Duygu ve iradeyi güçlendirmek,
- Bedeni eğitmektir.

Bireyin yalnızca zihin yönünde güçlenmesi için muhakeme yapabilme becerisi kazanmasının, bilgi aktarımının olmasının ya da bedeninin eğitilmesinin eğitimdeki hedefleri tam anlamıyla karşıladığı söylenemez. Bireyin duygusal yönünün de desteklenmesi gerekir (Çambdibi, 2007). İlk çağlardan beri insanların akıllı ve zeki olmalarını sağlamanın yanında iyi ve ahlaklı bireyler yetiştirmek de eğitimin amacı olmuştur. Bu amacı gerçekleştirmek ancak değer ve ahlak eğitimi ile mümkün kılınabilir. Bütün dini inanışlarda, tarihin bütün devirlerinde değerler eğitiminin izlerini rastlanmaktadır. Budizm, İslam, Hristiyanlık gibi dinlerin öğretilerinde de Aristo, Sokrates gibi eski filozofların çalışmalarında da değerler eğitimi değinilmiştir (Altan, 2011: 55).

Çankırılı (2015), eğitim için bireyin veya bir toplumun sahip olduğu değerleri, bilgiyi, beceriyi, sanatı ve inancı kendinden sonra gelen nesillere aktarma sürecidir demektedir. Bir toplum bilgi, beceri, sanat ve inancın yanında daima değerlere de ihtiyaç duymaktadır. Bu ihtiyaçlar ancak değerler eğitimi ile karşılanabilir. Değerlere duyulan ihtiyacı şu şekilde ifade edebiliriz (Kalita, 2015):

- İnsana doğru yolu göstermek, Evrensel Kardeşlik kavramını aşlamak ve Hakikat, İyilik ve Güzellik mutlak değerlerine ulaşmak;

- Kültürümüzü ve miras m z  korumak, ahlak ve karakter geliştirmek için hayata y n ve kararlılık vermek, yaşama sevinci, doyum ve huzur getirmek;
- Davranış değişikliklerini pozitivizme doğru getirmek;
- Birey ve toplumda barış ve uyumu teşvik etmek;
- Toplumda yaşam kalitesi ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak.

Her şeyden önce doğruluk, barış, sevgi ve şiddetsizlik gibi temel değerleri insanlara aşılayarak onları gerçek anlamda iyi birer insan haline getirmek en önemli ihtiyaçtır (Kalita, 2015).

Çağımız bilgi  ağı olarak nitelendirilmektedir. Bilgiyi üretmek ve üretilen bilgiyi toplum yararına kullanmak gelişmişlik düzeyinin bir göstergesidir. Bununla beraber bilginin insana ilişkin değerler açısından da değerlendirilmesi toplum için önem arz etmektedir ve bu değerler eğitimi ile mümkün kılınabilir. Toplumumuzda sosyal açıdan birçok olumsuzlukla karşılaşmaktayız. Kitle iletişim araçlarına gereğinden fazla maruz kalınması ve kendini sanal dünyaya kaptıran bireyler kültürlerinden, dolayısıyla değerlerinden uzaklaşarak olumsuz davranışlar sergileyebilmektedir (Radha, 2016).

İnsanların yaşam standartlarının yükselmesiyle birlikte insan maddi olarak zenginleşmiş, ancak toplumdaki etik lifi bozulmuş, manevi değerler unutulmaya başlanmıştır (Aneja, 2014). Değerler, insan yaşamı için önemli görülen ilkelerdir. İçsel (sevgi, iyilik, merhamet, sempati, empati, vb.) ve uygulama (dakikalık, disiplin, itaat, davranış, karakter) sonucu ortaya çıkabilir (Radha, 2016). Bir toplum değerleri olmadan ayakta kalamaz. Değerler insana iyiyi ve kötüyü ayırt etmesini, ne yapması ve nelerden kaçınması gerektiğini söyler. Kişiliğinin ve karakterinin oluşmasını sağlayan değerler insana kılavuzluk ederek yaşantısında ona yol gösterir.

Değerlerimiz, içine doğduğumuz kültürün etkisiyle beraber  ğretimi ve eğitimi aileden başlayarak okul ve çevreyle devam eden bir unsurdur. Nasıl ki doğduğumuz coğrafyanın şartlarına uyum sağlayarak hayatta kalmayı başarıyorsak, o coğrafyanın kültürüne de uyum sağlayarak hayatımızı devam ettirebiliriz. Ancak gelişen teknoloji ve günümüz imk nlarıyla başka toplumların kültürlerine dolayısıyla da değerlerine aşına olmuş bir durumayız. Bu durum, insanların başka kültürleri benimseyip kendi kültürünü unutmamasına neden olabilmektedir. Bunu önlemek amacıyla değerler

eğitimine önem verilmeli, insanların değerlerine ve kültürlerine sahip çıkıp sonraki nesillere aktarılmasına vurgu yapılmalıdır.

Değerler toplumu bir arada tutan ve geleceğimizi ayakta tutacak olan başlıca öğelerden biridir ve ancak eğitimle değerlerimiz var olmaya devam edebilir. Değerlerden yoksun olan bir eğitim sisteminde, eğitim yarardan çok zarar getirebilir. Eğitimle beraber bireylere, toplum içinde olan yaşamın gerekliliği olan değerler kazandırılmazsa bu durum büyük bir tehlike arz edebilir (Lewis, 1990). Eğitimin toplum için bir tehdit unsuru olmak yerine toplumu ayakta tutan bir temel taş olabilmesi ancak değer kazanımına daha fazla önem mümkün kılınabilir. Eğitim, ahlaki ve sosyal değerleri korumak için bireylere toplumsal değerleri kazandırmakla mükelleftir ve toplumsal yaşama uyum sağlayabilmesi için bu değerlerin kazanılması ve sahip olunması zorunludur. Sevgi, saygı, demokrasi ve yaşamın korunması gibi değerler, bireylerin kendi seçimine bırakılmaz (Oser, 1986). Yine bu zorunlu değerlerin aktarımı da eğitimin görevleri arasında yer almaktadır.

Bireyin yaşadığı süreç boyunca var olan ve hayat boyu devam eden değer kazanma ve kazandırma faaliyetlerinin tümüne “değerler eğitimi” süreci denir (Yaman, 2012). Literatürde değerler eğitimiyle ilgili pek çok tanım bulunmaktadır. Taylor (1994) değerler eğitimi dini, etik, politik, kişisel, toplumsal, akademik, ahlaki, kültürel, estetik, entelektüel ve çevresel değerlerin eğitim yoluyla kazandırılması olarak ifade etmiştir. Brubacher (1939), değerler eğitimi eğitim programıyla ifade etmiştir. O’na göre değerler eğitimi bireysel olarak mantık yürütme ve başarılı olma konusunda yol gösteren eğitim programı olarak nitelendirilmektedir. Habermas (1973) değerler eğitimi ile ilgili iki unsura değinmiştir. Birincisi “Değerler eğitimi nedir?” den ziyade “Ne değildir?” ikincisi ise “Değerler eğitiminin amacı nedir?” sorularıdır. Değerler eğitimi, öğrencilere hâlihazırda sahip olduklarından farklı bir inanç ve değer sisteminin dayatılması anlamına gelmez. Ancak öğrencilere, hangi inanç ve değerleri getirirlerse getirsinler, ortak bir dünyada yaşamının, başkalarının yaşamlarına saygı duymanın gerekliliğini öğretmek anlamına gelir.

UNESCO tarafından değer kavramı olarak tanımlanan bireylerin insanları, durumları, objeleri, fikirleri ve hareketleri doğru-yanlış, istenen-istenmeyen, iyi-kötü gibi yargıları oluşturan ilkelere, değerler eğitimi kavramı ise; bireylerin çocukluk ve

gençlik dönemlerinde yürütülen ve kişisel gelişimlerini sağlayarak kendi pozitif değerlerini keşfetmelerine imkân veren eğitimsel gayretler olarak tanımlanmaktadır.

Değerler eğitimi hem kişisel hem de sosyal gelişimi sağlar (Taylor, 1994). Bu nedenle değerler eğitimi toplum ve birey var olduğu sürece ihtiyaç duyulan ve varlığını sürdüren bir eğitim türü olmuştur. Değer eğitimi literatürde birçok isimle karşımıza çıkmaktadır. Bunlar; değer eğitimi, karakter eğitimi, ahlaki eğitim, kişisel ve toplumsal eğitim, vatandaşlık eğitimi, din eğitimi, ahlak eğitimi ve demokratik eğitimidir (Munn, 1995; Halstead ve Taylor, 1996). Farklı isimlendirmeleri olsa da temelinde eğitim bulunan değerlerin nasıl öğretileceği konusu günümüzde daha çok üzerinde durulan bir hale gelmiştir. Sahip olunan değerler bireyin kişiliğini, davranışını ve bakış açısını etkilediğinden bireylerin bazı değerlerin farkında olmaları, ihtiyaç duydukları değerleri edinmeleri ve benimsemeleri ve bu değerleri davranışlara dönüştürmeleri gerekmektedir (Yıldız, 2019). Uygulamada değerler eğitimi kavramı vatandaşlık eğitimi ve ahlak eğitimini vurgularken; manevi, ahlaki, sosyal ve kültürel gelişimi içeren karakter eğitimi kavramı bugünlerde benzer bir anlamda kullanılmaktadır ve erdemlerin, tutumların ve kişisel niteliklerin gelişimi için eğitimin önemini vurgular (Halstead ve Taylor, 2004).

"Değerler nasıl öğretilmelidir?" sorusu en çok tartışılan ve cevaplanan sorulardan biridir. Bazı düşünürler değerlerin doğuştan geldiğini ve öğrenilemez olduğunu söylerken, bazıları ise tüm karakterin dış etkilerle kendileri üzerinde şekillendiğini ve zaten sahip olduklarına eklendiğini savunmaktadır. Aristoteles başta olmak üzere birçok entelektüel ahlakçıya göre insanlar, düşüncelerini uyguladıklarında ve eylemlerine yansıttıklarında değerleri ahlaklarına yansıtmaktadır (Kaymakcan ve Meydan, 2014, s. 4). Bu yansıma bireyin fiziksel ve ruhsal gelişimi ile de bağlantılı durumdadır.

Bireyin kişilik gelişimi çocukluktan itibaren içerisinde bulunduğu kültürün şekillendirmesiyle oluşur. Birey, bu dönemde öncelikle aile olmak üzere yakın çevresinden etkilenmektedirler. Bireyin etkilendiği kesim yaşına ve yaşadığı kültüre göre değişmekle beraber eğitim ilk olarak ailede başlar. Aile çocuğu bir bakıma hayata hazırlar. Yürümek, konuşmak, yemek, oyun oynamak gibi fiziksel öğrenmelerde olduğu gibi sarılmak, öpmek, sevmek ve sevilmek, şefkat, ilgi gibi duygusal öğrenmelerin de ilk durağı ailedir. Kısacası çocuğun ilk rol modeli aile bireyleridir.

Aile bireyleri ne kadar şefkatli olur ve çocuğu sevgiyle hayata hazırlarsa çocuğun kişilik temelleri de o kadar sağlam olacaktır. Bireyin yaşı büyüdükçe rol modelleri zamanla değişerek akran grupları, öğretmenler ve sosyal ağlarda karşılaştığı kişiler olabilmektedir. Günümüz çağının en büyük sorunlarında biri sosyal ağların kültürümüz üzerinde kurduğu etkidir. Ailenin bireye kazandırdığı değerleri söndürme potansiyeline sahip olsalar da ailenin değer eğitiminin merkezindeki yerini alamamıştır. Bireylerin kültürlerine dolayısıyla da değerlerine sahip çıkabilmek için aileler ve eğitim kurumlarına büyük sorumluluk yüklenmektedir.

Ailede kazanılan değerler okul ortamında geliştirilir ve pekiştirilir (Kesin, 2008, s. 37). Günümüzde okullar yalnızca bilgi aktaran kurumlar olmaktan çıkmış, toplumda var olan değerlerin aktarımıyla beraber toplumsal değerleri üreten kurumlar haline gelmiştir. Okulların değer aktarımında başrolde olmasının başlıca sebebi, aile kurumunda ve toplumsal dokuda yaşanan değişmelere bağlı olarak unutulmaya yüz tutan değerleri, genç nesillere aktararak dinamik tutmaktır. Bu durum çeşitli zorluklara neden olmaktadır. Günümüzde eğitim kurumları bilgi ve beceri aktarımının yanında değer aktarımı da yapmaktadır. Değerler, okullardaki eğitimin merkezinde yer almaktadır. Değerler eğitiminin genel olarak amacı toplumun yararına yönelik davranışlar kazandırmaktır. Başlıca hedefleri ise, iyi ve karakterli bireyler yetiştirmek, bunun yanı sıra dürüstlük, iyilik, saygı, adalet, sorumluluk, onurlu olmak, cesaret, sevgi, hoşgörü vb. temel değerleri pekiştirmek ve öğrencilerin hem topluma hem kendilerine faydalı bir birey olarak yetişmelerini sağlamaktır. Bu değerler ancak içselleştirilip bireylerin yaşamına yön verdiğinde değerlerin benimsendiği ve öğrenildiği kanaatine varılır (Korkmaz, 2014). Bazı toplumlarda, toplumun kültürüne bağlı olarak oluşmuş ahlaki değerleri olmakla birlikte bazı toplumlarda değerler tüm sosyal hayatı etkilemektedir. Bazılarında ise yalnızca sosyal hayat değerlerden etkilenmektedir (Yazar ve Lala, 2020, s. 31).

Doğru bir değerler eğitimi, yalnızca akademik ve bireysel başarıyı getirmez. Bunun yanında doğru vatandaşlığa sahip olmak yine değerler eğitiminden geçer. Bu durumu sağlayacak olan bireyin kendisidir ve bireyi bu yönde yetiştirecek olan da temelde aile, okul ve çevresidir. Bu üç destekçi üstlerine düşeni yapmalıdır. Çünkü sonuç her kesimi derinden etkilemektedir. Lickona (1992) bu durumun getirdiği sorumluluğu şu şekilde ifade etmiştir:

- 1) Yalnızca erdemli ve ahlaklı bireyler özgür ve demokratik bir toplum için devlete destek olabilirler.
- 2) İyi ve oturmuş bir karakter kendiliğinden oluşmaz. Bunu yapacak olan öğretim süreci ve örnek uygulamalarla verilen destektir.
- 3) Çocuğun karakter gelişimini ilk olarak aile üstlenmiştir. Sonrasında ise okul, dini kurumlar ve diğer grupların desteğiyle devam eder.
- 4) İyi bir vatandaş yetiştirmek ancak etkili akademik eğitim ve karakter gelişimi ile mümkün kılınabilir.
- 5) Karakter eğitimi etkili ve uygun bir biçimde verilirse öğrenci davranışlarındaki olumsuzluklar azalır başarı da bu oranla artar. Bireyler sorumluluklarının bilincine varır.

1.6.5 Okullarda değerler eğitimi

John Dewey'e (1902) göre okul, gerçek dünyadan ayrı düşünülemez. Öğrenciler okulda neyi yapıp yapmamaları gerektiğini değil, neyi neden yapmaları ya da yapmamaları gerektiğini öğrenir. Sosyal olarak öğrencilere roller düşmektedir ve bu rollerin farkında olmalarını sağlamak okulun görevlerindendir. Sosyal bir sistemde öğrenciler, toplumun bir parçası olarak rollerini uygulamalı ve okullardaki eylemlerinin sorumluluklarını üstlenmelidir (Lovat, 2009). Ayrıca, okulların öğrencileri bir şeyler öğrenmeye motive edecek değerler ile ilgili kararlar almaları beklenmektedir (Billington, 2003).

Eğitim açısından, okullarda değerler eğitimi 20. yüzyılın başlarında başlamıştır. 1920'lerde karakter eğitimi adına ilk araştırmalar Amerika Birleşik Devletleri'nde başlamıştır. 1970'li yıllarda birçok ülkede eğitim programlarında yer edinmiş ancak günümüzdeki anlamıyla değerler eğitimi 1990'lı yıllarda yaygınlaşmıştır. (Demircioğlu ve Tokdemir, 2008).

Değerler eğitimi, birden çok ülkede eğitim sistemine dâhil edilmiştir. Birçok isimle anılan değerler eğitimi Amerika'da karakter eğitimi, Avrupa'da ahlak eğitimi veya değerler eğitimi isimleriyle anılmaktadır. Türkiye'de ise 2005-2006 öğretim yılından itibaren değerler eğitimi kavramı isim olarak kabul edilmiştir. Okullarda değerler eğitimi 'Yaşayan Değerler Eğitimi' adıyla 2012 yılından itibaren Türkiye'de farklı ufuklarda uygulanmaktadır. (Yaşaroğlu, 2012). Yetkililer tarafından seçilen değerler

müfredata eklenmiş ve öğretim kapsamında öğretmenlerden bu değerleri farklı etkinliklerle öğretmeleri istenmiştir. Böylece seçilen değerler sınıf konularına dönüşmüştür. Sonuç olarak, öğretmenler uzun yıllardır öğrencilere projenin gerçek 12 evrensel değeri yerine çoğunlukla dini birlik ve beraberlik değerlerini aktarmaktadırlar. Değer eğitimi; ahlak eğitimi, yurttaşlık eğitimi ve vatandaşlık eğitimi gibi terimleri içermektedir (Taylor, 1994).

Eğitim kurumlarının genel hedefleri girişimcilik, temizliğe önem verme, vatanseverlik, yardımseverlik, adil olma gibi birçok değer vardır. Okullarda öğrencilere verilen eğitimle bu değerler aşılanır (Akbaş, 2008). Değerler eğitiminin okullara yönelik iki görevi bulunur. Bunlardan birincisi okulun, eğitimcinin veya toplumun seçilmiş temsilcilerinin sorumluluğunda olan uygun değerleri belirlemektir. İkincisi ise çocuk ve gençlerin bu değerlere maruz kalmasıdır (Halstead ve Taylor, 2000). Bu maruz kalma, spor, sosyal programlar, ders dışı etkinlikler, öğretmen-öğrenci ilişkileri, okul yapısı ve yönetimi, okul disiplini, pastoral sistemler, öğretme ve öğrenme süreçleri ve okulun potansiyel müfredatı gibi müfredat konularında ve örtük programda yer alabilir. Gerek örgün gerekse yaygın eğitim programlarının içeriğinde istenilen değerlere yer verilerek okulda geçirilen süreyi avantaja dönüştürmek için çeşitli yaklaşımlar denenmelidir. Okullarda değerlerin durumunu özetleyecek olursak:

- Değerler eğitiminin uygulanmasında okulların etkisi devamlı olarak tartışılmaktadır.
- Değerler açık ya da örtük olarak her öğretmen tarafından öğretilir. Öğretmen etkili bir rol modelidir.
- Toplum değer öğretimi ve öğretilecek değerler konusunda genel olarak tutarsız olabilmektedir.
- Karakter eğitimi, değerleri kazanma sürecidir.
- Öğretimin en güçlü aracı örtük programdır.
- Okullarda dini, ahlaki ve insani değerleri kapsayan bir değer kavramı mevcuttur (Akbaş, 2008).

Günümüzde değerler eğitiminin gerçekleştirilmesi öğretim programlarıyla gerçekleştirilir. Ancak değerler, programlarda bir kazanım olarak belirtilmekten

ziyade örtük olarak işlenmektedir. Bu durum nedeniyle okullarda değerler eğitiminin bir standardı bulunmamaktadır(Akbaş, 2004; Elbir ve Bağcı, 2013).

Değerlerin varoluşunun ve devamlılığının da eğitim aracılığıyla olacağı ve bu eğitime de okullarda uygulanan programlarda yer verilmesinin önemine vurgu yapılmaktaysa da bu önemli eğitim, yalnızca okulların omuzlarını yüklenmemelidir. Okullar, değerler eğitimi konusundaki sorumluluklarını tek başlarına yerine getiremezler. Bu durum, öğretmenleri, okul personelini, okul yaşamını olduğu kadar velileri ve toplumu da içermesi gereken çok yönlü bir çabayı gerektirmektedir (Zigler, 1998). Bu durum şu şekilde özetlenebilir;

- 1) Öğretmen ve okul müdürü bu hedefin merkezindedir. Ebeveynler, çocukların ilk ahlak öğretmenleridir. Bu nedenle okulların velilerle işbirliği yapması gerektiğine inanılmaktadır. Bu nedenle tüm okullar, bireylerin ve vatandaşların talep ettiği uyum, cesaret, sorumluluk, saygı ve hizmet değerleri konusunda öğrencileri yetiştirmekle yükümlüdür. Aile desteği daha hızlı sonuç alınmasını sağlayacaktır.
- 2) Toplumun tarih, sanat, edebiyat ve biyografide ifade edilen ahlaki bir iradesi vardır. Fakülte ve öğrenciler bundan akademik program içinde ve dışında yararlanmalıdır. Bu aşamada toplum da öğretmenlerle ve okullarla birbirine yardımcı olmalıdır. Okulun faaliyet gösterdiği toplum, okulun benimsediği değerler eğitimi uygulamalarını ve okulun öğrencilerine kazandırmayı amaçladığı değerleri desteklemelidir. Çünkü okul bu toplumun değerlerini o toplumun öğrencilerine kazandırmaya çalışmaktadır.
- 3) Bu kişiler göreve istekli olmalıdır ve bunun yanında eğitim almış ve seçilmiş kişilerden oluşmalıdır. Okuldaki bütün yetişkinler ve veliler oluşturulmaya çalışılan ahlaki değerleri benimsemeli ve yansıtmalıdır.
- 4) Değerler eğitimi tek bir ders ya da kısa süreli bir çözüm değil, okul yaşamının uyumlu bir parçasıdır. Sorumluluk, düzenli çalışmalar, hoşgörü ve dürüstlüğü model alan, değerlerin öğretildiği ve sürekli uygulandığı, bireylerin takdir edildiği bir değer toplumdur. Sınıf, okul bahçesi, kantini vb. tüm alanlarda karakter oluşumuna model olan merkezler vardır.

“Değer eğitimi verirken başlıca amacımız toplumsal kimliğimizi, bu kimliği nasıl kazandığımızı ve toplumsal olarak hedeflerimizi bireye anlatmaktır. Bu amaç doğrultusunda da kültürümüzü rehber edinerek ilerlemeliyiz (Lebow ve Simon, 1999;

Sagie vd.1996 akt: Dönmez, 2011). Eğitim kurumlarımızın genel hedefleri adil olma, temizliğe önem verme, vatanseverlik, yardımseverlik girişimcilik gibi birçok değer içermektedir. Okullar da bu değerleri öğrencilere aşılayarak hayatlarında dikkat etmeleri gereken hususları aktarırlar. (Akbaş, 2008).

1.6.6 Öğretim programlarında değerler eğitimi

Bir eğitim planı; ulaşılabilecek hedefleri, bu hedeflere uygun içeriği, bu içeriği iletmek için kullanılan yöntem, araç ve gereçleri ve bu hedeflere ne kadar ulaşıldığını anlamaya yönelik değerlendirme kriterlerini içerir (Doğan, 1970). Türk milli eğitiminin amacı sosyal, kişisel ve ekonomik kalkınmadır. Okulların ve programların amaçları milli eğitimin amaçları ile uyumlu olmalıdır. Program geliştirme sürecinde bu hedeflere ek olarak bu amaçlara uygun etkinliklerin belirlenmesine öncelik verilmelidir (Kısakurek, 1969).

Günümüzde değerler eğitimi okulların eğitim programlarında önemli bir yer tutmaktadır. Schroeder (2012) bu durumu şu şekilde açıklamaktadır:

Geçmişten günümüze değer aktarımında en önemli unsur eğitimidir. Eğitim kurumlarının bireylere temel bilgi ve becerileri kazandırma misyonunun yanı sıra değer sunma gibi önemli özellikleri de bulunmaktadır. Değerler, eğitim kurumları aracılığıyla nesilden nesile aktarılır. Sonuç olarak müfredatta öğrencilere kazandırılmak istenen değerler belirlenmiştir. Bazıları değerler eğitiminin değerlerin açık ve planlı bir şekilde öğretilmesi ile ilgili olduğuna bazıları ise gerekli becerileri kazandırmak olduğuna inanmaktadır.

Değer eğitimi, eğitim sisteminde değer aktarımını güçlendirmeyi amaçlar. Bu aktarım okulun müfredatı ve etik ortamı ile ilgilidir. Değerler eğitimi; düşünce analizi, eleştirel düşünme becerileri ve fikirlerin karşılaştırılması yoluyla değerlere ve değer gelişimine odaklanır (Veugelers, 2000).

Uygun (2013) değerler eğitiminin açık ve örtük müfredatta yer aldığını ancak çalışma alanı içinde örtük bir müfredatta bırakılmasının ihmale yol açabileceğini belirtmiştir. TTKB'nin yaptığı basın açıklamasında, 2017 yılında revize edilen müfredatta değerler ve değerler eğitime öncelik verildiğini söyledi (TTKB, 2017). Revize müfredatı inceledikten sonra değerler eğitiminin öğrenme alanları, kazanımlar ve kazanımlar ile

birlikte ayrı bir başlık altında müfredatta yer aldığını gördük. Bu sayede bir eğitim kurumunda etkin değerler eğitiminin planlı ve planlı bir şekilde gerçekleştirilmesine yönelik bir girişim olduğu söylenebilir.

Değerler eğitimi çeşitli şekillerde gerçekleştirilebilir: öğretmenler, çocuklarla çalışmalarında bilinçli olarak belirli değerleri teşvik edebilir, ancak değerlerin tüm öğrenme süreci boyunca gizli bir şekilde aktarıldığını düşünmek de önemlidir (Puroila, 2016). Değerler eğitimi açık ve resmi olarak ve örtük olarak örtük müfredat (Johansson, Puroila ve Emilson, 2016) aracılığıyla gerçekleşir ve değerler günlük pedagojik uygulamaya gömülüdür (Thornberg, 2016).

Öğrenciler, öğretmenleri tarafından öğretilen metinlerden ziyade öğretmenlerden değer öğrenirler (Gul, 2017). Yalnızca yaşamı, değerlerin fener ışığı olan ideal bir öğretmen, bir toplumu doğru yöne yönlendirebilir. İyimserlik, motivasyon, öğrenmeye ve öğretmeye isteklilik, hakikat, şiddete başvurmama, asla konuşmama ve başkaları hakkında kötü düşünme, yaratıcılık ve karşı konulmaz sevgiyi gösterme yeteneği gibi temel değerleri sergilemesi gerekir. Toplumda insani değerlerin tanıtımı, bireyler arasında iyi niteliklerin tanıtımına bağlıdır. Her gelenekte ve her ülkede öğretmenin sadece kurumda değil toplumda da yeri yüceltilmiştir. Bir Japon atasözüne göre “Fakir bir öğretmen anlatır, ortalama bir öğretmen öğretir, iyi bir öğretmen açıklar, mükemmel bir öğretmen gösterir ve harika bir öğretmen ilham verir.” Öğrencilere ilham vermek için, bir öğretmen ikiz rolleri yerine getirmelidir. Bunlardan biri kendini biçimlendirmek, diğeri ise başkalarını biçimlendirmektir. Atom gücüne sahip bir ulus güçlü bir ulus değildir, ancak güçlü bir karaktere sahip bir ulus gerçekten güçlü bir ulustur. Dolayısıyla sürdürülebilir insani gelişme için olduğu kadar toplumsal büyüme için de değer temelli eğitime, manevi eğitime, etik eğitime ve ihtiyaç temelli eğitime ihtiyaç vardır.

MEB öğretim programları incelendiğinde, programlara yerleştirilmiş değerlerin öğretimde kullanılması hedeflenmektedir. Değerler eğitimi programında toplumsal yaşamda temel oluşturan milli ve manevi değerler, saygı, iyilik, hoşgörü, vatanseverlik, paylaşımcı olma, yardımlaşma, adil olma, misafirperverlik, dayanışma, çalışkanlık, temizlik, doğruluk, duyarlı olma, dürüstlük, sevgi, gibi ahlaki değerlerde öğrencilerin bilinç düzeylerini arttırılması, tutum ve davranışa dönüştürülmesinin önemli olduğunu vurgulamaktadır (MEB, 2018).

Değerler eğitimi programı ülkemizde olduğu gibi birçok ülke için de önemli olduğu söylenebilir. UNESCO (2005) tarafından desteklenmiş olan değerler eğitimi programı uluslararası değerler eğitimi programlarından biridir. Bu program içinde yer alan mutluluk, özgürlük, sevgi, saflık, saygı, alçak gönüllülük, sorumluluk, dürüstlük, işbirliği, barış, hoşgörü ve birlik içinde yaşama değerlerine yönelik uygulamalara yer verilmiştir.

Araştırmalar, değerlerin çeşitliliğini ve kültürel bağlamın önemini vurgular ve değerleri çocuklarla birlikte yorumlama ve tartışma ihtiyacını vurgular (Johansson vd., 2014; Puroila vd., 2016).

Değerler eğitiminin önemine binaen 2010 yılında MEB tarafından gerçekleşen 18. Millî Eğitim Şûrası'nda alınan tavsiye niteliğindeki kararlar ile değerler eğitime vurgu yapılarak bu konuda etkin farkındalığın oluşması için yapılması gerekenler genel olarak dile getirilmiştir (Millî Eğitim Şûrası Kararları, 2010).

18 Temmuz 2017 tarihinde, Millî Eğitim Bakanlığı, bir basın toplantısı düzenleyerek müfredatta yenileme ve değişiklik çalışmalarında sona gelindiğini duyurmuştur. Mevcut müfredatların, öğrenme ve öğretme yaklaşımlarında yapılan yenilikler ve değişimler doğrultusunda, çağımıza ve çağımızın gerektirdiklerine göre toplum ve bireyin değişen ihtiyaçlarını karşılayabilecek şekilde yenilendiği belirtilmiştir (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı [TTKB], 2017, s. 8). Bahsi geçen müfredat değişikliği MEB tarafından yapılmış müfredat değişiklikleri bağlamında güncelliğini korumaktadır.

2018 yılından günümüze kadar değerler eğitimi bütün öğretim programlarında yer almıştır. Derslerin içeriklerine uygun olarak yerleştirilen değerler eğitimi kazanımları ayrı olarak değil örtük programla verilmiştir. Öğrenciler bu kazanımlara gizli bir şekilde maruz kalarak istenilen değerlere sahip olmaktadır (TTKB, 2017).

1.7 Cumhuriyetten Günümüze Öğretim Programlarında Fen Bilimleri

Bu bölümde cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan müfredat programları hakkında bilgi verilmiştir.

1.7.1 1924 orta mektep müfredat programı

Cumhuriyet döneminde liselerin birinci devresi olarak kabul edilen ortaokulların ilk programı 1924 yılında II. Heyet-i ilmiyenin çalışmalarıyla oluşturulmuştur (Cicicoğlu, 1982). Program güçlü cumhuriyetçi öğrenciler yetiştirmek üzere tasarlanmıştır. Eğitim birliği ile din ve medrese eğitimi aynı eğitim müfredatının içerisine alınmıştır. Fakat ne kadar değişikliğe uğratılsa da Osmanlı döneminden alınmış bir program olmakla beraber ders sayısı azaltılmış ve bazı derslerin müfredatları da kopyalanarak bu program oluşturulmuştur. 1924 programı içeriğine bakıldığında yalnızca ders konularından oluşan bir program karşımıza çıkmaktadır. Programda hedeflerden söz edilmemiştir. Öğrencilere okullarda okutulan toplam 24 ders bulunmaktadır. Bu dersler haftalık 32 saat olarak işlenmektedir. Derslerden askerlik dersi yalnızca erkeklere çocuk bakımı ve biçki-dikiş dersleri ise yalnızca kızlara okutulmaktadır. Serbest zaman saatinin bir saati tarih ve coğrafya derslerinin tatbikatı ve gezintilerine tahsis edilecektir (Maarif Vekaleti, 1930).

Programda fen dersleri fizik, kimya ve tabiat ve sağlık dersleri olarak 3 derste toplanmıştır. Fizik dersi I. sınıflarda okutulmazken II. ve III. sınıflarda ise 2'şer saat okutulmuştur. Kimya dersi kimya ve kimya laboratuvarı olarak ayrılmıştır. Kimya dersi 1. sınıfta yokken ikinci sınıfta 1 saat üçüncü sınıfta ise 2 saat okutulmuştur.

1.7.2 1931 orta mektep müfredat programı

1931 programı ikinci ve en açık programlardan birisidir. 1924 programından sonra modern eğitim anlayışı benimsenen bir programdır. Öğretmenlere dersleri nasıl işlemeleri gerektiğine dair yol gösterir. Ayrıca derslerin hedefleri ayrı ayrı açık bir biçimde ifade edilmiştir. Aşağıda fen bilimleri dersi ile ilgili programda yer alan bir bölüm verilmiştir.

Soyut programların ayrı programlarda toplanıp öğrencilere verilmesi önem teşkil etmektedir. Fakat 12-16 yaş arası öğrencilere soyut programların bir yararının olmadığı anlaşılmıştır. Bu sebepten en güvenilir ve yetkili kişiler tarafından fen öğretim programı hazırlanmasının daha uygun olacağına karar verilmiştir. Hazırlanan bu öğretim programının amacı öğrencileri çeşitli ilimlerde başarılı kılmak değil onları kültürle ilgili olarak topluma ve kendisine yararlı olacak davranışlar bakımından

geliştirmektir. Bu davranışların bilgiye dayandırılması apaçık ve gerekli ise değişim ve istikrarla öğrencinin öğrenme psikolojisine dayanması kaçınılmazdır. Bu açıdan bakıldığında 12-16 yaş arası çocuklar etraftaki soyut nitelikleri ona aktarmaya çalışırsak çocuğun zihni bu durumları anlamlandıramaz.

Suyu kimyada kimya bakışıyla, hıfzıssıhhada yalnız sağlık yönünden, biyolojide hayat bakış açısı olmak üzere ayrı ayrı zamanlarda işlemek orta mektep çocukları için doğalarına göre üst düzey gelmektedir. Bu uygulamada verim alınamamakta ve sadece talebenin geniş kapsamlı bir fikre sahip olamamasından bir dersin çevresinde çeşitli ilimler arasında dağılmasından ibarettir (Maarif Vekaleti, 1931). Örneğin nebatattaki klorofilin gerçek yaşamdaki önemi öğrenciler tarafından kavranamamaktaydı. Bilgi öğrenciler tarafından gerçek hayata uyarlanmak yerine ezber kullanıp dersten not almayı yeterli görmekteydiler.

Ortaokul çağındaki çocukların fen derslerini ortak bir başlıkta toplayarak öğrenci seviyesine en uygun hale getirmek programın amaçlarından biridir. 1931 programı öğrenciyi çevreye ve hayata hazırlar, insan hayatını merkeze alır. Bireylere; kendini geliştiren, düşünen ve muhakeme yapabilen, bilgisini çoğaltan, orantılı olarak genişlik ve derinlik kazandıran bir programdır.

1931 programı günümüzde kullanılan programa çok yakın bir vizyon izlemektedir denilebilir. Programda ders işleyişi hakkında kılavuzluk etmek adına yer alan bölümden kısaca bahsedecek olursak;

- Derse başlamadan önce öğrencileri hazırlamak için merak uyandırma ve güdüleme yapılır.
- Öğrencilere sorular sorulur ve her öğrencinin cevap vermesi istenir. Verilen cevaplar birlikte yorumlanır.
- Sorulardan sonra öğrencilerin kafasında konu hakkında ön bilgilerinin oluşması hedeflenir.
- Hazırlık evresinde öğrencilerin bilmediklerini öğretmek ya da yanlışlarını düzeltmekten ziyade bilmedikleri şeyler olduğunu ve bunları öğrenmeleri için onlarda bir merak uyandırmayı amaçlar.
- Daha sonra öğretmen ana hatlarıyla konuyu öğrencilere anlatır.
- Daha sonra konuyla ilgili öğrencilere görevler verilir.

Programda dersler serbest zaman etkinlikleriyle beraber haftalık 34 saat olarak verilmiştir (Maarif Vekaleti, 1931). Serbest zaman etkinliklerinde ise öğrenciler nöbetleşe olarak fen bilgisi, fizik ve kimya dersleri neticesinde laboratuvarları kullanabilecektir.

1.7.3 1938 ortaokul programı

1931 programı her ne kadar modern eğitim anlayışına uygun bir program olsa da program çok kısa bir süre uygulanabilmiştir. Bunun nedeni eğitim veren öğretmenlerin klasik anlayışa göre yetişmiş olmalarıdır. 1938 programı incelendiğinde bir geriye dönüş söz konusudur. 1931 programında fen bilgisi olarak bir araya toplanan fen dersleri tekrar ayrılmıştır. Bu programda eğitim öğretimin hedeflerinden söz edilmemiştir. Dersler 1931 programında yer aldığı gibi Fen Bilgisi olarak tek bir derste toplanmak yerine fizik, kimya, tabiğat bilgisi, zooloji ve botanik olarak 5 farklı derste işlenmiştir. Programda yalnızca içindekiler, ders cetvelleri ve derslerin sınıf sınıf kazanımlarına yer verilmiştir. Derslerin kazanımlarına bakıldığında kazanımlar detaylı olarak verilmemiş ana başlık olarak karşımıza çıkmıştır (Kültür Bakanlığı, 1938).

Programda toplamda 6 adet ders cetveline yer verilmiştir. Bunlar erkek ortaokullar, kız ortaokullar, muhtelit ortaokullar, çifte öğretim tatbik eden erkek ortaokullar, çifte öğretim tatbik eden kız ortaokullar ve çifte öğretim tatbik eden muhtelit ortaokulların haftalık ders çizelgeleridir. 1938 programındaki ders cetvelleri incelendiğinde erkek ve kız öğrencilerin aynı ders için ders saatleri farklılık göstermekle beraber erkek ve kızlar arasında ders türü açısından da farklılık vardır (Kültür Bakanlığı, 1938). Çift öğretim yapan ortaokullarda kız öğrencilere ortak olan dersler dışında bıkı dikiş, ev idaresi ve çocuk bakımı dersleri verilmektedir. Programda fen bilimleri dersleri fizik, kimya ve tabiğat ve sağlık bilgisi dersleri olarak ayrılmıştır. Fizik dersi II. ve III. sınıfta, kimya dersi yalnızca III. sınıfta, tabiğat ve sağlık bilgisi dersi ise I. II. ve III. sınıf kademelerinde okutulmuştur (Cicioğlu, 1985).

1.7.4 1949 ortaokul programı

1949 programı, 4. Milli Eğitim Şurası komisyon tarafından incelenmiş ve ilkökul programıyla uyumlu bulunarak uygulama çalışmalarının başlanması istenmiştir. Böylece ortaokullar ilkökulların devamı niteliğinde bir eğitim sağlayacaktır.

Programlara bakıldığında genel olarak değer eğitiminin örtük bir biçimde verilmesi uygun görülmüş ve programda hedeflere yer verilmesi 1949 programıyla mümkün olmuştur. Bu programda dersler fizik, kimya ve tabiğat bilgisi dersleri olarak ayrı şekilde okutulmuştur. Programda milli eğitimin amaçları ve derslerin özel amaçlarına yer verilmiştir. Milli eğitimin amaçları toplumsal amaçlar, kişisel amaçlar, insanlık ilişkileri bakımından ve ekonomik hayat bakımından amaçlar olmak üzere dört başlıkta toplanmıştır (MEB, 1949).

Ders saatleri öğleden önce 4 ders, öğleden sonra 2 ders olmak üzere 45'er dakikalık 6 ders üzerine hazırlanmıştır. Derslerin kaçta başlayıp kaçta biteceği öğrenci durumu, mevsim şartları vs. durumlara göre okul aile birliği ve okul idaresi tarafından belirlenir. Çarşamba günleri öğleden sonra ders yapılmayacak ve öğrenciler buradaki ders saatlerinde ilgi ve ihtiyaçlarına göre ve isteğe bağlı bir şekilde gruplara ayrılarak resim, müzik, spor, izcilik, müsamere vb. öğrenci kolu faaliyetlerine ayrılmıştır.

Fizik dersi 2. ve 3. sınıflarda 3'er saat, kimya dersi 3. sınıfta iki saat ve Tabiğat dersi 1. sınıflarda 3, 2. sınıflarda 3 ve 3. sınıflarda ise 2 ders saati olarak öğrencilere uygulanmıştır.

1.7.5 1977 ortaokul programı

1949 programından yirmi sekiz yıl sonra 1977 öğretim programı hazırlanmıştır. Bu program da dokuzuncu MEB Şurası'nda kabul edilen Milli Eğitim Temel Kanunu'nda (1973) belirtilen ortaöğretimin amaçları aynen alınmış ve bir değişmeye uğramadan şura kararları onaylanmıştır. Bu şurada ortaokullar, ortaöğretim kurumlarından ayrılarak "Temel Eğitim" adı altında birleştirilmiştir ve temel eğitimin ikinci kademesini oluşturmuştur. Temel eğitimin II. kademesi olan ortaokul öğrencilerinin genel eğitimlerini sağlayan onların ilgi istidat ve kabiliyetlerini ortaya çıkarıp geliştiren hayata atılmak isteyenlere tutacakları işlerde başarı şartlarının esaslarını kavratın bir eğitim öğretim kurumu olarak belirlenmiştir. Dersler yeniden fen bilgisi adı altında toplanmıştır. Bu durum ortaokulların, ilkokulların devamı niteliğinde eğitim verileceğini göstermektedir (MEB, 1983).

Ders çizelgesi incelendiğinde ilköğretim ikinci kademedeki 1. sınıflara 33, 2. sınıflarda 33, 3. sınıflarda ise 32 saat haftalık ders okutulmuştur. Fen bilgisi dersi ilköğretim ikinci kademe 6,7 ve 8. sınıflarda sırasıyla 4, 6, 6 ders saati olarak okutulmuştur.

1.7.6 1992 ilköğretim okulu programı

1977 programından 15 yıl sonra 1992 öğretim programı hazırlanmıştır. 1992 programında öğrencilerin bilgi üretmek, kullanmak ve paylaşmak gibi davranışları kazanması istenmiştir. Programda öğretim programının genel amaçlarından bahsedilmiştir. Program incelendiğinde kazanımlar yalnızca bilgi düzeyinde kazanımlardır.

1992 programında haftalık ders saati 6. Sınıflarda 4, 7. sınıflarda 4, 8. sınıflarda 4 ders saati olarak okutulmaktadır. Öğrenciler haftalık olarak 30 saat ders işlemektedir.

Bu programda öğrenci kişilik hizmetlerini yürütmek üzere öğretim programına alınan Rehberlik ve Eğitici çalışmalar ile ilgili faaliyetler ders saatleri dışında yürütülür.

1992 programında genel amaçlar sınıf amaçları ve ünite ve konular yer almıştır amaçların davranışları işleniş ve değerlendirme bölümleri ise kitap halinde basımı yapılmış olan programda bulunmaktadır (MEB, 1995).

1.7.7 2000 fen bilgisi dersi öğretim programı

2000 programı Cumhuriyetten o zamana kadar hazırlanmış olan en kapsamlı programdır. İlk defa kazanım ifadesine bu programda yer verilmiştir. Eğitim durumları ve değerlendirme etkinlikleri ilk kez 2000 programında verilmiştir. Fen Bilgisi dersi ilk kez ayrı bir kitap halinde yapılmıştır (Kalkan ve Tunç, 2020). Toplam 14 farklı dersin yer aldığı programda ders saatleri haftalık 30'dur. Fen Bilgisi dersi ise her sınıf düzeyinde haftada 3'er saat olarak belirlenmiştir. (MEB, 2000).

2000 programında Milli Eğitim temel ilkelerine yer verilmiştir. Bu temel ilkeler;

- Genellik ve eşitlik
- Ferdin ve toplumun ihtiyaçları
- Yönetme

- Eğitim Hakkı
- Fırsat ve İmkân Eşitliği
- Süreklilik
- Atatürk İnkılap ve İlkeleri ve Atatürk Milliyetçiliği
- Demokrasi Eğitimi
- Her Yerde Eğitim
- Laiklik
- Bilimsellik
- Planlılık
- Karma eğitim
- Okul ile ailenin işbirliğidir.

1.7.8 2005 programı fen ve teknoloji dersi (6-8. sınıflar) öğretim programı

Bu programda Fen Bilgisi dersinin adı eklenen teknoloji kazanımlarıyla birlikte Fen ve Teknoloji dersi olarak değiştirilmiştir. Programda her sınıf düzeyinde her ünitenin ardından ünite kazanımlarıyla ilgili öğrenme etkinlikleri, proje ve kavram haritası verilmektedir.

2005 programında dersler seçmeli ve zorunlu dersler olarak iki kategoriye ayrılmıştır. Öğrenciler 28 saat zorunlu ders 2 saat de seçtikleri seçmeli derslerden birini alarak toplamda haftalık 30 saat ders işlemektedir. Zorunlu derslerden biri olan fen dersleri tüm sınıf seviyelerinde 4'er saat okutulmuştur. 2005 fen ve teknoloji programı fen okuryazarı bireyler yetiştirmek amacıyla eldeki imkânlar dâhilinde yapılandırmacı yaklaşımları kullanmaktır. Fen ve Teknoloji dersinde, dört ayrı öğrenme alanı öngörülmüştür. Bunlar; canlılar ve hayat, madde ve değişim, fiziksel olaylar, dünya ve evrendir. Programda yer alan öğrenme alanlarından fen-teknoloji-toplum-çevre ilişkileri, bilimsel süreç becerileri ve tutum ve değerler ders kazanımları arasına yerleştirilmiştir. Örneğin;

“Sıvıların çok fazla sıkıştırılamayışlarından, moleküllerinin birbiri ile temas hâlinde olduğu sonucunu çıkarır (BSB-30, 31; TD-3).”

kazanımına baktığımızda kazanımın sonunda parantez içinde BSB-30, 31 ve TD-3 öğrenme alanlarının eklendiği görülmektedir. Burada bilimsel süreç becerilerinden 30 ve 31, tutum ve değerlerden ise 3. yani “değer verme” tutum ve değeri verilmiştir.

Çizelge 1.8. 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programı tutum ve değerler.

Düzy	Tutum ve Değerler
TD-1. ALGILAMA (Dikkatini vermesi ve sabit tutması)	- Kendini vererek dinler. - Çevresinde olayları/etkinlikleri takip eder. - Öğrenmeye ve anlamaya isteklidir. - Açık fikirlidir. - Ön yargıları yoktur.
TD-2. TEPKİDE BULUNMA (Karşılık vermesi ve bundan tatmin olması)	- Kendisine ve çevresine karşı ilgi ve merak duyar. - Kendi başına fikir üretir. - Görevleri isteyerek gönüllü olarak yapar. - Bilim ile ilgili meslek ve hobi edinmeye ilgi duyar. - Sorumluluklarını yerine getirmeye gayret eder.
TD-3. DEĞER VERME (Hareketlere, olaylara ve nesnelere önem ve değer vermesi) • Denemeye sürekli isteklidir (İç motivasyonu vardır.).	- Demokratik süreçlere güven duyar. - Mantığa, bilime ve teknolojiye güven duyar. - İnsanlığın refahına katkı sağlayan gelişmeleri ve kişileri takdir eder. - Temiz ve sağlıklı yaşamaya gayret eder ve/veya böyle yaşayanları takdir eder. - Kendisine ve çevresine saygılı davranır (Gürültü yapmaz, çevresine zarar vermez, başkalarının hakkını çiğnemez, âdil ve dürüsttür.).
TD-4. ÖRGÜTLEME (Tutarlı bir değer sistemi oluşturması)	- Olayların sonucunu göz önüne alarak hareket eder (Dikkatlidir, titizdir, hareketlerinin doğurduğu sorumlulukları kabul eder.). - Problemlerin çözümünde, sistematik planlamanın önemini kabul eder. - Kendisini tanıır ve kendisine güvenir (Öz güvenlidir, zayıf ve güçlü yönlerini bilir.). - İş birliği yapar. - Sorumluluklarını yerine getirir.
TD-5. YAŞAM TARZI GELİŞTİRME (Değer sisteminin hareketleri uzun zaman kontrol etmesi sonucunda hayat stili geliştirmesi)	- Kendisini ve çevresini sürekli sorgular. - Sağlıklı yaşam alışkanlıklarını devam ettirir. - Her şeyin sevgi, barış ve mutluluğa hizmet için olduğunu fark eder. - Öz disiplinlidir (Otokontrollüdür, her şeyi zamanında yapar, kendini değerlendirir, samimidir, tutarlıdır.). - Kendisi ve çevresi için güvenlik önlemleri alır.

2005 Programında tutum ve değerler öğrenme alanında toplam 5 adet tutum ve değer mevcuttur. Bunlar; algılama, tepkide bulunma, değer verme, örgütlenme, yaşam tarzıdır. Bu tutum ve değerler diğer öğrenme alanlarında olduğu gibi ders kazanımlarına yerleştirilmiştir. 2005 programında kazanımlarla birlikte verilecek olan tutum ve değerler öğretmenlere rehberlik etmektedir.

1.7.9 2013 fen bilimleri dersi öğretim programı

2013 programında 4 farklı öğrenme alanına değinilmiştir. Bunlar;

- Bilgi
- Beceri
- Duyuş
- Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre (FTTÇ)'dir.

Çizelge 1.9. 2013 öğretim fen bilimleri dersi programı öğrenme alanları

Bilgi	Beceri	Duyuş	Fen-Teknoloji-Toplum-Çevre
a) Canlılar ve Hayat	a) Bilimsel Süreç Becerileri	a) Tutum	a) Sosyo-Bilimsel Konular
b) Madde ve Değişim	b) Yaşam Becerileri	b) Motivasyon	b) Bilimin Doğası
c) Fiziksel Olaylar	- Analitik düşünme	c) Değerler	c) Bilim ve Teknoloji ilişkisi
d) Dünya ve Evren	- Karar verme	d) Sorumluluk	d) Bilimin Toplumsal Katkısı
	- Yaratıcı düşünme		e) Sürdürülebilir Kalkınma Bilinci
	- Girişimcilik		f) Fen ve Kariyer Bilinci
	- İletişim		
	- Takım çalışması		

Fen Bilimleri Dersi “Duyuş” Öğrenme Alanı

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programında yer alan “Duyuş” öğrenme alanı aşağıdaki alt alanlardan oluşmaktadır.

- **Tutum:** Bilime karşı olumlu bir tutum geliştirme ve bilimi öğrenme sevgisi alanın kapsamını oluşturur.
- **Motivasyon:** Bilimsel olarak ilgili araştırmalara katılma isteği ve istekliliği alanın kapsamını oluşturur.

- **Değerler:** Bilimsel araştırmaya verilen önem ve bunun teknoloji-toplum-çevre ile günlük yaşam arasındaki ilişkiye katkısı, alanın kapsamını oluşturmaktadır.
- **Sorumluluk:** Bilimsel bilginin gelişiminin kendisi ve toplum için önemli olduğunun farkına varmak ve bu konuda sorumluluk duymaktır (MEB, 2005).

Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programının vizyonu; “Tüm öğrencileri fen okuryazarı bireyler olarak yetiştirmek.” olarak tanımlanmıştır. Fen okur-yazarı bireyler araştıran-sorgulayan, problem çözebilen, özgüveni olan iletişim konusunda etkili olan bireyler demektir (MEB, 2005).

2013 programında 5 ve 6. sınıflarda 28 saat zorunlu ders, 7 ve 8. sınıflarda ise 29 saat zorunlu ders vardır. Her sınıf seviyesinde 8 er saatlik seçmeli ders seçme hakları vardır. Bilim uygulamaları ve çevre eğitimi seçmeli dersleri fen bilimleri dersi kapsamına girmektedir.

1.7.10 2018 fen bilimleri dersi öğretim programı

2018 programı incelendiğinde 2013 programında son ünite olarak yer alan “Dünya ve Evren” konu alanının 2018 programında ilk üniteye yer almasıdır. Kazanım sayıları 2013 programına göre düşürülmüştür. Programda fen ve mühendislik uygulamalarına yönelik yapılan çalışmalara da vurgu yapılmıştır (Deveci, 2018). Öğrenci temelli öğrenme ortamlarında (problem, proje, argümantasyon, iş birliğine dayalı öğrenme vb.) derslerin yürütülmesi öngörülmüştür. 2018 programına bakıldığında öğretim programının genel amaçları, öğretim programının perspektifi, değerlerimiz ve yetkinliklerimiz başlıkları altında bilgiler verilmiştir. Ayrıca öğretim programının özel amaçları, öğretim programında alana özgü beceriler, öğretim programında fen, mühendislik ve girişimcilik uygulamaları, öğretim programının uygulanmasında dikkat edilecek hususlar, öğretim programının yapısı gibi başlıklara yer verilerek bu konularda açıklamalarda bulunulmuştur. Programda 3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıf fen bilimleri dersi konu ve kazanımlarına yer verilmiştir (MEB, 2018).

Ders cetveline baktığımız zaman derslerin zorunlu ve seçmeli dersler olarak ayrıldığı görülmektedir. Zorunlu derslerin ders saatleri haftalık 29 saat, seçmeli dersler ise 6 saat olarak belirlenmiştir. Toplamda haftalık ders saati 35 saattir. Zorunlu derslerden

birisi olan fen bilimleri dersi 5, 6, 7 ve 8. sınıflarda haftalık 4'er saat okutulmaktadır.

2. KAYNAK ÖZETLERİ

2.1 Yerli Kaynaklar

Dilmaç (1999), yapmış olduğu tez çalışmasında Kadıköy'deki bir çocuk esirgeme kurumunda bulunan toplam 36 öğrenciyi deney ve kontrol grubu olarak 18'er kişilik 2 gruba ayırmıştır. Sonra insani değerler programının Türk kültürüne uyarlama çalışmaları ile yapmış olduğu ahlaki olgunluk ölçeğini geliştirmiştir. Bu ölçeği ön-test olarak seçtiği deney ve kontrol grubuna uygulamıştır. Bu uygulamadan sonra deney grubuna haftada 3 saat olmak üzere toplam 36 saat insani değerler eğitimi verilmiştir ve daha sonra son-test yapılarak iki grup arasındaki farka bakılmıştır. Öğrencilerin yaş cinsiyet sınıf gibi değişkenleri açısından bulgular toplanmıştır. Elde edilen bulgular ışığında insani değerler eğitimi programının, çocukların ahlaki olgunluk düzeyine olumlu bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

İşcan (2007), ilköğretim düzeyinde bazı dersler ile bütünleştirilerek verilen değerler eğitimi ve bu eğitim programına katılan öğrenciler ve bu sürece katılmayan öğrenciler arasında oluşturduğu farkı incelemek adına bir test oluşturulan çalışmada Ankara ilinde bir devlet okulunu seçmiş ve burada denk olduğunu düşündüğü 2 farklı 4. sınıfı kullanmıştır. Schwartz'ın değer sınıflandırmasında bulunan evrensellik ve iyilikseverlik değerlerini belirli derslerle bütünleştirilerek bir değer programı hazırlamıştır. Etkisiz olarak atadığı sınıflardan Deney grubu olarak seçilen sınıfa 17 hafta boyunca derslerle bütünleştirilerek oluşturulan değerler eğitimi programı uygulanmış, diğer sınıfa ise herhangi bir müdahalede bulunmamıştır ve süreci gözlemlemiştir. Deney grubuna programın uygulanmasından önce sırasında ve sonrasında kontrol grubuna ise deney grubuna uygulandığı sırada ve sonrasında nicel ölçümler yapan bir araç ile veri toplanmıştır. Ölçüm sonuçlarına bakıldığında deney grubundaki öğrenciler ve kontrol grubundaki öğrencilerin duyuşsal özelliklerine ilişkin puanları arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır ancak deney grubundaki öğrencilerin ön-test ve son-test uygulamaları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur. Değerlere ilişkin bilişsel davranışları edinme düzeyleri ise deney grubu öğrencilerinin düzeyleri kontrol grubuna göre anlamlı derecede yüksek bulunmuştur. Uygulanan program sonunda programa maruz kalan öğrencilerin değerlere ilişkin zengin ve çeşitli veriler oluşturduğu ve bu öğrencilerin kontrol grubundaki öğrencilere göre daha fazla değer özellikleri yansıtan ifade kullandığı görülmüştür. Araştırmada deney grubu

öğrencileri programın uygulanması sırasında değerlere ilişkin daha olumlu davranışlar sergilemişlerdir. İlköğretim düzeyinde Türkçe, sosyal bilgiler, fen ve teknoloji dersleri ile bu programda programa katılan öğrencilerin değerleri kazanma düzeyleri ve ders başarıları düzeyleri arasında anlamlı bir ilişki olduğu söylenebilir.

Akbaş (2004), yapmış olduğu tez çalışmasında ilköğretim 8. sınıf öğrencilerinin ilköğretim okullarında uygulanan öğretim programlarının genel hedeflerinde yer alan değerlere ulaşma düzeylerini incelemiştir. Öğretmen ve öğrencilerin değerlerle ilgili görüşlerini almıştır. Araştırması için Ankara il merkezinde öğrenim görmekte olan 360 8. sınıf öğrencisi ve bu okullarda görevli 44 öğretmenden oluşan bir araştırma evreni oluşturmuştur. Öğrenci ve öğretmenlere geleneksel değerler ölçeği, demokratik değerler ölçeği, çalışma-iş değerler ölçeği, bilimsel değerler ölçeği ve temel değerler ölçeği kullanarak veriler elde etmiştir. Elde edilen verilerde geleneksel, çalışma-iş ve bilimsel değerlere ulaşma düzeyinde cinsiyetin anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ancak demokratik ve temel değerlere ulaşma düzeyinde kız öğrencilerin erkek öğrencilere göre daha üst düzeyde olduğu görülmüştür. Öğrencilerin sosyo-ekonomik düzeylerinin demokratik, bilimsel ve temel değer üzerinde anlamlı bir farklılık oluşturmadığı ancak geleneksel ve çalışma-iş değerine ulaşma düzeyinde anlamlı bir farklılığa neden olduğu görülmüştür. Ayrıca öğretmenler, uygulanan ölçekten öğrencilere göre daha düşük puanlar almışlardır.

Aktaş ve Bozdoğan (2016), çalışmalarında bir ortaokulun 7. sınıfında öğrenim görmekte olan toplamda 34 öğrenci deney ve kontrol grubu olarak ikiye ayrılmıştır. Öğrencilere merhamet değeriyle ilgili bir ön test uygulanmıştır. Daha sonra deney grubuna merhamet değeri kazandırmaya yönelik 5 haftalık bir eğitim uygulanmıştır. Bu süreçte kontrol grubu öğretimine normal bir şekilde devam etmiştir. 5 haftanın sonunda iki gruba da merhamet değerine ilişkin son test yapılmıştır. Sonuç olarak deney grubuna yapılan merhamet değeri eğitiminin öğrencilerin merhamet duygusunda olumlu bir etkisi olduğu ortaya çıkmıştır.

Sağlam (2016)'nın araştırmasında Milli Eğitim Bakanlığı tarafından öğretim programında yer alan değerlerden 3'ünün eğitimi aracılığıyla uygulanmasının etkisini incelemek amaçlanmıştır. Araştırmaya konu olan değerler vatanseverlik, tasarruflu olma ve çalışkan olma değerleridir. Araştırma için Uşak il merkezinde bulunan sosyo-ekonomik düzeyleri farklı 3 okuldan, 4. sınıf öğrencisi toplam 36 öğrenci seçilmiştir.

Değerler eğitimi süreci her bir değer için 4 hafta olacak şekilde toplamda 12 hafta sürmüştür. Öğrencilere kelime ilişkilendirme testi ve değerlerle ilgili görsel resimler çizdirerek süreç 4 hafta boyunca gözlemlenmiştir. 4 haftanın sonunda kavram ağları ile ön-test ve son-test sonuçları analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına göre her bir değer için ön-test ve son-test arasında anlamlı bir farklılık görülmüştür. Değerler eğitimiyle verilen değerlerin, derslerle ilişkilendirilerek verilen değerlere göre daha verimli olduğu görülmektedir (Sağlam, 2016).

Özmen vd. (2012) yaptıkları araştırmada, branş öğretmenlerinin ilköğretim müfredatındaki değerler eğitimine ilişkin görüşlerinin tespit edilmesini amaçlamışlardır. Araştırmada 2011-2012 eğitim-öğretim yılı ilköğretim ikinci kademedeki görev yapan 130 öğretmenden 5'li likert tipi anketle veri toplanmıştır. Bulgular cinsiyet, mesleki kıdem ve branş değişkenlerine göre incelenmiştir. Araştırma sonucunda cinsiyet, mesleki kıdem ve branş değişkenleri yönünden öğretmenler arasında bir farklılık görülmemiştir. Öğretmenlerin en çok kullandıkları değer yaklaşımlarının ise rol model olarak değerler eğitimi, değer açıklama ve ahlaki muhakeme yaklaşımları olduğu görülmüştür.

Yıldız (2017), yapmış olduğu tez çalışmasında Ankara ilinin Çankaya, Yenimahalle ve Keçiören ilçelerinde bulunan resmi anaokullarından 48-72 aylık çocukların ebeveynlerine “Kişisel Bilgi Formu” ile “Ebeveynler İçin Değerler Eğitimi Yaklaşımlarını Değerlendirme Ölçeği” uygulamıştır. Araştırmanın sonuçları, ebeveynlerin değerler eğitimi stilleri açısından daha üst düzeyde olduğunu ve ebeveynlik, yaş ve eğitim durumu açısından değerler eğitimi stillerinde anlamlı bir farklılık olmadığını göstermektedir. Çocuk sayısına, mesleğe ve aile gelirine göre farklılık anlamlı farklılıklar olduğunu göstermektedir. Ebeveynlerin değerler eğitiminde sırasıyla sevgi, dürüstlük, saygı ve sorumluluk değerlerine daha fazla önem verdiklerini belirlemiştir.

Çelikkaya (2013) araştırmasında değerler eğitimi etkinliklerinin uygulanmasının cinsiyet, branş, iş unvanı, öğretmenlerin mesleki deneyimi ve öğretmen boyutlarına (şube, cinsiyet, iş unvanı, kıdem ve erişim) göre farklılık gösterip göstermediği incelenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenlerin en çok yaptıkları değer eğitimi etkinlikleri; öğrencilere konuyla ilgili kitaplar önermek, rol model olarak kişisel yaşam öyküleri hazırlamak ve sunmak, sınıf ortamında örnek davranış sergileyen öğrencileri

ödüllendirmek ve değerler eğitiminde empati ve pozitif değerleri ima etmek olarak ifade edilmektedir. Kadın öğretmenlerin açıklama boyutunda daha yüksek düzeyde etkinlik uygulamasına sahip oldukları, açıklama boyutu ve toplam boyutta etkinlik uygulamasında ilçe merkezindeki öğretmenlerin il merkezindeki öğretmenlere göre daha iyi oldukları vurgulanmıştır.

2.2 Yabancı Kaynaklar

Zajda (2018) “Sınıfta Değerler Eğitimi Araştırması: Küresel Bir Perspektif” adlı çalışmasında okullarda değerler eğitimi ve öğretimi ile ilgili araştırmaları tartışmaktadır. Araştırmacılara ve öğretmenlere, değerler eğitiminin neden sınıf öğretimine dâhil edilmesi gerektiğine dair bir fikir sunmaktadır. Değerler eğitiminin ahlaki eğitime odaklanmanın yanı sıra aktif vatandaşlık eğitimi, sosyal adalet ve insan hakları eğitimi ile bağlantılı olduğu ileri sürülmektedir. Avustralya Müfredatındaki temel değerler listesi ve değerler eğitiminin önemi tartışılmaktadır. Sınıf pedagojisinde değerler eğitiminin etkililiğinin nasıl geliştirilebileceğine dair çeşitli müfredat ve pedagojik öneriler sunulmaktadır. Makale, değerler eğitiminin anlamlı, ilgi çekici ve otantik olması için daha büyük bir topluluk duygusu, kültürel çeşitliliğe daha fazla vurgu, eleştirel düşünme ve daha derin ve eleştirel bir demokrasi anlayışı içermesi gerektiği sonucuna varıyor.

Cullinane ve Erduran, (2022) yaptıkları çalışmada İrlanda fen eğitimi, yeni genç döngü fen spesifikasyonunda 'bilimin doğası' (NOS) tanıtılarak ilköğretim sonrası öğrencilerin bilim hakkındaki bilgilerini geliştirmeyi amaçlamaktadır. Bu çalışma, fen bilgisi öğretmen adaylarının bilimin doğasının belirli bir yönü, yani bilimin amaçları ve değerleri hakkındaki görüşlerini araştırmayı amaçlamıştır. Bilimle ilgili amaç ve değerler epistemik, bilişsel, kültürel, sosyal, politik, ahlaki ve etik açılardan ele alınabilir. Araştırmada geniş bir genel bakış sağlamak ve fen bilgisi öğretmen adaylarının bunları anlamalarını araştırmak için bilimin epistemik, bilişsel ve sosyal amaçlarına ve değerlerine odaklanılmıştır. Öğretmen adaylarının bilimin amaçlarını ve değerlerini nasıl yorumladıklarına dair derinlemesine bir kayıt sağlayan iki vaka çalışmasını vurgulamak için nitel araştırma yöntemlerinden biri olan vaka çalışması kullanılmıştır. Örneklem genel olarak hizmet öncesi öğretmen eğitime genellenebilirliği açısından sınırlı olsa da, çalışma bilim eğitiminde bilimin doğası hakkında, özellikle bilimin amaçları ve değerleri hakkında neyin hedefleneceği ve

araştırılacağı hakkında Öğretmen adaylarının bu tür nispeten yeni müfredat hedeflerini nasıl anlamlandırabilecekleri bir çerçeve sunmaktadır. Hizmet öncesi fen bilgisi öğretmenliği eğitime yönelik çıkarımlar tartışılmıştır (Cullinane ve Erduran, 2022).

Değerler ve değerler eğitimi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde değerlere odaklanmanın öneminin cinsiyete göre değişip değişmediğinin üzerinde durulduğu görülmektedir. Gibson ve Schwartz (1998) yaptıkları çalışmada, kadın ve erkeklerin değer öncelikleri için yol gösterici ilkeler olarak benimsedikleri değerlerde farklılıkların olup olmadığını ve farklı anlamlar yükleyen kadın ve erkeklerle, yani kadın ve erkeklerin hemfikir olup olmadıklarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Dolaylı olarak değer yapısının farkındadırlar. Giligan'ın (1973) diferansiyel ahlaki gelişim teorisine göre, çocukluk deneyimlerindeki farklılıklar, dikkat ve bütünlük arasındaki genel ahlaki çatışma hakkında farklı kararlara yol açar. Kadınlar özen ve sorumluluk etiğine odaklanırken, erkekler adalet ve dürüstlük etiğine odaklanırlar.

Huertas vd. “İspanyolca Öğretmenliği Öğrencilerinin Değerleri ve Yaşamdan Memnuniyeti” adlı çalışmalarında İspanyolca öğretmenliği öğrencilerinin değerlerini ve yaşamdan memnuniyet derecelerini tanımlamak, eğitim programı, cinsiyet veya yaşam standardına göre herhangi bir farklılık olup olmadığını analiz etmek ve değerler ile yaşamdan memnuniyet arasındaki ilişkiyi analiz etmeyi amaçlamışlardır. Bunun için öğretmenlik programlarından 415 kız 150 erkekte oluşan toplam 565 öğrenciye iki geçerlilik ölçeğinden (Portre Değerleri Anketi) ve yaşamdan memnuniyet (Yaşamdan Memnuniyet Ölçeği) oluşan bir anket uygulamıştır. Anket sonucunda, en önemli değerlerin öz-yönelim, yardımseverlik ve hazcılık olduğunu, en az önemli değerlerin ise güç, gelenek ve başarılar olduğunu göstermiştir. Kadınlar iyilikseverlik, evrenselcilik, öz-yönetim, uyarım, hazcılık ve güvenlik değerlerini daha önemli görürken erkekler ise güç için daha fazla önemsemektedir. Mevcut müdahale programları, cinsiyete ve yaşam standardına göre farklı yaklaşımlara odaklanmıştır. Yaşam doyumunu artırmaya odaklanan programlar, öğrencilerin değer yapısını dikkate almalıdır.

Burke vd. (2001), karakter eğitimi programlarının okullarda öğrenme ortamının iyileştirilmesine etkisini incelemişler ve ilköğretim düzeyinde karakter eğitimi programlarını sekiz anahtar kelime çerçevesinde düzenlemişlerdir. Bunlar; saygı, sorumluluk, vatandaşlık, nezaket, adalet, başkalarını düşünme, dürüstlük, esneklik. Bu

karakter özellikleri müfredata dâhil edilmiştir. Bu çalışmanın sonuçları, karakter eğitimi programlarının öğrenci etkileşimleri üzerinde olumlu bir etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Ülavere ve Veisson (2017)'nin çalışmasının amacı Estonya anaokullarında değerler eğitiminin performansına ilişkin müdürler, öğretmenler ve veliler tarafından yapılan değerlendirmeleri analiz etmektir. Altı faaliyet alanı araştırılmıştır: değerleri formüle etme ve açıklama, değerleri teşvik etme, değerler eğitime sistematik bir yaklaşım getirme, anaokulu kültürü, işbirliği ve değerler eğitimi ile ilgili geliştirme faaliyetleri. Yazarlar ayrıca okul öncesi çocuk bakım kurumlarındaki/anaokullarındaki temel değerleri belirlemeye çalışmışlardır. Bu araştırma için toplam 978 katılımcıya anket uygulanmıştır. Okul müdürleri, öğretmenler ve veliler anaokullarında değerler eğitimi çok önemli görmektedir. Değerler eğitimi ile ilgili çocuk bakım kurumu etkinliklerine ilişkin veli değerlendirmeleri çoğunlukla öğretmenler ve müdürler tarafından yapılan değerlendirmelerden daha düşüktür, ebeveynler ise anaokulları ile işbirliğini daha yüksek düzeyde değerlendirmekte ve bir çocuk bakım kurumunun değerler eğitiminde kendi rollerini vurgulamaktadır. Anaokullarında öğretmenler ve velilerle yapılan görüşmeler önemli bir rol oynamaktadır. Bir anaokulunun temel değeri olarak adlandırılan çoğunlukla işbirliği oldu ve bunu güvenlik, özen, açıklık, çocuk yönelimi, sağlık, güven, samimiyet, gelenekler, profesyonellik, dürüstlük ve hoşgörü izledi (Ülavere ve Veisson, 2017).

Değerler ve değerler eğitimi ile ilgili araştırmalar incelendiğinde değerlere verilen önemin cinsiyet değişkeni açısından farklılık gösterip göstermediği görülmektedir. Gibson ve Schwartz (1998) yaptıkları çalışmada, kadın ve erkeklerin değer öncelikleri için yol gösterici ilkeler olarak benimsedikleri değerlerde, farklılıkların olup olmadığını ve farklı anlamlar yükleyen kadın ve erkeklerin hemfikir olup olmadıklarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Giligan'ın (1973) diferansiyel ahlaki gelişim teorisine göre, çocukluk deneyimlerindeki farklılıklar, dikkat ve bütünlük arasındaki genel ahlaki çatışma hakkında farklı kararlara yol açmaktadır. Kadınlar özen ve sorumluluk etiğine odaklanırken, erkekler adalet ve dürüstlük etiğine odaklanmaktadır.

3. YÖNTEM

3.1 Araştırmanın Modeli

Bu araştırma, nitel araştırma yöntemlerinden biri olan doküman incelemesi yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Doküman analizinde, elde olan kayıt ve belgeler titizlikle ve sistematik olarak incelenir. Bu yöntemde öncelikle araştırmanın amacına uygun şekilde birincil veya ikincil kaynaklar bulunur ve titizlikle okunarak çeşitli notlar alınır ve bu notlar değerlendirilir (Karasar, 2005). Doküman incelemesi, bir dokümanın özetini çıkarmak veya açıklamasını yapmanın ötesinde belgenin analizini ve verilmek istenen mesajın, niyetin ve güdünün incelenmesini içerir (Harvey, 1990; Akt. Özkan, 2019).

Eğitim araştırmalarında aşağıdaki belgeler veri kaynağı olarak kullanılabilir:

- Kanunlar, yönetmelik ve yönergeler
- Öğretim programları (müfredat)
- Ders kitapları
- Şura raporları
- Eğitim yazışmaları vs.

Doküman analizi ile incelenen belgelerden anlam çıkarılarak araştırılan konu hakkında anlayış oluşturulur. Böylece veriler incelenerek yorumlanır ve ampirik bilgi geliştirilir (Corbin ve Strauss, 2008, akt. Kırıl, 2020).

Türkiye’de yaklaşık 1 asırdan beri uygulanan öğretim programlarının (dokümanlar) ulaşılabilir olması bu araştırmanın planlanmasında önem arz etmiştir.

Araştırmada Millî Eğitim Bakanlığı (MEB) tarafından onaylanmış ve yalnızca şehir ilkokullarında uygulanan Fen Bilimleri derslerine ait öğretim programları kullanılmıştır. 1926-1948 yılları arasında ülkemizde uygulanan köy ilkokulları programları ve taslak program olarak hazırlanıp deneme okullarında okutulan programlar araştırmaya dâhil edilmemiştir.

Günümüzdeki Fen Bilimleri dersi yerine sayılabilecek dersler 1924’den 2013 yılına kadar 4 ve 5.sınıflarda okutulmuştur. 11 Mart 2012’de kabul edilen 6287 Sayılı Kanun ile 4+4+4 sistemine geçilmiştir. Bu kanun ile ortaokullar 5-8 sınıfları kapsadığından

2013'ten öğretim programından itibaren ise 3, 4 ve 5.sınıflarda okutulmuştur. Bu nedenle bu araştırmada 2013 ve 2018 öğretim programlarında 5. Sınıf ortaokul programı içinde değerlendirilmiştir.

3.2 Verilerin Toplanması

Doküman incelemesi yönteminde dokümanların toplanmasında bazı sınırlılıklar vardır. Bunlardan biri bazı dokümanların ikincil belgeler olup gerçeği yansıtmama durumunun olabilmesidir (Creswell, 2015). Doküman incelemesi yönteminde iki tür belge kullanılmaktadır. Bunlar birincil belgeler ve ikincil belgelerdir. Balcı'ya (2006) göre birincil belgeler yazarın kendisi tarafından yazılmıştır. İkincil belgeler ise başkaları tarafından yazılan belgelerdir. Bailey (1994) ise birincil belgeleri bir olayı veya davranışı kendisinin deneyimlediği kişiler tarafından yazılmasıyla üretilen belgeler olarak tanımlar. Kişiler bu belgeleri yazarken olayları deneyimlemiştir ve görgü tanıklarına atıfta bulunarak yazmıştır. İkincil belgeler ise olayları deneyimlemeyen ancak belgeleri görgü tanıklarının ifadelerine göre yazan veya görgü tanıklarının ifadelerini okumuş kişiler tarafından üretilen belgelerdir (akt. Sak vd., 2021). Bunun yanında Corbetta (2003) ise dokümanları kurumsal ve kişisel dokümanlar olarak ikiye ayırmaktadır (akt. Kırıl, 2020).

Cohen, Manion ve Morrison'a (2005) ise kanunları, yönetmelikleri, her türlü resmi yazı ve tutanakları birincil belgeler kategorisine almakta, kişilerin alıntı yaptığı ders kitapları, ansiklopedi gibi kaynakları ise ikincil belgeler arasında değerlendirilmektedir (Akt. Kayalıoğlu ve Tunç, 2021).

Bu tez çalışmasında kullanılan belgeler Talim ve Terbiye Kurulu (TTKB) tarafından hazırlanmış öğretim programlarıdır. Çalışmada kullanılan öğretim programlarının bir kısmı Milli Kütüphaneden bir kısmı ise Millî Eğitim Bakanlığı Destek Hizmetleri Genel Müdürlüğü Ders Kitapları ve Yayınlar Daire Başkanlığı, Ferit Ragıp Tuncer Arşiv ve Dokümantasyon Kütüphanesinden elde edilmiştir. Dolayısıyla dokümanlar orijinaldir ve birincil belgelerdir. Ayrıca dokümanları hazırlayan kuruluşlar, yer ve zaman belli olduğundan dokümanlar güvenilirdir.

3.3 Verilerin Analizi

Bu araştırmada kullanılan dokümanlar tek bir veri setini oluşturmaktadır. Bu araştırmanın tek veri seti olan öğretim programları “içerik analizi” ile incelenmiştir. İçerik analizinin amacı verilerin açıklanması ve veriler arasındaki ilişkinin belirlenmesidir (Yıldırım ve şimşek, 2008). İçerik analizinde belgelerdeki metinlerde kelimeler, temalar, kelime grupları aranır. Bu işlem elle ya da bilgisayarda çeşitli veri analiz programlarıyla yapılabilir. Hatta elle haftalar sürecekle analizler bilgisayar programlarıyla çok kısa sürede yapılabilmektedir. Ancak bu araştırmada içerik analizinin elle yapılması tercih edilmiştir. Tercih edilmemesinin sebeplerinden ilki veri setini teşkil eden dokümanların basılı ortamda olmasıdır. Bu belgelerin elektronik ortama aktarılması pratik değildir. Bir diğer neden ise içerik analizinin Spranger değer sınıflandırmasına göre yapılmasıdır. Spranger’in değer sınıflandırması ifade şeklinde yazıldığından öğretim programlarında aynı anlama gelen ifadeleri tespit etmek için elle yapılmasının daha doğru olduğu düşünölmüştür. Analizi yapılan öğretim programlarında sadece fen derslerindeki kazanımlar değil programların giriş bölümlerinde yer alan amaçlar, hedefler ve açıklamalar kısmındaki ifadelerde araştırmaya dâhil edilmiştir. Ardından öğretim programlarındaki metinler satır satır bağlam okuması yapılarak Spranger’in değer sınıflandırmasındaki ifadelere yakın olan ifadeler tespit edilmiş ve karşılaştırmalar yapılarak tablolara aktarılmıştır. Daha sonra yanlış anlaşılabilecek, önyargılı, gerçek dışı veriler gözden geçirilmiş, tablolar 2 öğretmen tarafından kontrolö sağlanarak, farklı görüşler dikkate alınmıştır.

4. ARAŞTIRMA BULGULARI

Bu bölümde fen öğretim programlarına yer alan değer grubuna uygun ifadeler Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan programlar üzerinde incelenmiştir.

4.1 1924 Orta Mektep Programı

Bu programda fen dersleri “Tabii İlimler”, “Fizik” ve “Kimya” olarak ayrı ayrı yer almıştır. Bununla birlikte Tabii İlimler dersi de kendi içinde “Hayvanat”, “Nebatat”, “Arziyat” ve “Fizyoloji – Hıfzıssıhha” olarak 4 farklı derse ayrılmıştır. Programda dersin hedeflerinden söz edilmeyip sadece konu içeriklerine yer verilmiştir. Program yalın ve içerik olarak zayıf bir programdır.

1924 fen dersleri öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.1’de verilmiştir;

Çizelge 4.1. 1924 fen dersleri (Tabii ilimler, fizik, kimya) öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	- Hayvanat dersi için yapılacak tetkiklerde basit bir şekilde hayvanların organları ve yapıları gösterilecek ve öğrencilerin bir dereceye kadar gözlem, karşılaştırma ve inceleme yapmalarına izin verilecektir, - Nebatat derslerinde öğretmen daima öğrencinin elinde olan örneklerden yararlanarak ders işleyecek ve ellerinde bulunan örneklerden başlayarak tohumun büyüme ve gelişmesini takip ederek diğer numunelerle karşılaştıracaktır.
• Ekonomik Değer	Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Estetik Değer	Nebatat dersinde öğrencilerle doğa gezileri yapılarak öğrenilenler bütünleştirilir.

Çizelge 4.1. (devamı) 1924 fen dersleri (Tabii ilimler, fizik, kimya) öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Sosyal Değer	• Öğretmenler hıfzıssıhha derslerinde sıhhati korumak için lazım olan sıhhi ve hayati malumattan bahsedecektir.
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.

4.2 1931 Orta Mektep Programı

1924 programında derslerin fizik, kimya ve tabii ilimler şeklinde ayrılarak işlenmesi orta mektep yaşındaki çocuktan beklemeyecek derecede yüksek zihin ve fikir gerektirmektedir. Bunun yanında derslerin ayrı ayrı işlenmesi çocuklarda derslerin önemini kavranamamasına, zihni olarak öğrencilerin eksik öğrenmelerine sebep olmaktadır. Öğrencilerin öğrendiklerini günlük hayatta kullanılmamasına ve yalnızca derslerden yüksek not almalarına yaramaktadır. Lüzumsuz ve yersiz bir ilim endişesinden doğan bu durumu ortadan kaldırmak için ve fen derslerini orta mektep yaş ve seviyesindeki çocukların öğrenme psikolojilerini daha uygun bir hale getirmek için 1931 programına geçilmiş ve bu programda dersler fen bilgisi adı altında toplanmıştır.

1931 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.2’de verilmiştir;

Çizelge 4.2. 1931 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Sıhhat kaidelerini ve şahsi hıfzıssıhha esaslarını öğrenmek. • Umumi hayat faaliyetlerinde herkese lazım olan fen bilgisini öğrenmek, • İlmi tefekkür ve muhakeme disiplini kazanmak, • Basit fen maddelerini halletmeyi öğrenmek,

Çizelge 4.2. (devamı) 1931 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

	• İlim ve fen sahasında insanlığın erdiği terakkiyi idrak etmek, • Anlaşılması kolay ilim ve fen nazariyelerine akıl erdirmek, • İlim ve fennin asıl kendisine karşı muhabbet ve hürmet duygusunu kazandırmak, • En mühim tabii hadiseleri makul bir surette izah edebilmek, • Hayat meslekleri için faydalı ilim ve fen bilgileri kazanmak. • Fenni usullerle istinas ederek intizam, iktisat (ekonomi), basiret (sağgörü, talih), kadiriyet (güçlülük) gibi iyi itiyatlar (alışkanlık) almak ve vakıa ve hadiseleri vasıtasız olarak açık bir zihinle karşılamaya alışmak.
• Ekonomik Değer	• Fen mahsülü olan eşyayı akılane ve idareli bir tarzda kullanmayı öğrenmek, • Gündelik hayatta rasgeline alalede fen tatbikatında başkalarına muhtaç olmaktan ve beyhude masraf etmekten kurtulmak, • Muhtelif hayat mesleklerine karşı alaka ve temayüllerini sezmek suretiyle kendi mesleki istikameti hakkında fikir edinmek.
• Estetik Değer	• Fenni işlerden ve fen mahsullerinden haz ve lezzet almaya alışmak. Boş zamanlarda fenni eğlence ve meşgalelerden istifade etmek, • Tabiata karşı alaka ve muhabbet duygularını inkişaf ettirmek.

Çizelge 4.2. (devamı) 1931 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

	• Muhitteki eşya ve hadiseler ve bunlara insanların faaliyetleri arasındaki münasebetler hakkında sahil ve saril bir görüş kabiliyeti kazanmak,
• Sosyal Değer	• Memlekette ve hariğte ilim ve fennin insanların yaşayışlarını ne kadar kolaylaştırdığını, onlara ne kadar rahatlık temin ettiğini görmek, • Bütün bu bilgi ve itiyatları kazanmak suretiyle daha iyi ve semereli bir vatandaş olmaya, vatan ve insanlık için hayırlı bir unsur haline gelmeye geniş imkânlar açmak.
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Dini Değer	• Batıl itikatlardan ve şarlatanlıklara kapılmaktan kurtulmak.

4.3 1938 Ortaokul Programı

1931 programının modern çizgisi eski Osmanlı tarzında yetişmiş öğretilmenler için işi zorlaştırmıştır. Bundan dolayı programın değişmesini ve eski düzeni isteyen kişiiler tarafından kısa sürede kaldırılan 1931 programının yerine 1938 programı gelmiştir. 1938 programında 6 adet ders cetveli bulunmaktadır. Cetvellerden hemen sonra Türkęe dersinden başlayarak derslerin konu ve kazanımlarına yer verilmiştir. Derslerden Türkęe, coğrafya resim ve musiki derslerinin hedeflerine de yer verilirken, fen derslerinin hedeflerine yer verilmemiştir. Fen derslerinin yalnızca ders konularına yer verilmiştir. Konular içerisinde de Spranger'in değer gruplarına uyan ifadelere rastlanamamıştır. Fen Dersleri Fizik Kimya ve Tabiğat Bilgisi zooloji ve botanik olarak ayrılmıştır. Bu derslerin içeriğinde hedeflere yer verilmemiş yalnızca kazanımlara yer verilmiştir.

4.4 1949 Ortaokul Programı

1949 programı incelendiğinde, programda öğrencilerin kendi öğrenme hızlarında ilerlemeleri gerektiği ve ders notlarının hiçbir şekilde öğrenciler için bir tehdit unsuru olmaması gerektiğinden söz edilmiştir.

Ortaokulun eğitim ve öğretim ilkelerine de yer verilen programda bu bölüme uzun bir yer ayrılmıştır. Okulda bulunan alanlardan (dershane, laboratuvar vb.) ve uyulması gereken kurallardan da söz edilmiştir.

Fen dersleri fizik, kimya ve tabiğat bilgisi dersleri olarak 3 farklı derste işlenmiştir. Programda her dersin hedef ve kazanımlarına yer verilmiştir.

1949 fizik dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.3’de verilmiştir;

Çizelge 4.3. 1949 fizik dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Ekonomik Değer	• Öğrencilere, bugünkü tekniğin temelini teşkil eden fizik biliminin ilkelerini kavratmak, onlara fizik öğretiminden elde edecekleri bilgileri ve pratik becerikleri günlük hayatta yararlı bir şekilde kullanma yetisi kazandırmak.
• Ekonomik Değer	• Öğrencilere, bugünkü tekniğin temelini teşkil eden fizik biliminin ilkelerini kavratmak, onlara fizik öğretiminden elde edecekleri bilgileri ve pratik becerikleri günlük hayatta yararlı bir şekilde kullanma yetisi kazandırmak, • Fizik olgularını enerji görüşüyle değerlendirme alışkanlığı kazandırmak yoluyla öğrencilerin ekonomik problemleri daha doğru anlayabilmelerine yardım etmek,

Çizelge 4.3. (devamı) 1949 fizik dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

	• Öğrencilere yurdun enerji ve zenginlik kaynaklarını tanıtmak ve bunların değerlendirilmesinde kendilerinin de ödevli bulunduklarını duyurmak.
• Estetik Değer	• Fizik biliminin konusu içinde bulunan tabiat olaylarının niteliğini açıklayarak, tabiatın iyi anlaşılmasına yardım etmek, öğrencilerin rasyonel bir evren görüşü edinmelerini sağlamak.
• Sosyal Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.

1949 kimya dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.4'de verilmiştir;

Çizelge 4.4. 1949 kimya dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Kimyanın tekniğe ve bugünkü uygarlığa olan hizmetini belirtmek ve öğrencilerde bu bilime karşı ilgi uyandırmak; • Öğrencilere canlıların vücut yapısında, doğma, büyüme ve beslenme gibi bütün fonksiyonlarını yapabilmelerinde ve hayatın bütün belirtilerinde kimya olaylarının nasıl etkin olduğunu kavratmak. • Öğrencilere, kimyadaki yeni buluşların ve laboratuvarlarda elde edilen sentetik maddelerin insanın hayatında, millet ekonomisinde ve endüstri çalışmalarında yaptığı gelişmeyi göstermek,

Çizelge 4.4. (devamı) 1949 kimya dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

	• Öğrencilere yurdumuzun tabiî zenginliklerini ve endüstri çalışmalarını tanıtmak; madenlerimizi, işlenmemiş maddelerimizi yurt içinde değerlendirmenin, yurt ekonomisinin gelişmesinde, halkımızın gönencinin yükselmesinde yapacağı iyi etkiyi belirterek onları kişisel girişkenliklere isteklendirmek,
• Ekonomik Değer	• Öğrencilere, kimyadaki yeni buluşların ve lâboratuvarlarda elde edilen sentetik maddelerin insanın hayatında, millet ekonomisinde ve endüstri çalışmalarında yaptığı gelişmeyi göstermek, • Öğrencilere, kimyadaki yeni buluşların ve lâboratuvarlarda elde edilen sentetik maddelerin insanın hayatında, millet ekonomisinde ve endüstri çalışmalarında yaptığı gelişmeyi göstermek.
• Estetik Değer	• Öğrencilere canlı ve cansız tabiatı meydana getiren maddelerin yapısını ve maddenin hangi şartlar altında ve hangi ilkelere göre birleştiğini ve değiştiğini anlatmak, • Öğrencilere yurdumuzun tabiî zenginliklerini ve endüstri çalışmalarını tanıtmak; madenlerimizi, işlenmemiş maddelerimizi yurt içinde değerlendirmenin, yurt ekonomisinin gelişmesinde, halkımızın yükselmesinde yapacağı iyi etkiyi belirterek onları kişisel girişkenliklere isteklendirmek.
• Sosyal Değer	• Öğrencilere kişinin ve topluluğun sağlığını korumada kimyanın hizmetini kavratmak.

Çizelge 4.4. (devamı) 1949 kimya dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Sosyal Değer	• Öğrencilere insanın nasıl beslenmesi ve ne gibi besin maddeleri alması gerekli bulunduğunu besinlerin ne şekilde saklanabileceklerini, iklim ve hava değişmelerine karşı insanın kendisini nasıl koruduğunu ve ne gibi giyeceklere muhtaç olduğunu anlatmak.
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.

1949 Tabiğat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri Çizelge 4.5’de verilmiştir;

Çizelge 4.5. Tabiğat bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Öğrencide, tabiat ve tabiat olayları, insan ve diğer varlıklar hakkında küçük yaşlardan başlayan ve ilkokulda devam eden hayranlık, merak ve tecessüs duygularıyla öğrenme ihtiyacının ortaokulda da devamını sağlamak,
• Ekonomik Değer	• Öğrencilere yurdun tabiî güzelliklerini, toprak verimini, orman ve ürünlerini tanıtmak, bunları yurt ve dünya ekonomisi bakımından inceleyerek tutum, bakım ve koruma bilgisi ve alışkanlıkları kazandırmak.
• Estetik Değer	• Öğrencilere tabiat ve memleket güzelliklerini duyurabilmek ve onlarda tabiat sevgisini uyandırmak,
• Sosyal Değer	• Öğrencilerde beden ve çevre sağlık ve temizlik bilincini uyandırmak, onlara sağlık, temizlik ve düzenlilik alışkanlıkları kazandırmak,

Çizelge 4.5. (devamı) 1949 Tabiğat bilgisi dersi öğretim programında geçen değer ifadeleri.

• Sosyal Değer	• Öğrencileri, beden ve ruh sağlıkları dengeli, toplumsal yaşamının gereklerini kavramış, içinde yaşadıkları tabiatla yakından ilgili ve çevresini iyileştirmeyi amaç edinmiş, yapıcı birer insan olarak topluma kazandırmak,
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.

4.5 1977 Ortaokul Programı

24 Haziran–4 Temmuz tarihleri arasında toplanan “Dokuzuncu Şura”da Milli Eğitim Temel Kanunu’nda (1973) belirtilen ortaöğretimin amaçları aynen alınmış ve bir değişmeye uğramadan şura kararları onaylanmıştır (Kalkan ve Tunç, 2020). Bu şurada ortaokullar, ortaöğretim kurumlarından ayrılarak “Temel Eğitim” adı altında birleştirilmiştir ve Temel Eğitimin ikinci kademesini oluşturmuştur. Temel eğitimin II. Kademesi olan ortaokul öğrencilerinin genel eğitimlerini sağlayan onların ilgi istidat ve kabiliyetlerini ortaya çıkarıp geliştiren hayata atılmak isteyenlere tutacakları işlerde başarı sağlayan bir program amaçlanmıştır (Cicioğlu, 1985). 1949 programının aksine 1977 programında dersler Fen Bilgisi dersi olarak tek bir derste toplanmıştır.

1977 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.6’da verilmiştir;

Çizelge 4.6. 1977 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Öğrencinin günlük hayatında karşılaştığı problemleri bilimsel bir görüş ve metotla çözebilme yeteneği kazanmasına ve böylece merak ve hevesini geliştirmesine yardım etmek;

Çizelge 4.7. (devamı) 1977 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Bilimsel Değer	• Pozitif bilim ilkelerine dayanarak öğrencilerin bilgisizlikten ileri gelen yanlış fikir ve yersiz korkulara kapılmalarını önlemek, • Öğrencilerin erken çağlardan itibaren bilimsel araştırmalara karşı merak ve ilgilerini uyandırmak suretiyle, kendilerinin de bu yolda çalışarak insanlığın ortak bilgi hazinesine bir katkıda bulunabileceklerini anlatmak.
• Ekonomik Değer	• Öğrencinin çevresindeki canlı ve cansız varlıkları tanımasına, bunların birbirleriyle bağlantılarını, insanla ve insanın ekonomik hayatıyla olan ilgileri öğrenmesine yardım etmek.
• Estetik Değer	• Bu yolla kazanacağı bilgilerle tabiat kaynaklarının (çevrenin ve yurdun) korunmasına ve gelişmesine yardım etmek,
• Sosyal Değer	• Çevrenin ihtiyaçları ve gelişme imkânları hakkında seviyesine göre bir fikir, seziş ve görüş kazanmasına, tabiat güzelliklerini sevmesi ve çevresini güzelleştirmek için istekli ve gayretli olmasına yardım etmek, • Öğrencinin sağlığı koruyucu temel bilgileri benimsemesine, gerekli sağlık, temizlik, düzenlilik ve iyi beslenme alışkanlıklarını kazanmasına yardım etmek. • Öğrencinin ev ve aile hayatının gerektirdiği basit işleri yapabilecek beceri ve alışkanlıkları kazanmasına yardım etmek,

Çizelge 4.8. (devamı) 1977 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Sosyal Değer	• Öğrencinin ev ve aile hayatının gerektirdiği basit işleri yapabilecek beceri ve alışkanlıkları kazanmasına yardım etmek, • Öğrencinin fen alanındaki gelişmeleri takip ve bu gelişmelerin toplum hayatına etkilerini anlamalarına yardım etmek, • Öğrencilere yurdumuzun tabii zenginliklerini ve endüstri çalışmalarını tanıtmak ve bunların değerlendirilmesine kendilerinin de görevli bulunduklarını anlatmak, • Öğrencilerin erken çağlardan itibaren bilimsel araştırmalara karşı merak ve ilgilerini uyandırmak suretiyle, kendilerinin de bu yolda çalışarak insanlığın ortak bilgi hazinesine bir katkıda bulunabileceklerini anlatmak.
• Politik Değer	• Bilim ve tekniğin insan yaşayışı ve toplumların ilerleme ve yükselmesindeki etki ve önemi kavramasına, çalışma isteğinin geliştirilmesine ve insanlığa hizmet etmiş büyük bilginleri tanımalarına ve onları takdir etmesine yardım etmek.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanamamıştır.

4.6 1992 İlköğretim Okulu Programı

Fen Bilgisi Dersi Programı TTKB'nin 27.08.1992 tarih ve 200 sayılı kararı ile kabul edilmiş 1992 yılında kitap halinde basılmıştır. Bu derse ait programda; genel amaçlar, sınıf amaçları, ünite ve konular yer almıştır. Amaçların davranışları işleniş ve değerlendirme bölümleri ise kitap halinde basılmış olan programda yer almaktadır.

Programda 6., 7. ve 8. sınıf müfredatında yer alan konuların özel amaçlarına da yer verilmiştir. Aşağıda bu amaçlardan bazılarının Spranger Değer Sınıflandırmasına uygun olanları tablo halinde verilmiştir.

Çizelge 4.9. 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında bulunan ünitelerin özel amaçlarında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	- Hücrenin kısımlarını kavrayabilme, - Hareket ve yer değiştirmeyi kavrayabilme, - Mantarlar, bir hücreli canlılar ve bakterileri kavrayabilme - Kuvvet hakkında bilgi edinme, - Yakın çevredeki omurgalı ve omurgasız hayvanları kavrayabilme.
• Ekonomik Değer	- Tekerleğin sağladığı kolaylığı kavrayabilme - Kama ve vidayı tanıma, sağladıkları kolaylıkları kavrayabilme.
• Estetik Değer	- Türkiye'nin biyolojik zenginliklerini kavrayabilme - Su kirlenmesini ve kirlenen suyun insan sağlığına etkilerini kavrayabilme, - Hava kirliliğini ve insan sağlığına etkilerini kavrayabilme - Sigara, alkol, uyuşturucu vb. maddelerin zararlarını kavrayabilme, - Görme olaylarını kavrayabilme ve göz sağlığı hakkında bilgi edinebilme.
• Sosyal Değer	Sürdürülebilir kalkınmayı kavrayabilme.
• Politik Değer	- Uzay araştırmalarına ilgi duyabilme ve uzay hakkında bilgi edinme, - Elektriğin diğer kullanım alanları ile yüksek teknoloji ve bilgi işlem hakkında bilgi edinebilme,

Çizelge 4.10. (devamı) 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında bulunan ünitelerin özel amaçlarında yer alan değer ifadeleri.

• Dini Değer	Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.

1992 programında bulunan programın genel hedeflerini Spranger'ın değer sınıflandırmasında bulunan değer gruplarından uygun olanlara yerleştirildiği tablo aşağıda verilmiştir.

Çizelge 4.8. 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında geçen değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uyan İfadeler
• Bilimsel Değer	- Öğrenciye, kendi aklını kullanabilme yollarını gösterebilme. - Canlılığı ve canlılık olaylarını kavrayabilme, - Yapıcı, yaratıcı, eleştirci düşünme yeteneği kazanabilme ve geliştirebilme, - Bilimsel sonuçlara ulaşmada ve kanunları anlamada gözlem, inceleme, deney, araştırma yöntemlerinden yararlanabilme, - Araştırma, inceleme gözlem ve deney sonuçlarını söz, yazı, resim, şekil ve grafiklerle gösterebilme, yorumlayabilme ve genelleyeabilme, - Araç ve gereç kullanmanın önemini kavrayabilme, bunları kullanma geliştirme yeteneği kazanabilme, - Planlı çalışmanın önemini kavrayabilme, çalışmalarını planlayabilme, - Bilim ve teknoloji arasındaki ilişkiyi kurabilme, - Bilim ve teknolojinin toplumun ilerlemesinde etki ve önemini kavrayabilme, - Fen Bilimlerine ilgi duyabilme, yeni gelişmeleri izleyebilme, yeni gelişmelerin önemini kavrayabilme,

Çizelge 4.8. (devamı) 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında geçen değer ifadeleri.

• Bilimsel Değer	• Maddenin yapısını, özelliklerini, çeşitlerini, enerji ile olan ilişkilerini, kullanım alanlarını kavrayabilme. • Hareket, enerji, iş, ve güç arasındaki ilişkileri, kullanım alanlarını kavrayabilme, • Ses ve yayılmasını kullanım alanlarını ve algılanmasını kavrayabilme, • Elektrik yükü, elektrik akımı ve kullanım alanlarını kavrayabilme, • Evrendeki yerimizi kavrayabilme, • Genetik ve evrim bilgisine sahip olabilme.
• Ekonomik Değer	• Canlıların çeşitliliğini, özelliklerini, canlılık olaylarını, birbirleriyle olan ilişkilerini, ekonomik yararlarını, onları korumayı, geliştirmeyi ve gerektiğinde onlardan korumayı kavrayabilme, • Işığın yayılmasını, yansımaları, kırılmasını, ışık enerjisini ve optik araçlardan yararlanmayı kavrayabilme.
• Estetik Değer	• Çevreyi tanıma, sevmeye, koruma, iyileştirme ve değişen çevre şartlarına uyum sağlama bilinci kazanabilme. İnsanın çevreye olan etkilerini kavrayabilme, • Doğal kaynakları tanıma, koruma ve geliştirebilme. • Canlıların çeşitliliğini, özelliklerini, canlılık olaylarını, birbirleriyle olan ilişkilerini, ekonomik yararlarını, onları korumayı, geliştirmeyi ve gerektiğinde onlardan korumayı kavrayabilme.
• Sosyal Değer	• Edinilen bilgi ve becerileri günlük hayatında kullanabilme.
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.

Çizelge 4.8. (devamı) 1992 fen bilgisi dersi öğretim programında geçen değer ifadeleri.

• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.

4.7 2000 Fen Bilgisi Dersi Öğretim Programı

Kazanım ifadesine ilk kez yer verilen programda fen bilgisi dersi öğretim programı bir kitap halinde basılmıştır.

Her sınıfta verilen kazanımlar bir üst sınıfın hazırlığı niteliğinde olup öğrencinin merkezde olup öğretmenin rehber olduğu bir yapıdadır.

2000 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.9’da verilmiştir;

Çizelge 4. 9. 2000 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Ait İfadeler
• Bilimsel Değer	• Karşılaşılan her türlü sorunun bilimsel yöntemlerle çözebileceğini fark etmelerini, • Yapıcı, yaratıcı, eleştirel ve bilimsel düşüncenin bilim ve teknolojiadaki gelişmelerin temeli olduğunu kavramalarını, • Fen bilimlerine, bilim ve teknolojiadaki gelişmelere merak ve ilgi duymalarını sağlayarak bu konularda belirli düzeyde bilgiye sahip olmalarını, yaptıkları uygulamaları günlük yaşamlarına yansıtmasını, • Bilimsel düşüncenin temelini oluşturan gözlem, araştırma, inceleme ve deney yapma becerisini kazanmalarını, • Yapacakları etkinliklerle bilgiye kedilerinin ulaşmalarını, edindikleri bilgileri analiz edebilmelerini, bu bilgilerden yaratıcı yönlerini geliştirerek yararlanabilmelerini ve doğru kararlar vermelerini,

Çizelge 4.9. (devamı) 2000 fen bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

	• Saplantılardan uzak, gözlem ve verilere dayalı bilimsel gelişmelerin önemini anlayan bu gelişmelerin teknolojiye, topluma ve çevreye etkilerini fark edip değerlendirebilen haline gelmelerini, • Sağlıklı yaşamının gerektirdiği bilgi, beceri ve alışkanlıkları kazanmalarını sağlamak.
• Ekonomik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.
• Estetik Değer	• Saplantılardan uzak, gözlem ve verilere dayalı bilimsel gelişmelerin önemini anlayan bu gelişmelerin teknolojiye, topluma ve çevreye etkilerini fark edip değerlendirebilen haline gelmelerini, • Çevreyi ve doğal kaynakları tanıma, sevmeye, koruma ve iyileştirme bilinci kazanmalarını, • Doğa olaylarını, doğadaki canlılığı, canlılığın çeşitliliğini ve birbirleriyle ilişkilerini kavramlarını sağlamak.
• Sosyal Değer	• Edindikleri bilgi ve bulguları başkalarıyla paylaşabilen, ortak çalışmaya yatkın uygar bireyler haline gelmelerini sağlamak.
• Politik Değer	• Bu değer grubuna ait ifadeye rastlanmamıştır.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ait ifadeye rastlanmamıştır.

Programda toplamda 11 adet değer ifadesine rastlanmıştır. Bu ifadeler Spranger değer sınıflandırmasında uygun gruplara yerleştirilmiştir. Değerlerden 7 tanesi bilimsel değer, 1 tanesi ekonomik değer, 3 tanesi ise estetik değer sınıfına girmektedir.

4.8 2005 Fen ve Teknoloji Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı

2005 Fen ve Teknoloji Dersi öğretim Programı incelendiğinde Canlılar ve Hayat, Madde ve Değişim, Fiziksel Olaylar, Dünya ve Evren olmak üzere dört öğrenme alanı ve bu alanların sırasıyla kazanımlarına yer verilmiştir. Bu kazanımlara ek olarak Tutum ve Değer, FTTÇ ve Bilimsel Süreç Becerileri kazanımları da eklenmiş bu kazanımlar yeri geldikçe birbirlerine atıf yapılmıştır.

2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.10'da verilmiştir;

Çizelge 4.10. 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Doğal dünyayı öğrenmeleri ve anlamaları, bunun düşünsel zenginliği ile heyecanını yaşamalarını sağlamak, • Her sınıf düzeyinde bilimsel ve teknolojik gelişme ile olaylara merak duygusu geliştirmelerini teşvik etmek, • Fen ve teknolojinin doğasını; fen, teknoloji, toplum ve çevre arasındaki karşılıklı etkileşimleri anlamalarını sağlamak, • Araştırma, okuma ve tartışma aracılığıyla yeni bilgileri yapılandırma becerileri kazanmalarını sağlamak, • Eğitim ile meslek seçimi gibi konularda, fen ve teknolojiye dayalı meslekler hakkında bilgi, deneyim, ilgi geliştirmelerini sağlayabilecek alt yapıyı oluşturmak, • Öğrenmeyi öğrenmelerini ve bu sayede mesleklerin değişen mahiyetine ayak uydurabilecek kapasiteyi geliştirmelerini sağlamak, • Karşılaşılabileceği alışılmadık durumlarda, yeni bilgi elde etme ile problem çözmede fen ve teknolojiyi kullanmalarını sağlamak,

Çizelge 4.10. (devamı) 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

	• Kişisel kararlar verirken uygun bilimsel süreç ve ilkeleri kullanmalarını sağlamak.
• Ekonomik Değer	• Meslek yaşamlarında bilgi, anlayış ve becerilerini kullanarak ekonomik verimliliklerini artırmalarını sağlamak, • Fen ve teknolojiyle ilgili sosyal, ekonomik ve etik değerleri, kişisel sağlık ve çevre sorunlarını fark etmelerini, bunlarla ilgili sorumluluk taşımalarını ve bilinçli kararlar vermelerini sağlamaktır.
• Estetik Değer	• Fen ve teknolojiyle ilgili sosyal, ekonomik ve etik değerleri, kişisel sağlık ve çevre sorunlarını fark etmelerini, bunlarla ilgili sorumluluk taşımalarını ve bilinçli kararlar vermelerini sağlamaktır.
• Sosyal Değer	• Bilmeye ve anlamaya istekli olma, sorgulama, mantığa değer verme, eylemlerin sonuçlarını düşünme gibi bilimsel değerlere sahip olmalarını, toplum ve çevre ilişkilerinde bu değerlere uygun şekilde hareket etmelerini sağlamaktır.
• Politik Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.

2005 programında toplamda 12 değer ifadesine rastlanmıştır. Bunlardan 8 tanesi bilimsel değer, 2 tanesi ekonomik değer, 1 tanesi estetik değer, 1 tanesi de sosyal değer grubuna girmektedir.

4.9 2013 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı

2013 Fen Bilimleri Dersi öğretim Programı öğretim programı Canlılar ve Hayat, Madde ve Değişim, Fiziksel Olaylar ve Dünya ve Evren konu alanları ile birlikte beceri, duyuş ve fen-teknoloji-toplum-çevre öğrenme alanlarına ayrılmıştır (Kalkan ve Tunç, 2020).

2013 Fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeler Çizelge 4.11’de verilmiştir;

Çizelge 4.11. 2013 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

Değer Grubu	Değer Grubuna Uygun İfadeler
• Bilimsel Değer	• Biyoloji, Fizik, Kimya, Yer, Gök ve Çevre Bilimleri, Sağlık ve Doğal Afetler hakkında temel • Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerilerini ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek, • Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmede fen bilimlerine ilişkin bilgi, bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak.
	• Bilim insanlarının bilimsel bilgiyi nasıl oluşturduğunu, oluşturulan bu bilginin geçtiği süreçleri ve yeni araştırmalarda nasıl kullanıldığını anlamaya yardımcı olmak, • Sosyo-bilimsel konuları kullanarak bilimsel düşünme alışkanlıklarını geliştirmektir.
• Ekonomik Değer	• Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmek ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek.

Çizelge 4.11. (devamı) 2013 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Ekonomik Değer	• Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark etmek ve toplum, ekonomi, doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek.
• Estetik Değer	• Doğada meydana gelen olaylara ilişkin merak, tutum ve ilgi geliştirmek.
• Sosyal Değer	• Bilimin, teknolojinin gelişmesi, toplumsal sorunların çözümü ve doğal çevredeki ilişkilerin anlaşılmasına olan katkısını takdir etmeyi sağlamak, • Bilimin toplumu ve teknolojiyi, toplum ve teknolojinin de bilimi nasıl etkilediğine ilişkin farkındalık geliştirmek, • Bilimsel çalışmalarda güvenliğin önemini fark ettirmek ve uygulamaya katkı sağlamak.
• Politik Değer	• Fen bilimleri ile ilgili kariyer bilinci geliştirmek, • Bilimin, tüm kültürlerden bilim insanlarının ortak çabası sonucu üretildiğini anlamaya katkı sağlamak ve bilimsel çalışmaları takdir etme duygusunu geliştirmek.
• Dini Değer	• Bu değer sınıfına ilişkin ifadeye rastlanmamıştır.

2013 programında toplam Spranger değer gruplarına ait 12 ifade bulunmaktadır. Bunlardan 5 tanesi bilimsel değer, 3 tanesi estetik değer, 2 tanesi sosyal değer, 2 tanesi de politik değer grubuna girmektedir.

4.10 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı

Çizelge 4.12. 2018 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Değer Grubu	Değer Grubuna Uyan İfadeler
----------------------	------------------------------------

Çizelge 4.12. (devamı) 2018 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadeleri.

• Bilimsel Değer	• Astronomi, biyoloji, fizik, kimya, yer ve çevre bilimleri ile fen ve mühendislik uygulamaları hakkında temel bilgiler kazandırmak, • Günlük yaşam sorunlarına ilişkin sorumluluk alınmasını ve bu sorunları çözmeye fen bilimlerine ilişkin bilgi, bilimsel süreç becerileri ve diğer yaşam becerilerinin kullanılmasını sağlamak,
• Ekonomik Değer	• Birey, çevre ve toplum arasındaki karşılıklı etkileşimi fark ettirmek; toplum, ekonomi ve doğal kaynaklara ilişkin sürdürülebilir kalkınma bilincini geliştirmek,
• Estetik Değer	• Doğanın keşfedilmesi ve insan-çevre arasındaki ilişkinin anlaşılması sürecinde, bilimsel süreç becerileri ve bilimsel araştırma yaklaşımını benimseyip bu alanlarda karşılaşılan sorunlara çözüm üretmek, tutum geliştirmek, • Doğada ve yakın çevresinde meydana gelen olaylara ilişkin ilgi ve merak uyandırmak, tutum geliştirmek,
• Sosyal Değer	• Bu yetkinlikler kişisel, kişilerarası ve kültürlerarası yetkinlikleri içermekte, bireylerin farklılaşan toplum ve çalışma hayatına etkili ve yapıcı biçimde katılmalarına imkân tanıyacak, gerektiğinde çatışmaları çözecek özelliklerle donatılmasını sağlayan tüm davranış biçimlerini kapsar.
• Politik Değer	• Fen bilimleri ile ilgili kariyer bilinci ve girişimcilik becerilerini geliştirmek,
• Dini Değer	• Evrensel ahlak değerleri, millî ve kültürel değerler ile bilimsel etik ilkelerinin benimsenmesini sağlamak.

2018 programına geldiğimizde 11 adet değer ifadesi örneğine rastlanmıştır. Bunlardan 5 tanesi bilimsel değer, 1 tanesi ekonomik değer, 2 tanesi estetik değer, 1 tanesi sosyal değer, 1 tanesi politik değer, 1 tanesi dini değer grubuna girmektedir.

5. TARTIŞMA VE SONUÇLAR

1927 yılında yapılan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk genel nüfus sayımına göre ülkenin nüfusu 13.464.564' tür. Bu nüfusunun 10,46 milyonu köylerde yaşamaktaydı. Bu rakamlar ülke nüfusunun %75'inin köylerde yaşadığını göstermektedir. 1960'lı yıllara gelindiğinde ise ülke nüfusunun 27,75'e yükselmiştir. Köyde yaşayan nüfus ise %68'e inmiştir. Yani geçen 33 yıllık süreye rağmen ülkedeki şehirleşme oranı ancak %7 olarak gerçekleşmiştir (Kaştan, 2006). Buradan ülkede sanayileşmeye geçilemediği ülke ekonomisinde tarım sektörü, hala büyük bir öneme sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bununla birlikte Cumhuriyetin ilan edildiği yıllarda okuma yazma oranı çok düşük seviyedeydi. Okuma yazma oranının en yüksek olduğu şehir % 21,47 ile İstanbul idi. Bu oran Samsun'da 6,23, Ankara'da 4,91, Konya'da 5,97, Amasya'da 0,73 idi. Dönemin hükümetleri kalkınmanın köyden gerçekleşeceğini düşünmekteydiler. Bu nedenle köye özel önem veren bir eğitim politikası uygulamışlardır (Tuğluoğlu ve Tunç, 2010). Cumhuriyetin ilanından sonra Millî eğitimin hedefi ilköğretimi yaygınlaştırarak okuma-yazma oranını arttırmaktır. Bu amaçla öncelikle ilkokula önem verilmiş ve köylerde okullar açmaya çalışılmıştır (Kuşçi, 2021). Bununla birlikte çok ayrıntılı ilkokul programları hazırlanmıştır. Programlar birçok araştırmacı tarafından amaç ve içerik yönüyle, ders kitapları yönüyle ve özellikle Cumhuriyetin ilk programlarının yetersizliği yönüyle eleştirilmiştir. Fakat tüm bu eleştirilere rağmen savaştan yeni çıkmış bir toplum Fen Bilgisine değer ve önem vermektedir.

Bu araştırma ile Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan öğretim programlarındaki Fen Dersleri içeriğinin Spranger Değer Sınıflandırmasında yer alan Değer sınıflarından uygun olan değer sınıfına yerleştirmek amaçlanmıştır. Bütün programlardaki ifadeler tek tek incelenerek uygun değer sınıfına yerleştirilmiştir. Bu çalışma, fen öğretim programı çalışan araştırmacılar açısından oldukça önemlidir. Cumhuriyet Dönemi'nde uygulanmış fen dersleri öğretim programlarının değerler yönünden incelendiği bu çalışma, yeni yapılacak öğretim programları ve değerlerle ilgili çalışmalarına katkı sağlayacaktır.

Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan fen dersleri öğretim programlarında bulunan hedefler Spranger Değer sınıflandırmasında bulunan uygun değer grubuna yerleştirilmiştir.

Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan fen dersleri öğretim programlarında bulunan hedefler Spranger Değer sınıflandırmasında bulunan uygun değer grubuna yerleştirilmiştir. Sırasıyla 1924, 1931, 1938, 1949, 1977, 1992, 2000, 2005, 2013, 2018 fen programlarının hedefleri incelenmiştir.

5.1 1924 Orta Mektep Programı

1924 yılında Türk eğitim sistemi Tevhid-i Tedrisat yani “Öğretim Birliği” kanunuyla birlikte köklü bir değişikliğe uğramıştır. Türk eğitim tarihinin en dinamik inkılaplarından biri olan bu kanunun amacı, okulları, medreseleri, yükseköğretim kurumlarını vb. Milli Eğitim Bakanlığına bağlamaktır.

1924 programında Fen dersleri Fizik, Kimya ve Tabiğat dersleri olarak ayrılmıştır ve bu derslerin hiçbirinde ders hedeflerinden söz edilmemiştir. Yalnızca dersin kazanımlarına yer verilmiştir. Bu durum programın ilk ve yeni bir sistemi temsil etmesinden kaynaklıdır. Eğitim birliğiyle birlikte oluşturulan programda birçok eksik vardır ve bu eksikler 1931 programının hazırlanmasıyla giderilmeye çalışılmıştır. (Maarif Vekaleti, 1930).

1924 fen dersleri (Fizik, Kimya, Tabii İlimler) öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.1’de verilmiştir.

Çizelge 5.1. 1924 fen dersleri öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer içeren ifade sayısı	2	-	1	1	-	-

5.2 1931 Orta Mektep Programı

Program incelendiğinde her dersin özel hedefleri bulunmaktadır. Fen Bilgisi dersinin hedefleri de toplam 22 tanedir. Bunlardan 10 tanesi Bilimsel Değer, 2 tanesi Ekonomik Değer, 2 tanesi Estetik 3 tanesi sosyal, 3 tanesi politik, 1 tanesi de dini değer grubuna uygun olan ifadeler bulunmuştur.

1931 Fen Bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.2’de

verilmiştir.

Çizelge 5.2. 1931 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel	Ekonomik	Estetik	Sosyal	Politik	Dini
	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer	Değer
Değer içeren ifade sayısı	10	2	2	3	3	1

Değer, 3 tanesi Sosyal Değer, 3 tanesi Politik Değer ve 1 tanesi de Dini Değer grubuna girmektedir. 1931 programı hedeflerinin yoğun olarak Bilimsel Değer grubuna girdiği görülmektedir (Maarif Vekaleti, 1931). 1924 programında yalnızca ders kazanımlarına yer verilmiştir. 1931 programı ise tam tersi açık ve anlaşılır bir programdır. Öğretmene kılavuzluk etmekte ve ders işlenişi hakkında örnekler vermektedir. Ayrıca derslerin hedeflerinden de bu programda söz edilmiştir. Programda bulunan değerler, bilimsel değer grubunda yoğunlaşmıştır ve 1931 programında bütün değer gruplarına ait ifade yer almıştır.

5.3 1938 Ortaokul Programı

1938 programında Türkçe, coğrafya resim ve musiki derslerinin hedeflerine yer verilirken, fen derslerinin hedeflerine yer verilmemiştir. Fen derslerinin yalnızca ders kazanımlarına yer verilmiştir.

5.4 1949 Ortaokul Programı

Derslerin her birinde değer ifadelerine yer verilmiştir. Fizik dersinde yer alan değer ifadesi toplamda 4 tanedir. Bunlardan 3 tanesi ekonomik değer, 1 tanesi de estetik değerdir. Kimya dersinde toplam 7 tanedir. İki tanesi bilimsel değer, 3 tanesi ekonomik değer, 2 tanesi ise estetik değerdir. Tabiat dersleri ise toplam 9 ifadeye içerir. Bunlardan 2 tanesi bilimsel değer iki tanesi ekonomik değer 3 tanesi estetik değer 2 tanesi ise sosyal değer grubuna girmektedir.

1949 fen dersleri (fizik, kimya, tabiğat dersleri) öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları aşağıdaki tablolarda verilmiştir;

Çizelge 5.3. 1949 fizik dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	-	3	1	-	-	-

Fizik öğretim programında bilimsel değer sosyal değer, politik değer ve dini değer grubuna ait ifadelere rastlanmamıştır.

Çizelge 5.4. 1949 kimya dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	2	3	2	-	-	-

Kimya öğretim programında sosyal değer, politik değer ve dini değer grubuna ait ifadelere rastlanmamıştır.

Çizelge 5.5. 1949 tabiğat bilgisi dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	2	-	3	2	-	-

Tabiğat Bilgisi dersinde ekonomik değer, politik değer ve dini değer grubuna ait ifadelere rastlanmamıştır.

5.5 1977 Ortaokul Programı

Fen Bilgisi dersi programı toplamda 12 hedef içermektedir. Bunlardan 3 tanesi bilimsel değer 1 tanesi ekonomik değer, 3 tanesi estetik değer, 4 tanesi sosyal değer, 1 tanesi ise politik değer grubuna girmektedir.

1977 Fen Bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.6’da

verilmiştir.

Çizelge 5.6. 1977 fen bilgisi dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	3	1	3	4	1	-

Bu programda dini değer grubuna ait hedeflere rastlanmamıştır.

5.6 1992 İlköğretim Okulu Programı

Program toplam 23 adet değer ifadesi içermektedir. Bunlardan 15 tanesi bilimsel değer, 2 tanesi ekonomik değer, 3 tanesi estetik değer, 1 tanesi sosyal değer, 2 tanesi ise dini değer grubuna girmektedir.

1992 Fen Bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.7’de verilmiştir.

Çizelge 5.7. 1992 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	15	2	3	1	2	-

1992 programında 1949 programına göre daha değer ifadesi yer almaktadır. Bu ifadeler bilimsel Değer Grubundan yoğunlaşırken politik değere ait bir hedef bulunamamıştır.

5.7 2000 Fen Bilgisi Dersi Programı

2000 Fen Öğretim programı toplamda 12 değer ifadesi içermektedir. Bunlardan 7 tanesi bilimsel değer, 3 tanesi estetik değer, 1 tanesi de sosyal değer grubuna girmektedir.

2000 Fen Bilgisi dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.8’de

verilmiştir.

Çizelge 5.8. 2000 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	7	-	3	1	-	-

2000 programında da hedefler Bilimsel değer grubunda yoğunlaşmıştır. Ekonomik değer, politik değer ve dini değer grubuna ifadelere rastlanamamıştır.

5.8 2005 Fen ve Teknoloji Dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı

2005 programı Tutum ve Değerler başlığıyla ilk kez Tutum ve Değerleri (TD) kazanımlarla bütünleştiren programdır. Ders kazanımları incelendiğinde, kazanımların yanında parantez içerisinde hangi TD'in bu kazanımla verileceği programda açıkça belirtilmiştir. Aşağıdaki tabloda örnek kazanımlara yer verilmiştir.

Çizelge 5.9. 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programı tutum ve değer kazanım örnekleri.

Düzey	Kazanım
TD-1. ALGILAMA	1.2. Maddeler arası ısı aktarımı ile atom ve moleküllerin çarpışması arasında ilişki kurar (TD-1).
TD-2. TEPKİDE BULUNMA	3.3. Fiziksel değişimlerde değişen maddenin kimlik değiştirmediğini vurgular (TD-2).
TD-3. DEĞER VERME	3.2. Ruhsal ve bedensel değişimlerini ailesi/akranları/ kişisel gelişim uzmanları ile paylaşır (TD-3).
TD-4. ÖRGÜTLEME	1.12. Atatürk'ün çevre sevgisi ile ilgili uygulamalarına örnekler verir (TD-4).

Çizelge 5.9. (devamı) 2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programı tutum ve değer kazanım örnekleri.

TD-5. YAŞAM TARZI GELİŞTİRME	3.5. Büyüme, gelişme ve ergenliğin araştırıldığı, tartışıldığı ve paylaşıldığı toplumsal organizasyonların önemini fark ederek bu organizasyonlara katılmaya gönüllü olur (TD-5).
---------------------------------	---

Fen ve Teknoloji dersi öğretim programı toplamda 12 adet değer ifadesi içermektedir. Bunlardan 8 tanesi bilimsel değer, 2 tanesi ekonomik değer, 1 tanesi estetik değer, 1 tanesi de sosyal değer grubuna girmektedir.

2005 fen ve teknoloji dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.10’da verilmiştir.

Çizelge 5.10. 2005 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	8	2	1	1	-	-

Programda yer alan Spranger’ın değer gruplarına ilişkin ifadeler, bilimsel değer grubunda yoğunlaşmıştır. Politik değer ve dini değer grubuna ait hedefler bulunmamaktadır.

5.9 2013 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı

2013 programında toplam Spranger değer gruplarına ait 12 ifade bulunmaktadır. Bunlardan 5 tanesi bilimsel değer, 3 tanesi estetik değer, 2 tanesi sosyal değer, 2 tanesi de politik değer grubuna girmektedir.

2013 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.11’de verilmiştir.

Çizelge 5.11. 2013 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	5	-	3	2	2	-

Ders hedefleri bilimsel değer grubunda yoğunlaşmıştır. Ekonomik değer ve dini değer grubuna ait ifade bulunmamaktadır.

5.10 2018 Fen Bilimleri Dersi Öğretim Programı

2018 programına geldiğimizde toplamda 11 adet değer ifadesine yer verilmiştir. Bunlardan 5 tanesi bilimsel değer, 1 tanesi ekonomik değer, 2 tanesi estetik değer, 1 tanesi sosyal değer, 1 tanesi politik değer, 1 tanesi dini değer grubuna girmektedir.

2018 fen bilimleri dersi öğretim programında yer alan değer ifadesi sayıları tablo 5.12’de verilmiştir.

Çizelge 5.12. 2018 fen dersi öğretim programında bulunan değer ifadesi sayıları.

Değer Grubu	Bilimsel Değer	Ekonomik Değer	Estetik Değer	Sosyal Değer	Politik Değer	Dini Değer
Değer İçeren İfade Sayısı	5	1	2	1	1	1

Değer ifadelerine bakıldığında daha çok bilimsel değer grubunda yoğunlaştığı görülmektedir.

1924 yılı orta mektep müfredat programından 2018 yılı fen bilimleri dersi öğretim programına kadar uygulanmış programlarda yer alan değer ifadesi geçen cümleler bulgular kısmında belirtilmiştir. Bu cümlelerde bulunan ortak değer sözcüklerine baktığımızda bilimsel değerde genel olarak kavrama, bilgiye istekli olma, bilimsel yöntem, analiz gibi ifadeler yer almaktadır. Ekonomik değerde genel olarak ekonomik yarar, kolaylık, tasarruf, verimlilik gibi ifadeler yer almaktadır. Estetik değerde genel olarak çevreyi sevmek, çevre sorunları, biyolojik zenginlik, insan ve çevre gibi ifadeler

yer almaktadır. Sosyal değerde, toplumsal ilişkiler, toplum ve çevre, sürdürülebilir kalkınma gibi ifadeler yer almaktadır. Politik değerde teknoloji, fen ve kariyer bilinci gibi ifadeler yer almaktadır. Dini değerde ise evrensel ahlak, batıl olandan kaçınma gibi ifadeler yer almaktadır.

- 1924 programı incelendiğinde programda bilimsel değer ve estetik değer grubuna ait değer ifadelerine rastlanmıştır.

Çizelge 5.13. 1924 programı değer örnekleri.

Bilimsel Değer	• Gözlem yapma • Karşılaştırma yapma • İnceleme
Estetik Değer	• Doğa gezileri • Sağlıklı yaşam.

- 1931 programı incelendiğinde programda bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer ve sosyal değer grubuna ait ifadelere rastlanmıştır.

Çizelge 5.14. 1931 programı değer örnekleri.

Bilimsel Değer	• Öğrenme • Disiplin kazanma • Muhakeme yapma • İdrak etme • İzah etme
Ekonomik Değer	• İdareli ve akıllane kullanma • Beyhude masraftan kurtulmak
Estetik Değer	• Fenden keyif almak • Doğa sevgisi
Sosyal Değer	• İnsan münasebetleri verilebilir.

Dini Değer	Batıl olandan kaçınma
------------	---

- 1949 programı incelendiğinde fizik kimya ve tabiğat bilgisi derslerinde bulunan hedefler bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer ve sosyal değer grubuna ait ifadelerle rastlanmıştır.

Çizelge 5.15. 1949 programı değer örnekleri.

Bilimsel Değer	- Bilime ilgi uyandırma - Bilimsel görüş kazanma
Ekonomik Değer	- Doğal zenginliklerimiz - Millet ekonomisi
Estetik Değer	- Tabiat olayları - Tabiat sevgisi
Sosyal Değer	Toplumsal yaşamın gerekleri

- 1977 programı incelendiğinde bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer, sosyal değer ve politik değer gruplarına ait ifadelerle rastlanmıştır.

Çizelge 5.16. 1977 programı değer ifadesi örnekleri.

Bilimsel Değer	Merak uyandırma
Ekonomik Değer	Ekonomik hayat
Estetik Değer	Çevreyi koruma
Sosyal Değer	İnsanlığa katkıda bulunma
Politik Değer	Bilim adamlarını takdir etme

- 1992 programı incelendiğinde bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer ve sosyal değer gruplarına ait ifadeler rastlanmıştır.

Çizelge 5.17. 1992 programı değer ifadesi örnekleri.

Bilimsel Değer	• Aklını kullanma
Ekonomik Değer	• Ekonomik yarar
Estetik Değer	• Doğal kaynakları koruma
Sosyal Değer	• Sürdürülebilir kalkınma

- 2000 programı incelendiğinde bilimsel değer, ekonomik değer ve estetik değer grubuna ait değer ifadelerine rastlanmıştır.

Çizelge 5.18. 2000 programı değer ifadesi örnekleri.

Bilimsel Değer	• Analiz etme
Estetik Değer	• Çevreyi sevmek
Sosyal Değer	• Uygar birey oluşturma

- 2005 programı incelendiğinde bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer ve sosyal değer grubuna ait değer ifadelerine rastlanmıştır.

Çizelge 5.19. 2005 programı değer ifadesi örnekleri.

Bilimsel Değer	• Merak duygusu
Ekonomik Değer	• Ekonomik verimlilik
Estetik Değer	• Çevre sorunlarını fark etme
Sosyal Değer	• Toplum ve çevre ilişkileri

- 2013 programı incelendiğinde bilimsel değer, estetik değer, sosyal değer ve politik değer grubuna ait ifadelere rastlanmıştır.

Çizelge 5.20. 2013 programı değer örnekleri.

Bilimsel Değer	• Yaşam becerileri
Estetik değer	• Doğa olayları
Sosyal Değer	• Toplumsal güvenlik
Politik Değer	• Fen kariyer bilinci

- 2018 programı incelendiğinde bilimsel değer, ekonomik değer, estetik değer, politik değer ve dini değer grubuna ait değer ifadelerine rastlanmıştır.

Çizelge 5.21. 2018 programı değer ifadesi örnekleri.

Bilimsel Değer	• Yaşam becerileri
Ekonomik Değer	• Sürdürülebilir Kalkınma
Estetik Değer	• Doğa olayları
Sosyal Değer	• Toplumsal güvenlik
Politik Değer	• Fen kariyer bilinci
Dini Değer	• Evrensel Ahlak

- Programlarda yoğunlukla bilimsel, ekonomik, estetik ve sosyal değer grubuna ait ifadelere yer verilmektedir. Dini değer grubuna ait ifadelere yalnızca 1931 ve 2018 programlarında yer verilmiştir. 6 değer grubuna örnek verilecek ifadeye rastlanan programlar 1931 ve 2018 programlarıdır.

6. ÖNERİLER

- Cumhuriyetten günümüze kadar uygulanan programlar incelendiğinde 2000 ve öncesinde uygulanan programlarda değerler eğitime yönelik çalışmaların çoğunlukla örtük programın içinde yer aldığı görülmektedir. 2005 programında Tutum ve Değerler başlığıyla değerlere yer verilmesine rağmen yine bu programda da değerler ders kazanımlarıyla birlikte verilmiş ve ayrı olarak değer kazanımından söz edilmemiştir. Bu durum değerler eğitiminin bilişsel eğitimin gerisinde kalarak çoğunlukla ihmal edilmesine neden olabilmektedir.
- Değerler eğitimi ile ilgili daha çok akademik çalışma yapılarak değerlerin insan yaşamına etkisi ortaya koyulabilir ve böylece değerlere verilmesi gereken önem bireylere aktarılabilir.
- Değerler örtük programda uygulanması nedeniyle öğretmenlerin inisiyatifinde ilerlemektedir. Öğretmenlere değerleri öğrencilere nasıl verecekleri konusunda hizmetçi eğitim veya seminerlerle bu eğitimleri daha verimli hale getirebiliriz.
- Değerler eğitimi denildiğinde ilk akla gelen dersler genellikle; din kültürü ve ahlak bilgisi, sosyal bilgiler ya da Türkçe dersleridir. Fakat değerlerin öğretiminin verimli olabilmesi için bu derslerle ilişkisi yetersiz kalmaktadır. Değerler eğitimi, okullarda uygulanan öğretim programlarının genelini kapsamalı, öğretmenlere gerekli eğitim ve seminerler verilerek değerler eğitiminin önemi ve verimli şekilde öğretilmesi için çalışmalar yapılmalıdır.
- Öğretmenler öğrencilerin rol modelidir. Bundan dolayı değerlerine sahip çıkarak, öğrencilere bu değerleri aşılayan yine öğretmen olacaktır. Bu nedenle öğretmenler bu durumun sorumluluğunu hissetmeli ve bilincinde olmalıdır ki doğru değerler öğrencilere aktarılabilir.

7. KAYNAKLAR

- Akbaş, O., 2004. Türk milli eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Akbaş, O., 2008. Değer eğitimi akımlarına genel bir bakış, Değerler Eğitimi Dergisi, 6, 16, 9-27.
- Aktaş, Z. ve Bozdoğan, A. E., 2016. Fen bilimleri dersi “İnsan ve Çevre” ünitesiyle bütünleştirilmiş etkinliklerin ortaokul öğrencilerinin merhamet değerini kazanmalarına etkisi, Değerler Eğitimi Dergisi, 14, 32, 39-57.
- Aladağ, M., 2009. Üniversiteye Uyum Konusunda Yürütülen Akran Danışmanlığı Programının Değerlendirilmesi, Türk Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi, 4, 31, 12-22.
- Arslan, M., Ersözlü, Z., Aydoğan, İ., İskender, M., Helvacı, M. ve Turhan, M., 2009. Eğitim bilimine giriş, Gündüz Eğitim ve Yayıncılık, Ankara.
- Aspin, D. ve Chapman, J., 2007, Lifelong Learning: Concepts and Conceptions. International Journal of Lifelong Education, 1, 19, 19-38.
- Aydın, M.Z., 2010. Okulda değerler eğitimi, Eğitime Bakış, 6, 18, 16-19.
- Bacanlı, H., 1999. Duyuşsal davranış eğitimi, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara.
- Balcı, A., 2009. Karşılaştırmalı Eğitim Sistemleri, Pegem Akademi Ankara.
- Bolay, S., 2004. Değerlerimiz ve günlük hayat, Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi, 1, 1, 13-19.
- Bozdaş, Ş., 2013. Öğretmenlerin Mesleklerine Adanmışlık Düzeyleri İle Değerler Eğitimi Uygulama Düzeyleri Arasındaki İlişki, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Burke, N., Crum, S., Genzler, M., Shaub, D. ve Sheets, J., 2001. Building chracter educati in our schools to enhance the learning environment, Saint Xavier University and Skylight Professional.
- Cafo, Z. ve Somuncuoğlu, D., 2000. Global values in education and character education, URL: <http://www.eric.ed.gov>. (Erişim Tarihi: 20.05.2022).
- Cicioğlu, H., 1985. Türliye cumhuriyetinde ilk ve ortaöğretim (tarihi gelişimi), Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Ankara.
- Corbetta, P., 2003. Social research: Theory, methods and techniques, Thousand Oaks, Sage.
- Costello, J. M., 2007. Action Research, Continuum Books, London.
- Cresswel, J. W., 2012. Educational Research (Fourth Edition)i Pearson, Boston.

- Creswell, J. W., 2015. Nitel Araştırma Yöntemleri: Beş Yaklaşımına Göre Nitel Araştırma ve Deseni(Çev. Ed. M. Bütün, S. B. Beşir), Siyasal Kitapevi, Ankara.
- Cullinane, A. ve Erduran, S., 2022, The nature of science in initial science teacher education – Case studies of irish prospective science teachers. Science Teacher Education.
- Çambdibi, H., 2007. Eğitim İlkeleri ve Rehberlik, Çamlıca Yayınları, İstanbul.
- Çankırılı, A., 2015. Ailede Okulda Değerler Eğitimi (1. b.), Zafer Yayınları, İstanbul.
- Çaya, S., 1997. Tarih Eğitiminde Duyuşsal Boyut. Türk Cumhuriyetleri ve Asya Pasifik Ülkeleri Uluslar Arası Eğitim Sempozyumu Bildiris, (s. 468). Elazığ.
- Çelikkaya, H., 1995. Eğitimin Görev ve Fonksiyonları. Atatürk Eğitim Fakülltesi Eğitim Bilimleri Dergisi, 7, 41-49.
- Çetin, T., Kuş, Z. ve Karatekin, K., 2010. Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Gezi-Gözlem Yöntemine İlişkin Görüşleri, Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi, 158-180.
- Demirhan İşcan, C., 2007. İlköğretim düzeyinde değerler eğitiminin etkililiği, Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Dewey, J., 1990. The school and society and the child and the curriculum, The University of Chicago Press.
- Dilmaç, B., 1999. İlköğretim öğrencilerine insani değerler eğitimi verilmesi ve ahlaki olgunluk ölçeği ile eğitimin sınanması, Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- Dilmaç, B. ve Ulusoy, K., 2014. Değerler eğitimi, Pegem Yayıncılık, Ankara.
- Doğan, M., 2018. Ergenlerin Değer Yönelimleri ve Değer Yönelimlerinin İnternet Bağımlılığıyla İlişkisinin İncelenmesi, Uluslararası Sosyal ve Eğitim Bilimleri Dergisi, 5, 10, 263-285.
- Erden, M. ve Akman, Y., 1998. Gelişim öğrenme-öğretme: gelişim psikolojisi, (Genişletilmiş 7. baskı b.), Arkadaş Yayınevi, Ankara.
- Ertürk, S., 1975. Eğitimde "program geliştirme". Yelkentepe Yayınları, Ankara.
- Fraenkel, J. K., 1997. How to teach about values: an analytic approach, Prentice Hall, Englewood Cliffs.
- Fraenkel, J. R. ve Wallen, N. E., 2005. How to design and evaluate research in education, McGraw-Hill, New York.
- Fraenkel, J. R., Wallen, N. E. ve Hyun, N., 2012. How to Design and Evaluate Research in Education, Connet Learn Succeed, New York.
- Gall, D. M., Gall, P. J. ve Borg, W. R., 2007. Educational research: an introduction. MA:Pearson, Boston.

- Gibson, E. ve Schwartz, S., 1998. Values priorities and gender. *Social Psychology*, 61, 1, 49-67.
- Gömlüksiz, M. N. ve Kan, A. Ü., 2012. Eğitimde duyuşsal boyut ve duyuşsal öğrenme, *Turkish Studies*, 1159-1171.
- Gul, S., 2017. Teacher and value education: an exploratory study, *Inquiry*.
- Güngör, E., 1993. Değerler psikolojisi üzerinde araştırmalar, Ötüken Yayıncılık, Amsterdam.
- Hammersley, M. ve Atkinson, P., 1995. *Ethnography: Practices and principles*, Routledge, New York.
- Hitlin, S. ve Piliavin, 2004. Values: reviving a dormant concept, *Annual Review of Sociology*, 30, 359-393.
- Huertas Delgado, F. J., López Quiñones, L., Mariscal, D., Olmedo, R., Jiménez, E. ve Ruiz de Peralta, N., 2020. Spanish teacher education students' values and satisfaction with life. *International Journal of Educational*, 9, 1, 24-54.
- İpekçi, S. 2018. Altıncı sınıf matematik öğretim programı ile bütünleştirilmiş değerler eğitimi program tasarısının etkililiğinin incelenmesi Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Eğitim Programları Ana Bilim Dalı, İstanbul.
- Johnson, A. P., 2002. *A short guide to action research*, Allyn&Bacon, Boston.
- Johnson, A. P., 2003. *What every teacher should know about action research*, Pearson Education, Inc, Boston.
- Kaçmaz, M. Y., 2020. Hababam sınıfı filmlerinin değerler eğitimi açısından değerlendirilmesi. Yüksek Lisans Tezi. Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.
- Kalkan, Ö. ve Tunç, T., 2020. Cumhuriyetten günümüze ortaokul fen dersleri öğretişm programlarında yer alan fizik konularının karşılaştırmalı incelenmesi. *İhlara Eğitim Araştırmaları Dergisi*, 5, 2, 294-326.
- Karasar, N., 2005. *Bilimsel araştırma yöntemi: kavramlar, ilkeler ve teknikler*, Nobel Yayıncılık, Ankara.
- Kaşkaya, A. ve Duran, T., 2017. İlkokul türkçe ders kitaplarının değer aktarımı açısından incelenmesi, *Trakya Eğitim Dergisi*, 7, 2, 417-441.
- Kaştan, Y., 2006. Cumhuriyet döneminde nüfus hareketlerinin fonksiyonu. *Atatürk Üniveristesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 7, 1, 65-76.
- Kaur, K. ve Nagpal, B., 2013. Teacher education and role of teacher educators in value education, *Educationia Confab*, 2, 11, 225-236.
- Kavcar, C., 1999. *Edebiyat ve eğitim*, Engin Yayınevi, Ankara.

- Kayalıoğlu, S. ve Tunç, T., 2021. Türkiye'de ilköğretim görsel sanatlar ve fen öğretim programlarının disiplinlerarası yaklaşımlar bağlamında incelenmesi 1923-2020. Bartın Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, 10, 2, 412-429.
- Kaymakcan, R. ve Meydan, H. 2011. Din kültürü ve ahlak bilgisi programları ve öğretmenlerine göre değerler eğitimi, Değerler Eğitimi Dergisi, 9, 21, 29-55.
- Keskinpaltı, D., 2018. Okul öncesine yönelik değerler eğitimi program tasarısının ve etkililiğinin değerlendirilmesi, Doktora Tezi, Gaziantep Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Gaziantep,
- Kıral, B., 2020. Nitel bir veri analizi olarak döküman analizi, Siirt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15, 170-189.
- Kluckhohn C., 1951. Kültür çalışması politika bilimleri, Stanford Üniversite Basını, Stanford, Kaliforniya.
- Korsi, A. G., 2016. Teachers' perceptions and utilization of educational trips in teaching social studies in baikoye and kpando districts in the volta region, University of Education, Winneba.
- Kuçuradi, İ., 2013. İnsan ve değerleri, Türkiye Felsefe Kurumu, Ankara.
- Kuluckhohn, C., 1995. A comprehensive model for values education and moral education, Phi Delta Kappan, 74, 771-776.
- Kurt, D., 2009. 1968-2004 yılları arasında uygulanan fen öğretimi programlarında öğrencinin kazanması istenilen özellikler ve düzeyleri, Yüksek Lisans Tezi. Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.
- Kuşçi, A., 2021. Cumhuriyet yayıncılığının ilk planlaması: birinci Türk neşriyat kongresi (2-5 mayıs1939). Avrasya Uluslararası Araştırma Dergisi, 9, 29, 295-315.
- Kuşdil, M. E. ve Kağıtçıbaşı, Ç., 2000. Türk öğretmenlerin değer yönelimleri ve scwartz değer kuramı. Türk Psikoloji Dergisi, 15, 45, 56-76.
- Kuzu, A., 2009. Öğretmen yetiştirme ve mesleki gelişimde eylem araştırması. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 426-433.
- Kültür Bakanlığı, 1938. Ortaokul programı, Devlet Basım Evi, İstanbul.
- LeCompte, M. D. ve Goetz, J. P., 1984. Ethnographic data collection in evaluation research, Ethnography in educational evaluation, Beverly Hills.
- Maarif Vekaleti, 1930. Ortaokul müfredat programı, Devlet Matbaası, İstanbul.
- Maarif Vekaleti, 1931. Orta mektep müfredat programı. Devlet Matbaası, İstanbul.
- Maden, K., 2017. İlköğretim din kültürü ve ahlak bilgisi dersi öğretim programında saygı değerinin yeri. Yüksek Lisans Tezi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Erzurum.

- McMillan, J. S. ve Schumacher, J. S., 2006. Research in education: a conceptual introduction, Massachusetts: Allyn & Bacon.
- MEB, 1949. Orta okul programı. Milli Eğitim Basımevi, Ankara.
- MEB, 1983. Cumhuriyet dönemi eğitim. MEB Yayınları, İstanbul.
- MEB, 1995. İlköğretim okulu II. kademe programı. MEB, Ankara.
- MEB, 2000. İlköğretim okulu fen bilgisi öğretim programı MEB, Ankara.
- MEB, 2005. İlköğretim fen ve teknoloji dersi (6, 7 ve 8. sınıflar) öğretim programı, Ankara.
- MEB, 2005. İlköğretim fen ve teknoloji dersi öğretim programı ve kılavuzu, Devlet Kitapları Müdürlüğü, Ankara
- MEB, 2013. İlköğretim kurumları (ilkokullar ve ortaokullar) fen bilimleri dersi (3, 4, 5, 6, 7 ve 8. Sınıflar) öğretim programı, Ankara.
- MEB, 2018. Fen bilimleri dersi öğretim programı (ilkokul ve ortaokul 3, 4, 5, 6, 7, 8. Sınıflar), Ankara.
- Özkan, U. B., 2019. Eğitim bilimleri araştırmaları için inceleme yöntemi. Pegem Akademi, Ankara.
- Özmen, F., Aküzüm, C. ve Sünkür, M. (2012). Sosyal ağ sitelerinin eğitsel ortamlardaki işlevselliği, Education sciences, 496-506.
- Patton, Q. P., 2002. Qualitative research & evaluation methods Sage Publications, California.
- Radha, P., 2016. Role of teachers in imparting value education, National Conference on “Value Education Through Teacher Education”, 1, 55-57..
- Reeves, S., Peller, J., Goldman, J. ve Kitto, S., 2013. Ethnography in qualitative educational research: amee guide no. 80, Medical Teacher, 1365-1379.
- Rokeach, M., 1973. The nature of human values, The Free Press, New York.
- Sağlam, A., 2016. Değerler eğitiminin öğrenci davranışlarına etkisinin veli görüşlerine göre incelenmesi. Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi.
- Sak, R., Şahin Sak, İ. T., Öneren Şendil, Ç. ve Nas, E., 2021. Bir araştırma yöntemi olarak döküman analizi, Kocaeli Üniversitesi Eğitim Dergisi, 227-256.
- Soykal, Ş., 1975. Orta öğretimde matematik ve fen öğretiminin modernleştirilmesi ile ilgili araştırma projesi hakkında tebliğ, Türkiye Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurumu V. Bilim Kongresi Bilim Adamı Yetiştirme Grubu Tebliğleri, Ankara, 69-77.
- Spranger, E., 1928. Types of men, Max Neimeyer, Halle.
- TDK (Türk Dil Kurumu), 2018. Genel Açıklamalı Sözlük. TDK Yayınları, Ankara.

- Toker, G. A., 2021. Core values in education from the perspective of future educators, Original Research, 1-14.
- Tuğluoğlu, F. ve Tunç, T., 2010. 1926 ilköğretim müfredatı ve cumhuriyet dönemi eğitiminin ekonomik hedefleri, Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, 76, 55-98.
- Turgut, M. F., 1997. Eğitimde ölçme ve değerlendirme metotları Yargıcı Matbaası, Ankara.
- Turgut, N., 1997. Sürdürülebilir kalkınmanın sağlanmasında katılımın rolü. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 01, 52.
- Ulusoy K. ve Dilmaç, B., 2014. Değer eğitimi (2. Baskı b.), Pegem Akademi, Ankara.
- Ülaver, P. ve Veisson, M., 2017. Assessments by principals, teachers, and parents on values education in estonian kindergartens, Early Years, 429-452.
- Ülken, H., 2001. Bilgi ve değer, Doğu Batı Yayınevi, Ankara.
- Varol, A., 2020. Değerler eğitimi dersinin ilköğretim dördüncü sınıf öğrencilerinin değer algılarına etkisinin kelime ilişkilendirme testi ve resim çizimleri aracılığıyla incelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Uşak
- Yaşaroğlu, C., 2012. İlköğretim birinci kademe öğrencilerinin çevreye yönelik tutum ve davranışlarının değerlendirilmesi. Tezi
- Yazıcı, K., 2006. Değerler eğitimine genel bir bakış Türklük Bilimi Araştırmaları, 19, 499-522.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H., 2008. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri(6. Baskı), Seçkin Yayıncılık, Ankara.
- Yıldız, M., 2019. Okul öncesi dönemde çocuğu olan ebeveynler için değerler eğitimi yaklaşımlarını değerlendirme ölçeği'nin geliştirilmesi ve ebeveynlerin değerler eğitimi yaklaşımlarının belirlenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Yılmaz, G. K., 2014. Durum çalışması. M. Metin içinde, kuramdan uygulamaya eğitimde bilimsel araştırma yöntemleri, Pegem Akademi, Ankara.
- Yin, K. R., 2003. Case study research: Design and methods, CA: Sage, Thousand Oaks.
- Yurdabakan, İ., 2011. Yapılandırmacı kuramın değerlendirmeye bakışı: Eğitimde alternatif değerlendirme yöntemleri. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 44, 1, 51-77.
- Zajda, J., 2018. Values education research in the classroom: A global perspective. J. Zajda içinde, Education and Society (s. 29-42), James Nicholas Publishers.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı : Kübra GÜNDOĞDU

EĞİTİM BİLGİLERİ (Kurum ve Yıl)

Lisans : Aksaray Üniversitesi, Fen Bilgisi Öğretmenliği, 2012-2016.

Yüksek Lisans : Aksaray Üniversitesi, Matematik ve Fen Bilimleri Eğitimi Ana Bilim Dalı, 2019-2022.

MESLEKİ DENEYİM VE ÖDÜLLERİ

2019 yılı itibariyle MEB'e bağlı devlet okullarında çalışmaya devam etmektedir.

TEZDEN ÜRETİLEN YAYINLAR, SUNUMLAR VE PATENTLER

Kongrelerde Sunulan Makaleler

1. 1931 Öğretim Programında Fen Bilgisi Dersi Hedeflerinin Spranger'in Değer Sınıflandırmasına Göre İncelenmesi.